

tv-15 naš TOVARIS

Št. 15
17. april 1986
Leto XXIV

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Začenja se deseti kongres ZKS

Če je večno spreminjanje družbe in če je kriza kot izjemni spodbujevalec kvaliteten družbenih sprememb pravo naravno družbeno stanje, potem se v današnjem času velja ponovno obnašati na način naše prvoborčevske generacije. Smelo in s polno zgodovinsko odgovornostjo je

trajno vrhunsko vrednoto samo, če po bližnjicah, z bistveno drugačnim načinom življenja pospešeno osvojimo informacijski način produciranja. Naša svoboda je zasnovana, danes bolj kot kdajkoli poprej, na naši lastni vrhunski tehnologiji, na energetsko-surovinski neodvisnosti, na od-

piranja sodobna svetovna in domača kriza. Ocenjujemo, da tega še nismo storili, da nam je pravzaprav potreben program prave, celovite družbene reforme. Temeljiteje bo potrebno spremeniti družbeno-lastninske odnose, politične institucije, pa tudi ekonomski sistem tako, da bodo ustrezni

potrebno premisliti pota našega socialističnega razvoja in se opredeliti za tiste alternative, ki nam omogočajo – kot delavcem, Slovincem in Jugoslovanom, da si povrnemo svojo danes precej načeto svobodo, da se otresemo jarma tehnološkega in finančnega imperializma.

Naš nedvoumni cilj je naša trajna svoboda. Toda njo je mogoče dosežati kot našo

govornem odnosu do okolja, na tem, da izvažamo take proizvode in storitve, s katerimi se da dosežati nadpovprečne dohodke na zahtevnem svetovnem trgu. Pospešeno urenjevanje ekonomske stabilizacije je naša današnja prava in seveda težka pot boja za našo svobodo.

Vprašanje pa je, če nam je že uspelo razviti prave odgovore na vsa vprašanja, ki jih

produksijski odnosi spodbujali proces opiranja na lastne sile in zlasti proces tehnološke modernizacije in osamosvojitve. Temeljiti posegi so potrebni v kadrovske politiki, tako da bodo prevzeli vodilne dolžnosti tisti delavci, ki so danes protagonisti sodobnega produktivskega načina. Vsi skupaj se moramo začeti obnašati drugače, kar zadeva našo trajno bogatenje z ustreznimi

mi sodobnimi znanji. Le tako bomo v vsej življenjski delovni dobi lahko dobri, družbi koristni delavci in ustvarjalci, le tako ne bomo nikoli cokla razvoja.

V tem preobrazbenem procesu ima veliko vlogo mlada strokovno usposobljena generacija. Sodobna mladina se lahko kot generacija potrdi in uveljavi s trdim delom, kot nosilka osvoboditeljskega procesa, kot pravi kovač svoje

Izjema je danes odgovornost Zveze komunistov. Od nje pričakujemo, da bo ponovno pokazala pravo pot izhoda iz krize. Prav ona mora z razvojem pozitivne alternative zdraviti že močno pasivizirane in otopele množice v pravo občeljudsko gibanje za našo tehnološko osvoboditev. Zveza komunistov mora preseči pragmatizem vodilnih struktur z zahtevo po strateškem, na znanosti zasnovanem

Pomlad šestinosemdesetega smo si kot čas volitev in kongresov vnaprej začrtali kot trenutek globljega razmisleka o svojih življenjskih in družbenih vprašanjih, ki jih je, žal, veliko več in ki so hkrati veliko težja, kot smo si kdajkoli predstavljali. V desetletjih zmag in uspehov, ko smo premoščali tudi navidez neprestopna zgodovinska brezna in doživljali, kljub vsemu, nenehno vzpon, si nismo mogli misliti, da nas v osemdesetih letih in ob iztekajočem stoletju čakajo na razvojni poti toliko zastoji, zanke in zagate.

Toda človekovi naravi ni in ne more biti lastno, da bi pristajali na poraze, se vdajali letargiji in metali puško v koruzo. Iz stisk želimo in moramo najti pot vnovičnega vzpona in vnovičnega zaupanja v svoje možnosti. Ne slepo vdani v usodo, ki naj bi nam bila zapisana v zvezdah, temveč pripravljeni na trde in neizprosne preizkušnje, ki jih moramo slejkoprej spet poimenovati – boj.

Razmisleku o tem, kakšen bodi ta boj, kakšne sile moramo vpeti vanj, je namenjena ta naša letošnja kongresno-volilna pomlad. Dogodkom, kot so volilni shodi in kongresni dnevi, smo sicer navzven res pridali manifestativna obeležja z razobešenimi zastavami in prižganimi žarometi. Toda navznoter, v dejanskem jedru tega dogajanja, gre za spoznanja in hotenja, ki nimajo nič skupnega ne z lahkokrili metulji praznovanj ne z zanosom himnične glasbe in aplavzov. Natanko vemo, da nam ne preostane drugega, kot najti pota in načine za uspešni spopad s temi mnogimi bremenmi, ki nam grenijo življenjski vsakdan in ovijajo v megleni mrak našo zdajšnjo zgodovinsko etapo.

Najti to pot pa seveda ni samo stvar naših izvoljenih delegatov in vodilnih delavcev s formalno pripisanimi odgovornostmi, temveč skrb nas vseh, kjerkoli delujemo in karkoli delamo.

Zato so dogodki naše letošnje pomladi – kljub tu in tam morda nekoliko drugačnemu videzu in nekaterim drugačnim pojmovanjem bodisi v nas bodisi v zavesti in ravnanju neposrednih udeležencev tega ali onega kongresnega shoda – odločilni sestavni deli naše skupnosti v vsej njeni celoti. Preko njih, če se njihovega pomena zavedamo ali ne, stopamo na odločilni prag svoje prihodnosti.

Ni nam vseeno, kakšna bo ta prihodnost.

Veliko je odvisno tudi od letošnje pomladi.

K. V.

lastne usode. To opredelitev in naslonitev na znanost so mladi razglasili na svojem mladinskem kongresu. Zastavili so si težke življenjske naloge, katere bodo lahko uresničili desetletja in bodo živeljeli svobodno ustvarjalno življenje.

nem usmerjanju razvoja družbe. Od odgovorov na te naloge je odvisen dejanski ugled Zveze komunistov kot tudi njeno dejansko voditeljstvo.

Kongres je le ena izmed priložnosti za opravljanje tega zgodovinskega izpita.

Gojko Stanič

Delhijske priprave za Harare

Delhijski kongresni center Vigyan Bavan je te dni v središču pozornosti svetovne javnosti, kajti člani delegacij iz več kot 100 neuvrščenih držav razpravljajo o temeljnih nalogah gibanja do osmega vrhunskega zasedanja neuvrščenih, ki bo septembra letos v Zimbabvejskem Harareju. Sestanek Koordinacijskega biroja neuvrščenih v indijski prestolnici predstavlja potemtakem zadnje zasedanje na ministrski ravni pred vrhom v Harareju, na dnevni red pa so malodane vsa vprašanja, ki zadevajo problematiko gibanja neuvrščenih, čigar članstvo predstavlja dve tretjini držav mednarodne skupnosti. Kljub medsebojni prepletenosti svetovnih problemov, ki brez milosti prizadevajo zlasti neuvrščene države, pa bi problematiko lahko razdelili v smislu kompleksa mednarodnih problemov vezanih na splošno stanje v svetu, na primer miru, varnosti, razorožitve in popuščanja napetosti. Kot drugi kompleks bi lahko označili sklop problemov gospodarske narave in v zvezi s tem zahteve in načrte neuvrščenih za vzpostavitev nove mednarodne gospodarske ureditve.

Čeprav ne bomo odkrili nič novega, moramo poudariti, da do krepitve dejavnosti ali do akcijske enotnosti neuvrščenih prihaja v času akutnih mednarodnih problemov, pred katerimi so nemočne ali nepripravljene tako supersile kot blokvske države. Sočasno s tem prihajajo načela gibanja neuvrščenih (vračanje k izvirnim načelom) še bolj do izraza in sicer v obliki edine možne alternative in demokratične poti za reševanje zapletenih in prepletenih mednarodnih odnosov. Čeprav so se neuvrščeni morali že od vsega

začetka boriti za priznanje, za prostor pod soncem mednarodne politike, danes ta potreba ni nič manj navzroča. Toliko bolj, kajti tudi neuvrščena družina se ni pokazala kot imuna za številne nesorazume, tudi za spopade. In čeprav bodo neuvrščeni letos v Harareju slavili velik jubilej, 25 let obstoja in delovanja, še vedno obstaja resna in nevarna težnja velikih, da bi gibanje v mednarodni skupnosti prikazali kot obrobno, ga poskusili razbiti in mu vsiliti svoj način »tolmačenja« svetovnih razmer in skladno s tem tudi lastnih potreb.

Priprave na zasedanje Koordinacijskega biroja v New Delhiju, kot tudi samo ministrsko zasedanje, ki bo končano v nedeljo, kažejo, da se neuvrščeni globoko zavedajo sedanjih težav in izziva, ki je pred njimi. Kaže, da se neuvrščeni prav v Delhiju vse bolj postavljajo na lastne sile, da poskušajo urediti zlasti razmere znotraj lastnih vrst. Gre za t. i. proces revitalizacije, koncepta opiranja na lastne sile, zlasti v smislu odprave gospodarskih težav. Na neuvrščene odpade namreč malodane tisoč milijard dolarjev vseh dolgov in zatorej ni naključje, da velja gospodarski problematiki v New Delhiju vsa pozornost, prav tako pa bo tudi v Harareju. Že zdaj velja poudariti novost: v preteklosti se je vse več pozornosti namenjal besedilom resolucij in ne stvarnemu delovanju in gospodarskemu povezovanju znotraj neuvrščenih držav. Koordinatorji na pripravljalnem sestanku so največ pozornosti namenili tistim besedilom, ki govore o konkretnem sodelovanju. Zavedajo se namreč, da je gospodarske probleme moč reševati na gospodarski način in manj s

politično retoriko. Akcijski načrt v Delhiju so zatorej zaustavili konkretno, od prejšnjih 22-ih področij sodelovanja jih je ostalo 13 in vsa pozornost bo odslej veljala konkretnemu sodelovanju na področjih znanosti in tehnologije, trgovine, kmetijstva in transporta. Vse kaže, da bo namesto načelnosti na ministrskem sestanku prevladala konkretnost.

Gospodarska problematika je, oziroma bo v ospredju pozornosti vse do vrha v Harareju, kjer bo prav tako prevladovala. Cilj je jasen: večja učinkovitost in uresničevanje dogovorjenega. V zvezi s tem velja poudariti pobudo, s katero naj bi neuvrščeni ustanovili stalni komite neuvrščenih in držav v razvoju za mednarodno gospodarsko sodelovanje. Gre za nekakšen krizni štab, ki bi bil ažuren, gibljiv in bi se njegovi člani utegnili celo samostojno pogajati s predstavniki razvitih držav (pogajanja Sever-Jug). Ob tem pa seveda ne gre prezreti nevarne možnosti institucionalizacije gibanja kot celote.

V New Delhiju bodo ministri neuvrščenih držav sprejeli deklaracijo, ki se bo kritično dotaknila tudi malodane vseh aktualnih svetovnih problemov in kriznih žarišč. Kot novost bo odločilnega pomena stališče naše države, ki želi prav problemom v Sredozemlju nameniti več pozornosti in tudi problemom Združenih narodov, ki so izpostavljeni do zdaj najhujšim pritiskom in eroziji mednarodnega ugleda. Toliko bolj, kajti prav skozi delo Združenih narodov se je do zdaj največkrat zrcalila tudi aktivnost neuvrščenih in prav zato so v New Yorku pred časom ustanovili tudi delovno skupino koordinacijskega biroja. Prvič v zgodovini neuvrščenih pa bo vsa pozornost veljala tudi mednarodnemu terorizmu, sprejeli naj bi tudi posebno resolucijo o obsodbi mednarodnega terorizma, tako državne kot posamičnega, še zlasti pa resolucijo o odpravi njegovih vzrokov.

M. Lamprecht

16., 17., 18., 19., 20. knjiga Titovih zbranih del Izza dni, ko se je tehtnica vojne sreče prevesila

Založbi Komunist in Borec sta predstavili izid petih nadaljnjih knjig Zbranih del Josipa Broza Tita, prevedenih v slovenščino. Titova dela v tej študijsko pretehtani in dodelani izdaji, nad katero bdijo zgodovinarji-strokovnjaki, izhajajo že vrsto let in bodo – ker so pač šele nekje na tretjini poti – izhajala še daleč v naslednja leta.

Ves projekt te knjižne zbirke je razmeroma zapleten. Za pripravo in izdajanje Titovih Zbranih del skrbi posebno »zvezno« uredništvo, ki ima svojega glavnega in odgovornega urednika in seveda cel štab uredniških sodelavcev iz vrst eminentnih jugoslovanskih zgodovinarjev, posamezne sklope pa daje v obdelavo določenim avtorjem, ki obdelujejo gradivo po kronološkem zaporedju njegovega nastajanja. Zbrana dela pa se sproti prevajajo v jezike jugoslovanskih narodov in narodnosti, med drugim tudi v slovenščino, za kar poskrbijo posebne uredniške in prevajalske ekipe v nesrbohrvaških republikah ali pokrajinah, torej tudi v Sloveniji. Vendar ne gre za »slepo« in dobesedno prevajanje, pač pa za razmeroma avtonomno oblikovano knjižna dela, posebej kar zadeva opombe, podatke v okviru kronologije, dodane k vsaki posamezni knjigi, podatke v registru imen in v siceršnji znanstveni »aparaturi«, ki je za izdajo te vrste prav gotovo temeljnega pomena.

V tem paketu so izšle knjige z zaporednimi števkami od 16. do 20. Zajemajo – kot je v predstavitvi njihovo vsebino označil dr. Tone Ferenc – Titovo politično, vojaško in diplomatsko ustvarjalnost v letu od 1. julija 1943 do 1. julija 1944. Na nekaj več kot 1500 straneh teh petih knjig je objavljenih 1095 dokumentov ter obilo posebej napisanega in obdelanega spremnega gradiva, ki natančno opisuje čas tistega pomembnega vojnega leta ter Titovo vlogo v njem.

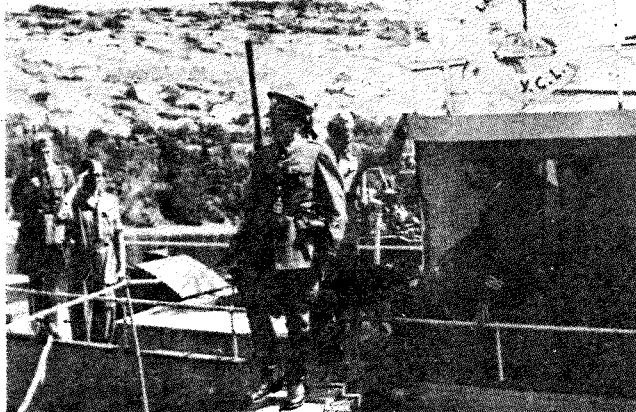
»S temi petimi knjigami smo še vedno v drugi svetovni vojni«, je povedal dr. Ferenc, »vendar smo že izšli iz obdobja, v katerem so še zmagovalne sile trojnega pakta, in vstopili v obdobje, ko se je tehtnica vojne sreče že prevesila na stran protifašistične koalicije...«

Teh pet knjig zajema čas od ukinitve afriškega bojišča

do vzpostavitve novega bojišča v zahodni Evropi, torej čas velikih zmag protifašistične koalicije, ki so seveda – do neke mere – odmevale tudi v Jugoslaviji. Zvrstila se je cela vrsta velikih dogodkov: padec Italije, osvoboditev južnega dela Apeninskega polotoka, osvoboditev obsežnih delov Sovjetske zveze, začetek prodiranja Rdeče armade v jugovzhodno Evropo, izkrcanje zaveznikov v Normandiji, prodiranje zavezniške vojske na Tihem oceanu...

V Jugoslaviji pa je Titova narodnoosvobodilna vojska prebila sovražnikovo ofenzivo »Schwarz« z bitko na Sutjeski, razorožila italijansko vojsko, ki je kapitulirala, za-

vsebine teh na novo izdanih petih knjig, iz katerih je mogoče nadrobno in natanko spoznavati dejavnost Tita kot vrhovnega komandanta in stratega revolucije – in od Avnoja v Jajcu dalje tudi kot predsednika vrhovnega izvršilnega organa ljudske oblasti Nove Jugoslavije. Njegova prizadevanja so bila namenjena predvsem krepitvi moči partizanske vojske, ki se je v času od poletja 1943 do poletja 1944 skoraj podvojila: sredi leta 1944 je štela približno 350 tisoč borcev, razporejenih v enajst korpusov oziroma 39 divizij in 134 brigad ter 128 odredov. Vendar krepitev vojske še zdaleč ni bilo edino področje Titovega takratnega prizadeva-

Tito v spremstvu Josipa Černija in Arsa Jovanovića zapušta ladjo »Lala« v viški luki, junija 1944

dala pomembne udarce silam kontrarevolucije in osvobodila obsežna območja. Z zmagami okrepjeno narodnoosvobodilno gibanje je konec novembra 1943 z avnojskimi sklepi, sprejetimi v Jajcu, vzpostavilo temelje Nove Jugoslavije. Nato je moralo te velike pridobitve braniti na političnem in vojaškem področju, kar je bilo vse prej kot lahko, saj si je sovražnik s svojimi ofenzivami na vse pretege prizadeval, da bi narodnoosvobodilno gibanje in Tita strl.

Ta oris leta 1943–1944 se je zdelo dr. Ferencu potrebno podati zaradi razumevanja

nja. Veliko sil je posvečal tudi in predvsem uveljavljanju ljudske oblasti in graditvi nove države na demokratičnih federativnih temeljih, kar je pomenilo zanikovati pristojnosti ubežne vlade in kralja ter oblikovati nove vrhovne organe države, se pravi parlamenta in vlade. To pa seveda ni bilo niti lahko niti samoumevno, saj je bilo potrebno pripraviti zaveznike do tega, da so spremenili svojo dotedanjo politiko, naklonjeno Draži Mihailoviću.

Tito je s pomočjo zavezniških misij in z neposrednimi kontakti z zavezniškimi po- veljstvi in z osvobodilnimi

gibanji v sosednjih državah intenzivno sporočal svetu resnico o dogajanju na tleh Jugoslavije, kar je – ob vsakodnevem vodenju vojaških in političnih operacij – terjalo izjemno intenzivnost njegove ustvarjalne volje.

Vendar v tistem času za govore in referate ni imel časa. Dinamični čas, poln sprotnih obveznosti, mu je dopuščal predvsem samo izdajanje kratkih povelj, navodil in sporočil, večinoma v obliki radijskih brzojav. Pisem pač ni utegnil pisati,

čankov in podobnega prav tako ne. In tako najdemo v teh petih knjigah, zazrtih v Titovo delo med poletjem 1943 in poletjem 1944, predvsem kratka, jedrnata besedila – z izjemo dveh člankov, enega predavanja in, seveda, referata, ki ga je prebral na 2. zasedanju Avnoja v Jajcu.

»S temi petimi knjigami smo se že precej približali koncu vojnega obdobja Titove ustvarjalnosti,« je sklenil svoj »raport« o teh petih knjigah dr. Ferenc. »Do konca vojne nam ostane še manj

kot leto dni...« Titovo pisanje tja do proglasitve Republike v letu 1945 bo obsegalo še nadaljnjih devet knjig. Nekaj jih je v srbohrvaščini že izšlo, druge so pripravljene na pot v tiskarno. Seveda bodo – čez čas – sledili tudi slovenski prevodi, pač zapovrstjo, kot si številke v kronološkem in časovnem zaporedju sledijo.

Daleč pa je še do izdaje vseh Titovih Zbranih del. Za zdaj je predvidenih 49 knjig, prav možno pa je, da bo treba izdati še kakšno povrh, saj še zmerom odkrivajo nove in doslej neznane Titove spise, zlasti v sovjetskih arhivih, od koder se zgodovinarji vsakokrat, kadar jih obiščejo, vrnejo s kakšno novostjo. Pa tudi pri nas doma še vedno odkrivamo to ali ono. Že po izidu teh petih knjig, denimo, so našli dnevnike s Titovimi radijskimi brzojavkami.

O tem, kako dragoceno je to gradivo in kolikšnega pomena so opombe in pojasnila, ki so mu jih v knjigah pridodali zgodovinarji-uredniki, pač ni treba izgovarjati besed. Tudi v tej zvezi lahko citiramo Ferencov sklepni odstavek, ki ugotavlja, da si resnega proučevanja zgodovine narodnoosvobodilnega boja v Jugoslaviji brez uporabe Zbranih del Josipa Broza Tita ni mogoče predstavljati. Ta Zbrana dela pa uživajo ugled tudi v tujini, kjer jih prevajajo in s tem na prav poseben način poudarjajo njihov pomen.

V slovenščini je teh pet knjig izšlo v nakladi 4.000 izvodov, kar je – žal – precej manj, kot smo bili vajeni ob začetku izhajanja Titovih Zbranih del: takratna naklada je bila deset tisoč izvodov.

Vendar to ni edina založniška zadrega, ki prihaja na dan. Knjig prejšnjega paketa (od 11. do 15.) je na zalogi še 2000. Knjig drugega paketa (tistih z zaporednimi števkami od 6. do 10.) je še po 360 izvodov. Toda prvih petih knjig – ni več.

In zastavi se vprašanje: kako priti do njih? Marsikdo izmed mladih ljudi, ki bi radi kompletiral vsa doslej izdana Titova Zbrana dela, ker jih pri študiju ali sicer potrebuje, do njih preprosto ne more priti.

Seveda, porečemo založnikom, ponatisnite jih!

Vendar zadeva, kot smo slišali ob predstavitvi najnovejšega »paketa«, še zdaleč ni tako preprosta, kot je slišati ali kot se zdi. Samoupravne interesne skupnosti (kulturna, izobraževalna in raziskovalna), ki so prispevale svoje deleže za izdajo – in v prid relativni cenovni dostopnosti teh novoizdanih knjig, glede na svoja pravila za ponatise ne dajejo denarja. Založniki ga seveda nimajo. Če bi se odločili za ponatis knjig, ki so pošle, bi bila njihova »ekonomska« cena neznansko visoka. Zato tega raje ne naredijo.

Ni pa razumno in tudi ne samoumevno, da bi na to žalostno dejstvo kar pristali. Problem, ki seveda ne zadeva le Titovih Zbranih del, ampak še prenekateri ponatis, do katerega pod zdajšnjimi »zakovanimi« pogoji ni mogoče priti, bo treba sporočiti pristojnim komisijam pri Centralnem komiteju Zveze komunistov Slovenije ter drugim organom, ki jim pač ne sme biti vseeno, kaj se dogaja s temeljnimi deli naše družbene misli in zavesti in kako je – oziroma ni – ustrezno potrebi po živi navzočnosti teh del v našem življenjskem vsakdanu.

Ne sme in ne more namreč biti dvoma o tem, da si slovenski narod s svojimi potenciali lahko zagotovi stalni živi pritok te in takšne literature, ki je bila in ostaja temeljnega pomena.

V. K.

Pravkar izdane knjige Titovih Zbranih del predstavimo z izpisi Titovih ukazov in brzojav, datiranih na današnji dan – torej 17. aprila – pred dvainštiridesetimi leti.

UKAZ VRHOVNEGA ŠTABA NARODNOOSVOBODILNE VOJSKE IN PARTIZANSKIH ODREDOV JUGOSLAVIJE ŠTEV. 11

Za namestnika komandanta glavnega štaba Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov za Hrvatsko se postavlja generalmajor Petar Drapšin, dosedanji komandant 6. korpusa NOV Jugoslavije.

Za načelnika glavnega štaba Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov za Hrvatsko se postavlja polkovnik Pavle Jakšić, dosedanji komandant 11. korpusa.

Za komandanta 6. korpusa Narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije se postavlja podpolkovnik Mate Jerković.

Za komandanta 11. korpusa Narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije se postavlja polkovnik Mićun Šakić.

Za komandanta 4. korpusa Narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije se postavlja polkovnik Bogdan Oreščanin.

Dosedanji komandant 4. korpusa NOVJ generalmajor Ivan Rukavina se daje na razpolago vrhovnemu štabu NOV in POJ.

Ta ukaz začne veljati takoj.

Smrt fašizmu – svoboda narodu!

17. aprila 1944

Drvar

Vrhovni komandant NOV in POJ
maršal Jugoslavije Tito

ŠTABU DRUGEGA KORPUSA NOVJ

Kakor se zdi, si sovražnik prizadeva osvoboditi komško komunikacijo in spet zasesti osvobojene kraje. Sprejeli bodo ukrepe, da z akcijo na občutljive sovražnikove točke olajšamo vaš položaj. Z naslonitvijo na trdna oporišča se obdržite na svojem terenu. Uporabljajte prožno taktiko. Vsak dan sporočajte kraj za prejemanje pomoči in kakšno je vreme. Redno poročajte o gibanju sovražnika.

17. aprila 1944

Drvar

ŠTABU TRETJEGA KORPUSA NOVJ

Proti Sandžaku in Črni gori teče ofenziva iz več smeri. Peko se umika iz Limske doline. Morača je zahodno od Ibra. Pripravite dve diviziji: 16. in 17. za premik. Obstajajo možnosti, da boste dobili pomoč. Ruse ovira slabo vreme. Redno poročajte o gibanju sovražnika.

17. aprila 1944

Drvar

ŠTABU UDARNE GRUPE DIVIZIJ NOVJ

V Sandžaku in Črni gori se nadaljuje ofenziva iz več smeri. Peko evakuira sile iz Limske doline. Vaše delovanje k najbolj občutljivim točkam Srbije bi nam olajšalo položaj v Sandžaku in Črni gori.

Upanje je, da boste dobili pomoč. Tu vas lahko ovira samo vreme.

Prizadevamo si usposobiti operativno grupo, ki bi sodelovala z vami.

Kako gledate na možnost in rezultate vašega prodora v Šumadijo?

Ne premikajte vseh sil v eni smeri za vpad. Poročajte o delu sovražnika.

17. aprila 1944

Drvar

Iz opomb

Enote 37. (sandžaške) udarne divizije in glavnina 3. (črnogorske) udarne divizije so po sedemdnevni manevrski obrambi (od 11. do 17. aprila) v južnem Sandžaku in v dolini Lima prešle v odločilno obrambo na območju Mojkovca; z njo so do 22. aprila zlomile sovražnikovo udarno moč, nato pa so 23. aprila začele protiofenzivo, ki se je uspešno končala...

Tito je prek šefov zavezniških vojaških misij pri vrhovnem štabu NOV in POJ že uredil, da se enotam Udarne grupe divizij NOVJ pošlje z letali tisto, kar najnujneje potrebuje; tako so v noči od 16. na 17. aprila letala, dve sovjetski in dve britanski transportni, pripeljala tem enotam okoli 80.000 nabojev za puške, 10 gumijastih čolnov in okoli 100 oblek...

Tito z zavezniškima novinarjema Stojanom Pribečevićem iz ZDA in Johnom Talbotom iz Velike Britanije pred votlino v Drvarju, konec aprila 1944. Zadaž Savo Veselinović, Vojo Bjeković in Dušan Bašić, borci iz konjeniškega eskadrona zaščitne čete VŠ.

Spomenik generalu Maistru

Tudi na naš naslov je v zadnjih tednih prišlo več pisem, izjav in zahtev v zvezi s spomenikom generala Maistra v Mariboru.

Ko smo zvedeli, da bo dokončni sklep in stališče izrekla mariborska mestna konferenca SZDL, smo sklenili z objavo teh različnih apelov počakati dotlej, da pride njena beseda na dan.

Zdaj je tu (in z njo vred priložnost za objavo prispele »dokumentacije«), ki priča o razgibanosti slovenske javnosti v zvezi s spomenikom generalu Maistru.

Stališča SZDL Maribor o postavitvi spomenika generalu Maistru v Mariboru

Na svetu za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih izročil ter za spomeniško varstvo pri predsedstvu mestne konference SZDL Maribor so razpravljali o pobudah za postavitve spomenika generalu Rudolfu Maistru v Mariboru. Svet je menil, da je imel general Rudolf Maister pomembno vlogo v boju za našo severno mejo in da je ta njegova vloga v Mariboru že bila ocenjena z zgodovinskega stališča, in da ni sporna. Že doslej je bilo v novi Jugoslaviji pri obeleževanju dogajanj iz časov bojev za severno mejo 1918-19 in v počastitev in zahvalo borcem za severno mejo in generalu Rudolfu Maistru veliko storjenega. Zato se svet ni strinjal z očitki, da se Maribor ni oddolžil borcem za severno mejo. Obstaja več obeležij, poimenovanj, dogodki pa so bili obeleženi tudi z razstavno dejavnostjo in z objavami v sredstvih javnega obveščanja in strokovnih publikacijah, ki so izšle v Mariboru. Svet je ocenil, da obstoječa obeležja ne poudarjajo v zadostni meri osebnost pomen generala Rudolfa Maistra v boju za Maribor in severno mejo. Menil je, da bi bilo prav, da v Mariboru, ki je najtesneje povezan z njegovo vlogo v pre-

ratnih dneh, generalu Rudolfu Maistru postavimo ustrezen pomnik.

O tem stališču sveta je razpravljalo tudi predsedstvo mestne konference SZDL Maribor. Ugotovilo je, da je bila vloga generala Rudolfa Maistra v bojih za severno mejo 1918-19 z zgodovinskega stališča že ocenjena in ni sporna. To so potrdili tudi zbori skupščine občine Maribor leta 1978 ob proslavljanju 60-letnice bojev za severno mejo, ko je bila poimenovana osnovna šola po borcih za severno mejo in na tej šoli postavljeno posebno obeležje generalu Maistru. Zato po mnenju predsedstva niso sprejemljivi poskusi prikazovanja, da Maribor nima ustreznega odnosa do teh prelomnih zgodovinskih dogodkov in osebnosti generala Maistra. Ta odnos namreč potrjujejo obeležja dogajanj iz tega časa, poimenovanja, ne nazadnje pa so bili že doslej ti dogodki redno obeleženi s proslavami razstavami ter objavami v sredstvih javnega obveščanja in v publikacijah, ki so izšle v Mariboru.

Predsedstvo MK SZDL Maribor je opozorilo na nedemokratsko polemiko v sredstvih javnega obvešča-

nja, kjer se na podlagi iztrganih misli poskuša diskvalificirati slehernega, ki je izrazil v tej razpravi drugačno osebno mnenje, kar lahko kaže na izsiljeno oblikovanje javnega mnenja. To pa prav gotovo ni v prid razreševanju te zadeve.

Predsedstvo je ugotovilo na podlagi stališč sveta, da kljub vsem obeležjem v določenih krogih posebej pa med borci za severno mejo obstaja ocena, da obstoječa obeležja ne poudarjajo v zadostni meri osebne vloge generala Maistra. Zato bo predsedstvo na naslednji seji imenovalo mariborski odbor za proslavitev 70-letnice bojev za severno mejo z nalogo, da pripravi celovit program proslavljanja tega pomembnega dogodka. V okviru tega programa predsedstvo zadolžuje odbor za pripravo predloga ustreznega pomnika generalu Maistru v Mariboru.

Zaradi široke odmevnosti, ki jo ima ta pobuda v slovenski javnosti, je predsedstvo Mestne konference SZDL Maribor predlagalo, naj se obeležitev 70-letnice bojev za severno mejo, ki jo bomo proslavljali leta 1988, ustrezno pripravi tudi v okviru republike.

M. K.

nemške komandature in nemških vojaških oddelkov je bilo v mestu več kakor slovenskih.

Spričo vsega tega je bilo mogoče doseči osvoboditev Maribora in vse pripadajoče slovenske okolice, ki jo je zahtevala republika Nemška Avstrija 12. novembra 1918 zase, le s tveganim in do skrajnosti pogumnim posegom, za kakršnega je bil 1. novembra 1918 sposoben v Mariboru le tedanji major Maister kot poveljnik črnovojnikov v mestni posadki. Z njegovim prevzemom poveljstvo nad mestom in proglasitvijo mesta za del Jugoslavije – čemur so se uklonili presenečeni nemški častniki – je odstranil iz mesta nemško vojaško premoč. To je bilo izhodišče za poznejšo akcijo prostovoljcev – borcev za severno mejo, ki so se zaradi svoje narodne zavesti dignili na Maistrov poziv v boj za slovensko svobodo.

Brez generala Rudolfa Maistra ne bi bilo Maistrovih borcev, ne bi bilo borcev prostovoljcev za severno mejo. Vse delo za osvoboditev severovzhodne Slovenije in zavarovanje njene svobode pred nemškimi poskusi za obnovitev svojega gospostva je bilo do srede 1919 pod smotnim Maistrovim vodstvom in poveljstvom. Za njegov uspeh je bilo treba nastopiti tudi zoper nemško socialdemokratsko organizacijo, ki je skušala – zmanipulirana po meščanskih nemških nacionalistih – s štrajkom preprečiti slovensko osvoboditev (novembra in decembra 1918) in omogočiti obnove nemškega gospostva nad znatnim delom slovenskega naroda. Enak nemško-nacionalističen značaj so imele nemške demonstracije v Mariboru 27. januarja 1919, ob katerih so demonstranti sami z naskokom na stražo izvajali streljanje in tako povzročili obžalovanja vredne človeške žrtve.

Odrpito pismo Zveze zgodovinskih društev Slovenije

Po sklepu, seje izvršnega odbora Zveze zgodovinskih društev Slovenije dne 6. 3. 1986 pošilja predsedstvo Zveze Mestni konferenci Socialistične zveze delovnega ljudstva Maribor naslednje odrpito pismo:

Zveza zgodovinskih društev Slovenije, ki združuje dvanajst društev poklicnih zgodovinarjev in ljubiteljev zgodovine po vsej Sloveniji, se pridružuje javnim zahtevam za čimprejšnji uspešni zaključek akcije za ponovno postavitve spomenika generalu Rudolfu Maistru v mestu Mariboru.

O nekaterih odrprtih vprašanih bojov za slovensko severno mejo po prvi svetovni vojni smo slovenski zgodovinarji razpravljali na svojem 19. zborovanju v Mariboru jeseni 1978. Referati in razprave ob okrogli mizi so s poročilom o rezultatih diskusije objavljeni v naših revijah Zgodovinski časopis (32/1978, št. 4, str. 491–497 in 33/1979, št. 3, str. 385–405) in Časopis za zgodovino in narodopisje (jubilejni zvezek 1–2/1979) in so tako dostopni vsej slovenski javnosti. Sodbo zgodovinarjev in priznanih javnih delavcev o zaslugah generala Maistra je mogoče prebrati tudi v Spominskem zborniku ob 60-letnici bojev za severno slovensko mejo 1918–1919 (Maribor 1979), v katerem so našete tudi številne slovenske občine, ki so Maistrovim borcem podelile domicilno pravico.

Nesporno je, da ima general Rudolf Maister bistveno zaslugo za osvoboditev Maribora in z njim pomembnega dela slovenskega ozemlja. Ob razpadu habsburške monarhije je na Slovenskem skoraj samo on razumel, kaj je treba storiti.

Potrebne priprave za postavitve spomenika je treba pospešiti, kajti prav bi bilo, da bi še kdo Maistrovih borcev dočkal njegovo odkritje.

Zveza zgodovinskih društev Slovenije
Predsednica Marija Oblak-Čarni

Še nekaj besed o boju za severno slovensko mejo 1918/19

Vse premalo je slovenska javnost in posebej mladina seznanjena o zgodovinski dobi 1918/19. Na ta čas bi se morali v prvi vrsti ozirati šolski učbeniki.

O tem sem že precej časa pred izdajo novih šolskih učbenikov pisal v Delu, pa se niso izdajatelji prav nič menili za to!

V zgodovinskih učbenikih za naše šole je v poglavju o slovenskem narodu v letih 1918/19 komaj nekaj stavkov o dogodkih v tem času, tako o dneh razpada stare monarhije, o osvoboditvi Maribora ter koroških bojih, kot generalu Rudolfu Maistru in junaku Franju Malgaju. K imenu teh dveh slavni mož je pripisanih le nekaj besed. Tako današnja mladina ničesar ne ve, kaj je storila takratna mlada generacija za svojo slovensko domovino.

Vse to je kritike vredno in je za izdajatelje učbenikov neopravičljivo. Ali se ti sploh ne zavedajo, kaj so takratni mladi možje in fantje, in to prostovoljno, storili za slovensko domovino in s tem za Jugoslavijo! Za pisce šolskih učbenikov obstoja vrsta zgodovinskih virov za opis te slavne dobe slovenskega naroda. Neizpodbitne so zasluge generala Maistra in Franja Malgaja ter njunih borcev za pridobitev slovenskega ozemlja, ki je po mirovni pogodbi pripadlo novi državi Jugoslaviji, to je ves Spodnji Štajer s Prekmurjem in del vzhodne

Koroške. V bojih za severno slovensko mejo je padlo preko 300 mladih mož in fantov, cvet slovenskega naroda, za domovino so dali svoja življenja. Med njimi je 44 borcev iz Celja, njihova imena so vklesana na spominski plošči na zidu stare mestne vojašnice v Celju. Posebno izstopa Franjo Malgaj in Srečko Puncer.

Resnične in dokazane so besede na spominski plošči borcem za slovensko severno mejo na zidu železniške postaje na Jesenicah: »Če v onem času ne bilo bi nas, še večji kos slovenske zemlje bi odrtgat tuji plaz!« Dejstvo je, da bi bila Slovenija brez takratne mlade generacije za več kot polovica manjša!

Na Koroškem smo vojaško uspeli, saj smo osvobodili vso Slovensko Koroško. 6. junija v 1919 smo vkorakali in prišli tudi na Gospodarsko polje, a takratni zbegani in nesposobni politiki, zlasti v Ljubljani, so uničili naš vojaški uspeh.

Na tem mestu naj poudarim še to, o čemer se je v preteklih letih toliko pisalo, da Maribor svojemu osvoboditelju generalu Rudolfu Maistru, takratnemu največjemu slovenskemu možu, še ni postavil spomenika. To je za Maribor velika sramota! Da še ni spomenika, je nam še 400 živih borcev 1918/19. Od teh v Celju 20.-tim hudo in težko razumljivo!

Dr. Ervin Mejak, Celje.

Naša zahteva

Člani Kluba koroških Slovencev v Ljubljani, zbrani na občnem zboru 21. marca 1986, z vsem poudarkom zahtevamo, da se v najkrajšem možnem času uresniči že stara in več desetletij ponavljana zahteva po postavitvi spomenika generalu Maistru v Mariboru, v mestu, ki mu je dolžno ta zunanji izraz zahvale za njegov bistveni delež pri osvoboditvi Maribora in velikega dela severovzhodne Slovenije za Jugoslavijo leta 1918 in pri gradnji socialistične družbe v tem prostoru po drugi osvoboditvi leta 1945. Zahtevamo, da se okrog tega preneha neutemeljena in nespodbudna igra zavlačevanja, ki traja že štirideset let s prikrivanjem zgodovinske resnice o možu, ki si je prav s svojim prispevkom za osvoboditev Maribora in z razširjenjem tega napača tudi na jugovzhodno Koroško pridobil neizbrisne zasluge tudi v boju za svobodo koroških Slovencev in s tem omogočil vsaj osvoboditev tistega majhnega njihovega dela, ki je danes v Jugoslaviji. Predlagamo mestni konferenci SZDL Maribor, da čimprej imenuje odbor za postavitev spomenika generalu Rudolfu Maistru.

Osvoboditev severovzhodne Slovenije z odločilnim mestom spopada za svobodo v Mariboru je bila seveda rezultat različnih dejavnikov. Za slovensko stran so bili poglavitni: uveljavitev Maribora kot pomembnega mesta za življenje vsega slovenskega dela Štajerske v zvezi z upravo mariborskega okrožja po 1849, s sedežem »slovenske« lavantinske škofije od 1858, in z razvojem več slovenskih kulturnih ustanov in društev po 1903; krepitev slovenske narodne zavesti v zvezi s političnim razvojem že

pred 1914 in zlasti ob deklaracijskem gibanju na slovenskem Štajerskem; delo Narodnega sveta za slovensko Štajersko in gospodarska podlaga za financiranje vojaštva, ki ga je organiziral Maister po 1. novembru 1918, in politični uspeh, ki so ga dosegli štajerski Slovenci z imenovanjem Slovencev za spodnještajerska okrajna glavarstva, tudi za mariborsko. Toda prav v Mariboru kot prostoru odločilnega spopada za oblast nad ozemljem Dravske doline in severno od Konjiške gore, Boča in Donačke gore z okrog 220.000 prebivalci (po številu 1910 jih je bilo med njimi naštetih okrog 60.000 z nemškimi občevalnimi jezikom) so bili ob razpadu Avstroogrsko tudi nevarni in močni nasprotniki slovenske rešitve pripadnosti tega slovenskega prostora z osvoboditvijo izpod nemškoavstrijske oblasti: germanizacijski pritisk najmočnejše »vsemenske« nacionalistične stranke ter objektivno germanizacijska vloga »nemške socialdemokratske stranke«, ki je narodnostno vprašanje imela le za »meščansko« in ga je povsem zane-marjala, za politične povezave ob volitvah pa je ob neizogibnih naključjih izbirala vselej le nemške liberalne nacionaliste, sta dosegla, da je od mestnega prebivalstva, od katerega je 55% izviralo iz slovenskih krajev in celo 70% imelo v slovenskih krajih domovinsko pravico, leta 1910 le 15% prijavilo slovenščino kot svoj občevalni jezik; nemškoavstrijska usmerjenost delavske politične organizacije se je ob zlomu dvojne monarhije še zaostila in je prišlo do tesnega sodelovanja te organizacije z nemškimi meščanskimi nacionalističnimi strankami; vojaško poveljstvo v mestu je bilo v rokah

Poziv Zveze prostovoljcev – borcev za severno mejo 1918/19

Prebrano na seji sveta za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih izročil ter spomeniško varstvo pri mestni konferenci SZDL v Mariboru – 8. aprila.

»Vsem še živim Maistrovim borcem, prostovoljcem za osvoboditev severnih krajev iz let 1918/19, Koroškim borcem, svojem ce pokojnih prostovoljcev, njihovim prijateljem, borcem NOB in vsej slovenski javnosti je iz časnikov, radia in pripovedovanja splošno znano, da se borimo za postavitve dostojnega spomenika na vidnem prostoru v mestu Mariboru slovenskemu junaku, generalu Rudolfu Maistru, genialnemu rešitelju in osvoboditelju Maribora in severnih slovenskih krajev, slo-

Dne 1. novembra 1918 pa se je obenem z uspešnim bojem za svobodo severovzhodne Slovenije začel tudi boj za socialistično družbo na tem ozemlju. Že 1919 je mlad daljnoviden publicist Anton Melik v Ljubljanskem zvonu napovedal, da jugoslovansko-italijanska meja, določena po mirovni konferenci v Parizu, ne bo dokončna pač pa da spritko germanizacijskih procesov, ki so se začeli v 19. stoletju ob slovensko-nemškem mejnem ozemlju, po določitvi avstrijsko-jugoslovanske meje te ne bo mogoče več spreminjati: ker se germanizacijski procesi ne bodo ustavili, bo ta meja postala dokončna. Zgodovinska izkušnja je potrdila to sodbo. Slovenski narodnoosvobodilni boj je med vojno segel

preko jugoslovansko-avstrijske meje, vendar se ta meja nikjer ni premaknila niti za meter. Meja, ki jo je dosegel v štajerskem Podravju uspešni slovenski upor v Mariboru 1. novembra 1918 pod Maistrovim vodstvom je omogočila tudi zmago socialistične družbe v severovzhodni Sloveniji. V tem je neločljiva zveza upora 1918 in revolucije po 1941. Brez prvega bi v severovzhodni Sloveniji ne bilo doseženo niti drugo in svobodno slovensko ozemlje bi bilo še bistveno bolj okrnjeno, kakor je danes.

To so rezultati zgodovinarske iskanja resnice o osvobajanju Slovencev v Mariboru. Člani Kluba koroških Slovencev pa se zavzemamo za uresničenje dolžnosti, ki jo ima slovenski Maribor do voditelja

svoje osvoboditve, dogmatsko-ideoloških uporov zoper priznanje mesta generala Maistra v nastajanju sedanje resničnosti v severovzhodni Sloveniji in v uresničevanju svobode slovenskega ljudstva v tem prostoru. To zahteva, posebej tudi z mislijo na koroške Slovence, ki niso našli leta 1918 svojega »Maistra« in so ostali na drugi strani meje v vsakdanjem težkem boju za svoj narodni obstoj, postavlja tudi občni zbor Kluba koroških Slovencev v Ljubljani v imenu rojakov, ki so se morali po letu 1920 umakniti iz domovine ter v imenu vseh prijateljev koroških Slovencev, ki so člani našega kluba.

Predsednik kluba
dr. Bogo Grafenauer

Naš »dosje« s prispevki o Maistrovem spomeniku pa še ni prazen. V njem je razmeroma obširen elaborat, ki ga je pod naslovom »Prispevek o pomenu in vlogi generala Rudolfa Maistra v slovenski zgodovini« napisal Pavle Žaucer-Matjaž, v njem je daljši polemični zapis – odrpito pismo mestni organizaciji borcev NOV v Mariboru pod naslovom »Maistrovemu spomeniku ob rob« izpod peresa Janka Kustra-Miškina, pa še kratek in jedrnat in hkrati udaren poziv, ki ga je na mestne organizme v Mariboru (na mestni komite ZKS, na mestno konferenco SZDL in na mestni odbor ZZB NOV) naslovil Oton Mahne.

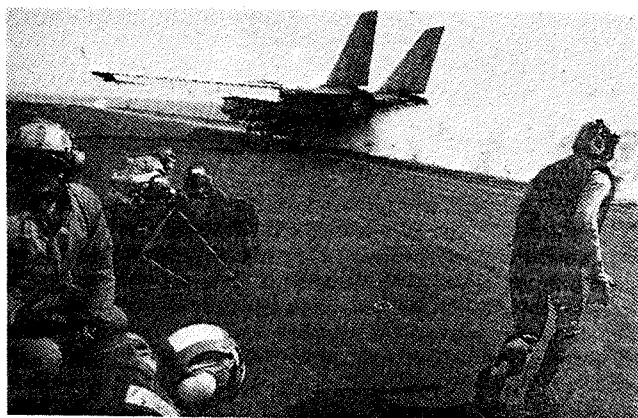
Nevarna ameriško-libijska razmerja

Zapisano v ponedeljek, 14. 4. 86

Bo jug Sredozemlja znova prizorišče nevarne igre z orožjem, ki utegne spodbuditi spopad širših razsežnosti? Ali je sedanja plovba ameriških bojnih ladij v neposredni bližini libijske obale samo element ustrahovanja polkovnika Gadafigija ali utegnejo ladje 6. ladjevja resnično vojaško napasti Libijo? Vprašanja niso pretirana, prav tako nič manj zaskrbljenost sredozemskih držav, ki utegnejo posledice spopada občutiti na svoji koži. Morda bodo odgovori, ki se porajajo ob sedanjem zaostrovanju jasni že med tiskom tega zapisa.

Najnovejša ameriška grožnja ni nova, kaj šele nepričakovana. Libijski predsednik Gadafi je že vrsto let na listi ameriških smrtnih sovražnikov. Najhujše obtožbe pa letijo nanj v zvezi z organizacijo in spodbujanjem mednarodnega terorizma. Še zlasti in najbolj neposredno v zvezi z zadnjimi atentati na ameriško letalo družbe TWA in na eksplozijo v Zahodnoberlinski diskoteki. V pravu nasploh velja pravilo, da je nekdo nedolžen toliko časa, dokler mu v postopku ne dokažejo, da je kriv. Američani, zlasti njihova obveščevalna

služba zatrjuje, da ima v rokah jasne dokaze o Gadafigijevi odgovornosti za teroristična dejanja. da pa tega še ne morejo objaviti zaradi zaščite lastnih interesov. Je to samo izgovor za možen napad ali je takšen odgovor stvar? Kakršenkoli je že odgo-

vor, napad na katerokoli državo je kršitev vseh mednarodnih norm in vedenja, ki je vredna najhujše obsodbe. In nadalje, kdo je dal Američanom pravico in vlogo mednarodnega »policaja«, da po zakonih džungle urejajo zadeve, ki utegnejo ogroziti tudi tretji svet.

Najverjetneje bo ameriški predsednik počakal, da se v

ZDA vrnete obrambni minister Caspar Weinberger in podpredsednik George Bush, čeprav državni sekretar Schultz odkrito zagovarja intervencijo v Libiji. Američani se najverjetneje ne bodo ozirali na mnenje zaveznikov, ki so (države članice

EGS) za jutri sklicale izreden ministrski sestanek. Mar sedanji molk potrjuje izjave bivšega državnega sekretarja Kissingerja, ki je pred dnevi dejal, da utegnejo glasne besede o vojaški akciji samo škodovati, da pa bi bilo ob jasnih dokazih glede Gadafigijeve vpletenosti v mednarodni terorizem, treba udariti bliskovito in silovito? Zdi se tako, da Reaganova

administracija nekje mora udariti, presoja jo namreč, da utegne bliskovit napad na Libijo Gadafigiju resda prinesiti še večjo popularnost znotraj meja, da pa utegne uspešna akcija, dolgoročno gledano, spodbuditi njegov ugled. Ameriška letala in topovnjače naj bi udarile zlasti na obrambna oporišča s sovjetskimi raketami in elektronskimi instrumenti. Izognili naj bi se bombardiranju

naftnih nahajališč, kajti s tem bi si utegnili nakopati jezo zaveznikov, ZRN in Italije, ki kupujeta libijsko nafto. Ne gre pozabiti, da je v libijski petrokemiji zaposlenih še vedno več sto ameriških državljanov.

Sedanja Reaganova »rambomanija« je gotovo izraz splošne militaristične psihoze. Četudi je scenarij skrbno pripravljen, je v isti sapi smrtno nevaren. V končni posledici tudi za Reagana samega. Posledice utegnejo biti veliko hujše in mnogo-

plastne. Čeprav je arabski svet neenoten, pa ga je nedavno ameriško bombardiranje libijske obale združilo. Nedvomno ga utegne tudi tokrat. Četudi ne bi prišlo do eskalacije, in upamo da ne bo, bo v nasprotnem primeru sedanje dogajanje po nevarni logiki »zob za zob, oko za oko« spodbudilo in razmahnilo terorizem povsod po svetu. Če obsojamo »domnevno« Gadafigijevo vpletenost v terorizem, moramo po isti logiki obsoditi tudi Reaganovo, ki ni nič manjša ali manj nevarna.

Zapisano v torek, 15. 4. 1986

»Združene države Amerike so naredile, kar so bile prisiljene storiti. Podobno akcijo bomo ponovili, če bo to potrebno.« Tako je ameriški predsednik Reagan pojasnil napad ameriških bombnikov in lovcev na libijske strateške in civilne cilje v Bengaziju in Tripolisu.

Kakršnikoli že so argumenti Reaganove administracije, nedvomno drži, da gre za jasno, očitno in nevzdržno kršitev vseh mednarodnih norm in vedenja neke države, ki si jemlje pravico, da sama odloča in presoja, kaj v določenem trenutku sme ali ne sme storiti. Libijski voditelj je resda sporna oseba na mednarodni politični sceni, vendar neposrednih dokazov, da stoji za mednarodnim terorizmom, Američanom kljub zatrjevanju, da jih imajo, ni uspelo prikazati.

Američani se niso ozirali na stališča zahodnih zaveznikov, ki so deljenega mnenja do ameriške agresije. ZDA v napadu na

Libijo podpirata le Velika Britanija in Zvezna republika Nemčija.

Čeprav se je arabski svet do zdaj praviloma izkazal kot neenoten in razcepljen, pa ga utegne najnovejši ameriški napad zbližati. Možnosti postopnega ali sunkovitega zbliževanja se utegnejo razplesti na najmanj tri načine. Libija utegne zdaj dokončno zahtevati hiter sklic arabskega vrha za skupno obrambno strategijo, kar je zahtevala že ob eskalaciji v Sidri. Nadalje se nakazuje možnost ustanovitve skupnega obrambnega pakta na ravni arabske lige, kot zadnja pa ni neverjetna inačica, da arabske države razglasijo naftni embargo, podobnega kot v sedemdesetih letih.

Bolj kot to zaskrbljuje ravnanje ameriške politike, ki naznanja možnost povečanega vmešavanja v regionalne konflikte v svetu. Je Libija samo izgovor za »urejanje« globalnih odnosov s Sovjetsko zvezo?

Za dejanja, ki so izraz takšne politike in lahko čez noč prizadenejo tudi tretje države, ni opravičila in so vredna vse obsodbe.

Miha Lamprecht

Stopnjevanje groženj in pritiskov

Kongres v Firencah

Neposredno pred začetkom 17. kongresa KP Italije so ankete navajale mnenje več kakor 50% Italijanov, da partija nikoli ne bo prišla na oblast, nekateri popustljivejši pa so bili mnenja, da bo prevzela oblast v državi, vendar šele v 21. stoletju. Zdaj je slišati, da KP Italije že postaja opozicija, ki utegne priti na oblast in da je kongres bistveno oslabil italijansko krščansko demokracijo. Če se bo konec leta spremenila italijanska vlada, tako so poudarjali ob kongresu v Firencah, bodo komunisti posegali v oblikovanje vlade kot enakopravni partnerji. Dokazati želijo, da so sposobni obnoviti italijansko družbo in jo zboljšati z reformami. Pri tem komunisti ne hitijo s pisanjem programa, po katerem bi se morala ravnati nova vlada, temveč pozivajo vladne stranke, predvsem pa socialiste k sodelovanju pri ustvarjanju demokratične alternative za Italijo. Takšna je osnovna strategija, ki jo je oblikoval kongres v Firencah.

Pomen neuvrščenih

Medtem ko italijanski komunisti predlagajo obnovo, zboljšanje obstoječega v Italiji, pa v svetovnem merilu ugotavljamo, da se zaostrojuje, krize, ob katerih so super sile in bloki brez moči ali pa niso pripravljeni, da bi jih rešili. V takšnih okoliščinah znova prihajajo neuvrščeni do svojega polnega izraza kot edina alternativa in demokratična rešitev v teh zapletenih mednarodnih razmerah.

Neuvrščene države so se morale dolgo časa bojevati

za priznanje stvari, ki so jih zagovarjale. Odrekli, zanimali so jim vse, od morale pa do politike. Danes neuvrščeni tega formalno nihče ne odreka, zato pa hočejo strategiji globalnega hegemonizma in bistvu potisniti gibanje neuvrščeni na obrobje glavnih mednarodnih dogajanj, ga oslabiti, razcepiti in medsebojno spreti oziroma vsiliti mu svoje teme, svoje prioritete in svoja tolmačenja. Gre tudi za mednarodne gospodarske in politične odnose, v katerih je vse več izsiljevanja in vojaškega pritiska. Z enim ali drugim izgovorom zavračajo globalna pogajanja o svetovnem razvoju ali pa demonstrirajo svojo vojaško moč ter brez vsakega dokaza obtožujejo posamezne neuvrščene države ali terorizma ali pa izvoza revolucije.

Vloga Jugoslavije

ANe gre pozabiti, da ima pri vsem tem izjemno pomembno mesto Jugoslavija, naš neuvrščeni položaj in naša politika. Gre med drugim za naš strateški položaj na našem prostoru, ki ga imamo kot neodvisna in neuvrščena država.

Potovanje predsednika Vlakovića na Korejo in Kitajsko, obisk predsednika Kaunde, pogovori alžirskega in našega zunanjega ministra ter naša beseda, ki jo je bilo slišati prejšnji teden na kongresih nekaterih komunističnih partij, intenzivni nagovori naših državljanov in politikov na Dunaju ter z Madžari v Beogradu, nekoliko prej pa z Romuni, Poljaki in Italijani pričajo o kontinuiteti in uspehu neke politike. Ne gre samo za to, da se pričamo, koliko imamo

resničnih prijateljev na svetu – čeprav je tudi to pomembno, temveč koliko smo vsi skupaj zavzeti za mir, kako odločni in močni smo, da se upremo politiki s pozicije sile.

Dejstvo je, da mnogi na svetu želijo slišati načelne neuvrščene glas Jugoslavije, saj so prepričani, da je to v interesu miru na svetu. Nobenega razloga ni, da ne bi ostali takšni tudi pri obravnavanju afere v zvezi z medvojno preteklostjo bivšega generalnega sekretarja ZN in sedanjega avstrijskega predsedniškega kandidata Waldheima. Potem ko so odprli arhiv ZN, v katerem pa niso našli ničesar, kar ne bi bilo znano že prej, se tisti, ki so iz katerega koli razloga že začeli to afero, obračajo na Jugoslavijo in zahtevajo neka dodatna pojasnila. Še do včeraj ti krogi niso imeli nobenega posluha in razumevanja niti za naš narodnoosvobodilni boj, pa tudi ne za naš osamljen boj proti mnogo bolj znanim vojnim zločincem, danes pa so izredno zainteresirani, da bi nas zapletli v svojo politiko nekakšnega antiterorizma.

Terorizem in njegovi vzroki

Obseg terorizma in vse tisto kar ga spremlja je pripeljalo ta problem tudi pred neuvrščene. Zaradi svojega humanizma, zaradi varnosti in sreče ljudi so neuvrščeni odločni tako v obsodbi, kakor tudi v boju z vsemi sredstvi proti ogrožanju nedolžnih ljudi. Neizogibno je bilo ob tem opozoriti tudi na zvezo med terorizmom in njegovimi vzroki. Poleg tega pa

je bilo treba opozoriti še na takoimenovane dvojne standarde, h katerim se nekatere države tako rade zatekajo.

Terorizma ni mogoče enačiti z legitimnim bojem narodov, ki so pod kolonialnim in rasističnim režimom ter drugimi oblikami tuje nadvlade.

Ameriški predsednik Reagan je okvalificiral libijskega voditelja Gadafigija kot dokončno osumljenega za eksplozijo, še ene bombe, ni pa mogel pri tem navesti niti enega konkretnega dokaza, s čimer je postavil ameriško pravosodje pred novo uganko. Toda, veliko nevarnejše kot ta pravna uganka, ki naj jo reši ustrezno ministrstvo, je nekaj drugega, to je politična plat te Reaganove obsodbe na račun polkovnika Gadafigija: znova so dvignile sidro ameriške letalonosilke v naših vodah, v Sredozemlju ter obenem z vso eskorto odplule proti libijskim vodam. Ob tem pa so ZDA izvedle še tako hud pritisk na svoje evropske zaveznike, naj se jim priključijo, da je završalo celo v krogih Evropske skupnosti.

Grozeči oblaki nad Sredozemljem

Nad Sredozemljem so se zbrali grozeči oblaki, ki nevarno povečujejo razsežnost libijsko-ameriškega spora. Pred kakšnim tednom so Američani to storili z izgovorom, da branijo načelo svobodne plovbe, zdaj pa grozijo z intervencijo v imenu boja proti terorizmu. Bistvo je v nezakonitosti in nevarnosti takšne in podobne vojaške intervencije, ter v grožnjah in pritisku na neuvrščene države. Danes sta aktualni Libija in Nikaragva, kdo pa bo na vrsti jutri?

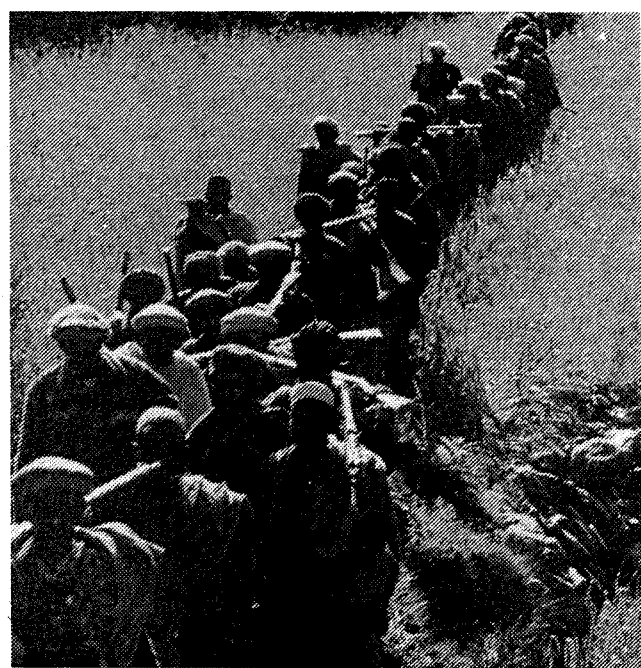
Naš svet v teh dneh • Naš svet v teh dneh

Moskva: Prvi namestnik sovjetskega zunanjega ministra Korniienko je izjavil, da je njegova država odgovorna za življenje sovjetskih državljanov v Libiji. Izrazil je upanje, da do spopada ameriških in libijskih čet ne bo prišlo.

New Delhi: V indijski prestolnici zaseda koordinacijski biro neuvrščenih držav. Na ministrskem zasedanju bo sodelovalo več kot 50 zunanjih ministrov, ki bodo v okviru dnevnega reda ali zunaj njega obravnavali poglobljene politične, gospodarske, svetovne in regionalne probleme.

Johannesburg: V najnovejšem valu nasilja v Južni Afriki je padlo 11 oseb. Spopadi med demonstranti in režimskimi enotami so izbruhnili v pokrajini Cape.

Kabul: Le 40 kilometrov od afganistansko-pakistanske meje se vrstijo hudi sopadi med afganistanskimi

uporniki in vojaki Karmalovega režima. Kot poroča agencija TASS, je žrtev več kot 700.

Manila: Več kot 10 tisoč pripadnikov bivšega filipinskega diktatorja Marcosa je na množičnem zborovanju v Manili zahtevalo, da se bivšemu predsedniku omogoči vrnitev na Filipine.

Amritsar: Pripadniki sikhovskih skrajnežev so pozvali sikhovsko skupnost na oborožen boj proti vladi premierja Radživa Gandhija. Po njegovem mnenju je vlada v Delhiju odgovorna za kršitev pravic sikhov v Punjabu.

Naš svet v teh dneh • Naš svet v teh dneh

Luka Koper

Trgovci z novci nimajo
razumevanja za našo počasnost

Italijanska agresivnost meša štrene Koprčanom

Slovinci smo se že od nekdaj prav dobro počutili na morju, četudi ga sami nimamo kaj prida. Tudi danes je tako: domala na vseh trgovskih ladjah, tujih in domačih, najdeš slovenskega pomorščaka. Videti je torej, da smo bili z enim očesom vselej obrnjeni proti modrim prostranstvom, če drugače ne, pa nas je tjakaj gnala neusahljiva trgovska žilica.

Ko je postalo jasno, da smo izgubili Trst in z njim luko, zgodovinsko povezano z našim človekom, je bilo treba najti nadomestilo. Na voljo smo pravzaprav imeli le – Koper. Z zagnanostjo smo se vrgli na delo in danes je luka v Kopru pristanišče, ki se spogleduje z mnogimi jadranskimi lukami.

Danes koprška luka dosega zelo dobre rezultate in je tretja največja luka pri nas, takoj za reško in kardeljevsko. Lani se je promet povečal za približno 25%, v minullem srednjeročnem obdobju pa kar za 41%, kar pomeni, da so med vsemi jadranskimi lukami najbolj napredovali. Okoli 70% prometa dosega z razsutimi tovari, preostale odstotke pa zavzemajo generalni tovor, kontejnerski promet in promet z lesom. Podobno strukturo prometa ima tudi reška luka, Kardeljevo pa imajo opraviti predvsem z razsutimi tovari.

Če primerjamo luko Koper s Trstom, potem gre pri slednjem za skorajda desetkrat večji promet, vendar na račun tekočih tovorov (naftovod za Bavarsko), glede kontejnerskega prometa in vsega, kar še spada zraven. Tako je Trst nekako izenačen z obema lukama, Koprom in Reko. Treba je namreč povedati, da je zaslužek največji pri prometu z generalnim tovorom, ki je tudi najzahtevnejši.

Luka Koper,
slovensko-okno v svet

Koprška luka je edina slovenska luka, preostale so na Hrvaškem in v Črni gori. Problem luk je torej problem republik. V Sloveniji smo edini v Jugoslaviji razrešili problem vključitve gospodarstva v razvoj luke, ki ga urejamo skupaj s SIS-om za železniški in luški promet. Le na ta način se je možno pogovarjati o razvoju. Člani te skupnosti skupaj z luko zagotavljajo prispevek iz svojih dohodkov. Druge jugoslovanske luke kljub naporom niso uspele priti do podobne rešitve. Vedeti je namreč treba, da tovrstne ustanove zunaj naših meja financirajo v takšni ali drugačni obliki izven dohodkovnih interesov. Cilj luk namreč ni visoka kumulativnost, tudi podjetniškega interesa ne more biti, pač pa je zelo močan interes zaledja: povsod streme za tem, da bi imeli kar se da usposobljeno luko, okno v svet, skozi katerega lahko normalno potekajo blagovni tokovi in menjave.

Kako gledajo na svojo luko Slovenci, smo povprašali Lojzeta Perica, dipl. iur., direktorja splošnega sektorja Luke Koper.

»Mora nam biti naposled jasno, da je vlaganje v takšno gospodarsko infrastrukturo, kot je luka, pomembnejše je,

denimo, vlaganje v nekatere industrije, ki nikakor ne dosegajo takšne uspehe. Dosegamo zelo velike devizne učinke. Za opremo potrebujemo le malo deviz. Natančneje: pri posodabljanju luških naprav skušamo uporabljati domače proizvode, domačo pamet. Kontejnerski terminal je opremljen z dvigali Metalne iz Maribora. Silos, ki je trenutno med največjimi slovenskimi gradbišči (60.000 ton kapacitet za žitarice), gradimo z domačimi

Lojze Peric, dipl. pravnik, direktor splošnega sektorja Luke Koper

podjetji in domačo tehnologijo. Podobno velja tudi za druge naprave. Letos smo dokončali terminal za razsute tovore, naredili so ga Velenjani.

Metalnina dvigala so prva tovrstna v Jugoslaviji. Seveda je res, da bi imeli manj težav, če bi vse to naročili v tujini, a bi morali odšteti devize. Naprave bi delovale učinkoviteje, bile bi dražje ali pa celo ne. Skoraj vse, kar imamo, so prototipi. Moralo bi miniti nekaj časa, da novosti vpeljemo, da odpravimo napake, pomanjkljivosti, pudarja samozavestni Peric, še mlad mož, ki ga je prav tako zamikalo morje.

Porodni krči zakonov

Zaradi naslanjanja na domače sposobnosti in iznajdljivost, povezano s solidnostjo poslovanja, ki prevoznikom zagotavlja gotovost (v tržaški luki nenehno kdo štrajka, omeni Peric, stojnina pa je draga), se Koprčani pohvalijo s precejšnjim neto deviznim prilivom: med 15 in 17 milijoni dolarjev. Lani je bilo nekoliko slabše – kupili so verižne transportne tokove pri nekem švicarskem dobavitelju, ker ustrezne naprave v Jugoslaviji ni bilo moč dobiti. Treba pa je poudariti, da je luka zelo moderno opremljena, da je na vsakem koraku prostih skladiščnih prostorov, pokritih in nepokritih, red, ki razveseljuje. Delo tako hitro poteka, ni zastojev...

Človek bi pričakoval sodelovanje med domačimi luka-

mi, navržemo vprašanje Pericu.

»Tranzit blaga, usmerjen proti Avstriji, Češki, Madžarski, južnemu delu Nemčije, je skoraj v celoti domena Kopra in Reke, delno ga prevzemajo luke v Trstu in Benetkah, nekaj madžarskega tranzita je imela tudi luka Kardeljevo.

Seveda se pri nastopu na zunanjem tržišču dogovarjamo z našimi lukami, zlasti v okviru skupnosti Alpe-Adria, dalj od načelnih dogovorov pa nismo prišli. To postane najbolj očitno v kriznih trenutkih, ko je manj blagovnih tokov. Takrat se pač razprodajamo. Primer: avstrijski les smo že obdelovali po 12 do 13 dolarjev po kubiku, sedaj je ta vsota prepolovljena. Če ni sodelovanja, pride do takšnih posledic. Vendar smo optimisti in menim, da bomo to zlasti z Reko uspešno rešili.

Devizni zakon maha na vse strani s svojimi ostrimi meči, zasekal se je tudi v Luko Koper. Glede na precejšen devizni priliv je luka Koper tako rekoč med izvozniki, to pa povzroča vse tiste posledice, ki jih že poznamo. Po drugi strani pa je drastično upadel promet za jugoslovanske partnerje, uvoza in izvoza praktično ni bilo, v prvih treh mesecih leta je promet skorajda zastal.

Problematična je torej uporaba deviz. Kako to občuti luka Koper? Vprašanje prostih carinskih con že nekaj časa visi v zraku. Dosedanja zakonodaja jim je omogočila, da so edini v Jugoslaviji uresničili nekaj projektov skupaj s tujci: imajo terminal za tekoče kemikalije, nekaj naprav za obdelavo avstrijskega lesa, transportne linije za južno sadje, ki prihaja iz Latinske Amerike in še nekaj drugih projektov, ki pa so medtem že prenehali z delom. Nova zakonodaja omogoča opravljanje gospodarskih dejavnosti znotraj proste carinske cone in zato je potrebno opremo, repromaterial, energijo in ostlalo možno uvoziti brez režimskih omejitev in brez carinskih in drugih dajatev.

Kako se iz luke
preriniti v svet?

Če imaš opraviti z birokratsko samovoljo, počasnostjo in zavlačevanjem in zraven še nemočen opazuješ, kako izpuhtevajo denarci v zrak, ne moreš biti dobre volje – trgovci, in to v luki Koper predvsem so, nimajo časa prekladati papirje in čakati na boljše čase, še posebej, če so v bližini tako agresivni sosedje, kot je tržaška luka. Vse omenjeno, opozarja Peric, je v zakonu lepo naštet, v praksi pa ni zaživel. Koprčani so prvi v Jugoslaviji vložili prošnjo za registracijo

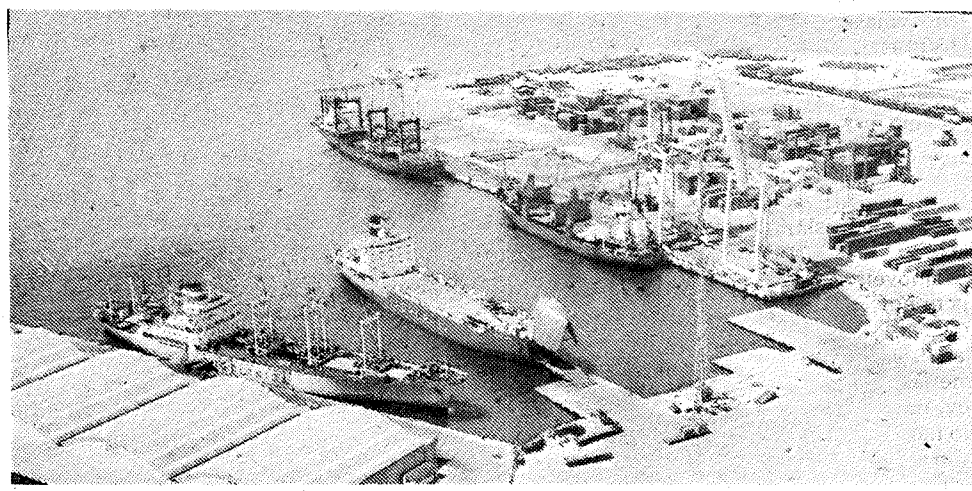
proste carinske cone na nov način, vendar se srečujejo s strašnimi birokratskimi zapleti. Tudi z nerazumevanjem gospodarske funkcije luke in tranzita. V podobnem položaju je tudi Reka. Če si takšnega statusa ne bodo hitro uspeli pridobiti, bodo izgubili še tisti tranzit, ki so si ga pridobili s težavo – promet se bo preusmeril v druge luke. Natančneje: v severnoitalijanske. Italijani se dogovarjajo celo na meddr-

tem naredili Italijani, ki ne čakajo. Zanimajo jih ceste iz osimskih sporazumov, gradijo na svojem severu, se povezujejo z Avstriji. Rad bi poudaril, da te ceste in železnice niso samo stvar Kopra, Gorice, ne same Slovenije, da gre tukaj za Hrvate, za Jugoslavijo v celoti, pa tudi ne le zgolj za gospodarstvo, temveč tudi za turizem, za normalen pretok blaga, ljudi in idej...», dopoveduje Peric, ki mu je jasno, da bo le

vendarle moral imeti vsaj še en vozni pas, da bi promet nemoteno potekal.

Iz luke za luko

Bližnji Trst seveda meša štrene Koprčanom, predvsem zaradi svoje agresivnosti, ki je vse močnejši. To po drugi strani pomeni, da je vsako odlašanje, kjerkoli pač, lahko usodno. In vendarle ima Koper pred njim nekaj pomembnih, kar odločilnih prednosti. Lahko se ši-

Eden izmed privezov in del kontejnerskega terminala

žavnih ravneh in to zelo agresivno. Res je, da so med leti 1967-1973 obstajale nekatere ugodnosti, vendar so jih

tako možno razviti luko do tistih meja, ki so si jih zastavili v srednjeročnem pa tudi dolgoročnem programu raz-

ri (Trst pa lahko gre le v morje, kar je draga naložba). Pomemben adut je tudi kot smo že omenili, solidnost storitev in ugled, ki ga luka ima.

V luki Koper so se v zadnjih letih dogovorili za intenzivno zaposlovanje, za zmanjšanje obsega delovne sile in uvajanje nove, modernije, zahtevnejše tehnologije. Delavci iz svojih plačilnih kuvert izdajajo za stanovanja, nekaj dodaja delovna organizacija sama, vse skupaj pa oplemenitijo še z bančnimi sredstvi. Na ta način, skupaj s posojili, jim je uspelo v zadnjih petih letih rešiti stanovanjski problem 840 delavcev, ki so naposled to luko tudi zgradili. Na vse načine se trudijo, da bi bilo kar najmanj onesnaževanja.

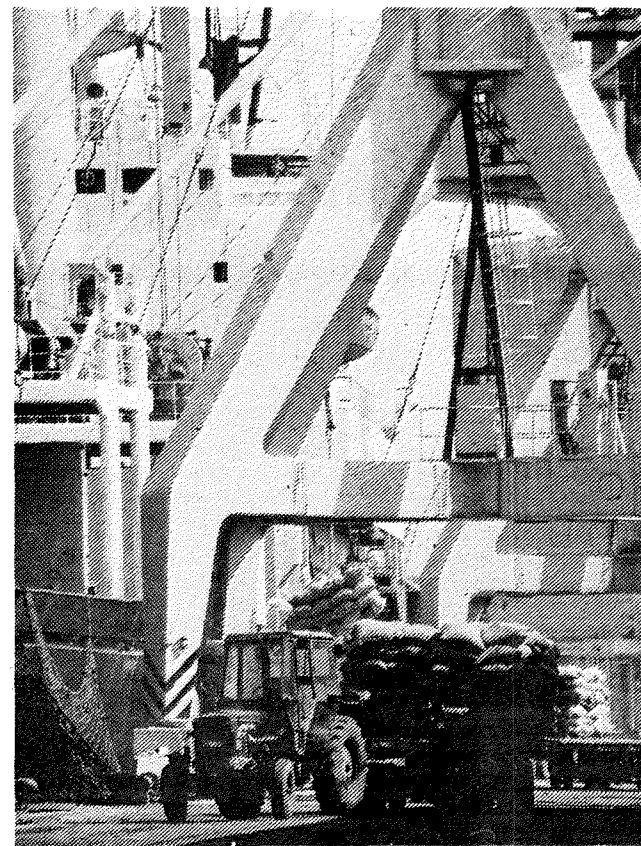
Periceva samozavest je navsezadnje tudi samozavest koprške luke, ki je uspela narediti to, kar pred dvajsetimi leti nihče niti misliti ni upal – približati se Trstu in mu prevzemati posel.

Mu Zdravkom Vinovrškim smo se podali na ogled luke, tega velikanskega prostranstva z obilo blaga iz vsega sveta, natančno in pregledno razporejenega po terminalih. Ni bilo videti veliko delavcev, namesto njih opravljajo delo stroji. Drobne pike, mornarji, so se pomikale po visokih palubah izpraznjenih ladij, na katerih so vihrale različne zastave.

»Trudimo se, da kar najhitreje razložimo tovor. Povprečno delavec pri nas zasluži okoli 90.000 dinarjev, vendar to ni nikakršna meja. Če si priden, lahko zaslužiš več. Možnosti ni malo. Ni pravila, da bi vodilni zaslužili največ – med »bogataši« se znajdejo tudi delavci,« je med ogledom dejal Zdravko.

Sprehod med ogromnimi skladovalnicami afriškega lesa, ameriškega premoga, Tamovih tovornjakov, velikanskih kolobarjev bakrene žice, anhovskega cementa, med hladilnicami in kontejnerskimi terminali seveda ni utišal razmišljanja, da je luka Koper, »slovensko okno v svet«, še vedno premalo v zavesti slovenskega človeka in da se še vedno pogovarjamo drobnjarsko in neodločno.

Milenko Strašek

Dvigala Metalne iz Maribora se menda kar uspešno kosajo s podobnimi tujimi proizvodi

pozneje ukinili... V luki Koper upajo, da bosta nova zakona, sprejeta konec lanskega leta, za katera so prav oni dali pobudo pri Gospodarski zbornici, vendarle zaživela in da bo prosta carinska cona dobila tisti pomen in položaj, kot ga ima drugod po svetu.

V koprski luki so nanju že pripravljeni, nared so tudi nekateri projekti, vendar čakajo na registracijo in na podzakonske akte, ki jih še ni...

Kdo je dolžan poskrbeti za cestno in železniško omrežje, ki je krvni obtok vsake luke?

»Govorimo o slovenskem oknu v svet. Pri tem pa se obnašamo vrtičkarsko, zaplotniško in nedoraslo, niti najmanj ne pomislimo na blagovne tokove, ki se ne ozirajo na naše prepire. Imamo ugoden geopolitičen položaj. Mirno lahko rečem, da smo vlak že zamudili. Ne bom govoril, kaj so v zvezi s

voja, ki ni skromen: od sedanjih štirih zaokrožiti promet blaga na 5,6 milijona ton.

Nekoliko drugačno je sodelovanje med jugoslovanskimi partnerji. Ti odnosi so seveda izrazito dohodkovni. Skupaj z luko vlagajo v luške naprave. Pri silosu so, na primer, udeleženi s svojimi sredstvi Vojvodinci, druge spet Bosanci, delovne organizacije iz ožje Srbije. To so dolgoročne in edino umestne načrtovanja.

Letos bodo dokončali silos. Predvideno je tudi dokončanje druge faze gradnje terminala za razsute tovore, izboljšati nameravajo tehnologijo obstoječih naprav. Z železnico združujejo sredstva za odpravo ozkih grl (izogibovalni tir pri Divači), nujno bo treba zvečati vlečno moč železnice preko Črnega kala. Potem je tukaj še razširitev tovarne postaje v Kopru. Na ta način bi razbremenili ceste, Črni kal pa bi

Domicilni odbor Druge grupe odredov

Rekli so, zapisali so tako, kot čutijo

»Čas neusmiljeno teče. Marsikaj vznikne na novo; življenje in okolju, v katerem živimo, daje novo vsebino, nove vrednote, nove oblike.

Nam, ki smo dali svoj delež k temu, da živimo ne le v fizični, ampak tudi v duhovni svobodi, seveda ni vseeno, ali se pridobitve naše revolucije v tem času še ohranjajo.

Slišimo, vidimo in čutimo, da je marsikaj od naših idealov iz leta 1942, ko smo se oblikovali kot ljudje, (oblikovali na najtežji, skoraj nedoumljiv način, v prelivanju sovražnikov in lastne krvi, v nenehnem hotenju, da s pomočjo socialistične revolucije postanemo iz naroda hlapcev, narod junakov) izgubilo svojo moč, svojo vsebino. Junaki umirajo ali pa so ostareli... Ni nam vseeno, kaj se danes dogaja, zlasti ko vidimo, da danes nista na prvem mestu boj in delo za ko-risti slovenskega naroda in njegovega delavskega razreda, ko spoznavamo, da prevladuje pridobivanje osebnih koristi na račun družbe (tudi na nepošten način)...

Prenekateri oblika današnjega življenja ima prav malo skupnega z vsebino idej, za katere smo se borili. Menimo, da je zlasti birokracija vseh vrst in na vseh področjih našega življenja ena glavnih ovir našega napredka. To nas spominja na »vojvodstvo«, ki se je v partizanih pojavilo dvainštiridesetega leta pri posameznikih, ki pa smo ga znali preprečiti. Da-

nes nekako ne najdemo prave moči za odstranjevanje birokratov in birokracije, ki »vedri in oblači« v našem socialističnem samoupravljanju.

In kje smo tu mi z našim delom?

Še vedno nas je večina, ki smo leta 1942 vedeli, da ni na tem svetu nič lepšega kot je ustvarjanje vsega tistega, kar je pomembno za človeka. Prva pri tem je bila svobodna. Ne le lepa slovenska beseda »svoboda«, ampak življenje, v katerem ti tujec ne reže kosa kruha, življenje, v katerem si sami krojimo odnose po svobodnih potrebah in željah. Takrat, v tistih letih, smo črpali v tej želji moč za boj in tudi danes je vir moči za seganje k lepšemu življenju. Še vedno smo prepričani, da ohranjamo in razvijamo izročila narodnoosvobodilnega boja, ker so ta še vedno pomembna za naš samoupravni socialistični razpored. Ljubezno do domovine in tovarištvo potrjeno v bojih je tisto, kar moramo vsajati tudi v mlade ljudi.

Današnje življenje pa zahteva bistveno drugačne prijeme prenašanja izročil kot

je to bilo, denimo, takoj po letu 1945. Prenašanje osebnih človeških lastnosti, naš odnos do obstoječih življenjskih vrednot, naš zglede tovarštva, prednosti temu socializmu, ki so nam dajali moči v boju proti okupatorjem in domačim izdajalcem, skušamo z organiziranim delom naše skupnosti borcev posredovati znanjem...

Tako so v uvodni besedi zapisali borci domicilnega odbora Druge grupe odredov, ki deluje že od leta 1967, od velikega srečanja v Celju, kjer se je zbralo doslej največ borcev te partizanske enote. V šestih slovenskih občinah imajo domicile in to omogoča tej skupnosti, da (tudi po materialni plati podprta) uresničuje svoje delovne načrte. Delo imajo organizirano po komisijah in se večinoma uspešno odvijajo, pri čemer je ves poudarek na delovanju za razvijanje revolucionarnih tradicij in izročil NOB.

V zadnjem mandatnem obdobju so se njihova prizadevanja sukala okrog TV nadleževanke, ki pa je, tako so zapisali, niso mogli obuditi v življenje zaradi številnih zapletov ob Dražgoški bitki. Prepričani so, da snemanje tovrstnih nadleževank ni primerno, dokler so akterji NOB še živi, saj tako prihaja nenehno do pripomb, ki jih scenaristi in režiserji prepro-

sto ne morejo uskladiti. Ob tem gre še za vprašanje umetniške svobode ustvarjanja, za katero se nekateri ustvarjalci krčevito zavzemajo in zahtevajo popolno svobodo gledanja (branja) predloge-vsebine. Borci druge grupe odredov se bolj kot za tak prikaz zavzemajo za dokumentarni pristop. Menijo, da bo razumevanje organiziranosti, bojne poti in človeških lastnosti njihove enote prihodnjim rodovom predstavljeno v takšni luči, v kakršni jim bodo znali to predstaviti – prepričani pa so, da bodo to znali in zmogli. Čeprav so začeli ugotavljati, da so različna gledanja in mnenja uskladili, pa zdaj ugotavljajo, da jim načrte križa starost in dejstvo, da jih je vsak dan vse manj.

Ob pregledu dela so ugotavljali, da je bilo v zadnjem mandatnem obdobju v slovenskem tisku objavljeno precej sestavkov o Drugi grupi odredov, da so s pomočjo posebnega: organizacijskega odbora imeli vsako leto proslavo na Jančah, da v Ivančni Gorici že desetletje organizirajo spominski pohod po poteh Druge grupe, zadnji dve leti pa tudi kolesarski maraton. Vrsto let pri pohodu sodelujejo tudi celjski taborniki, ki nosijo ime Druge grupe odredov. Prav tako je že dve leti zapored uspešna športno-rekreativna

akcija kolesarskega maratona, ki pelje po poteh grupe od Kamnika, prek Mozirja in Vranskega, nazaj v Kamnik. Prvič se je tega maratona udeležilo 500, drugič pa že 800 kolesarjev.

Med številnimi gradnjami, ko poimenujemo objekte po partizanskih enotah in herojih, je bila tudi novozgrajena cesta med Gornjim Gradom in Kamnikom poimenovana po Drugi grupi odredov. Takšna poimenovanja sta prevzeli tudi osnovni šoli na ljubljanskih Fužinah in v Mozirju.

Ob štiridesetletnici od ustanovitve te partizanske bojne enote, je bila na Muljavi velika proslava, v razstavo dokumentarnih fotografij in skic bojnih pohodov. Manjše proslave pa so bile v teh letih na Kozjanskem, kjer so borci sodelovali tudi v pohodih iz Bistrice ob Sotli prek Pod-srede in Preskarjevega mlina do Kozjega (spet skupaj s celjskimi taborniki).

Na Gorenjskem je njihova dejavnost predvsem živahna na tržiškem koncu (tod je imel Kranjčev bataljon zvezo s Koroško in Štajersko).

Skupnost borcev Druge grupe odredov se je vsem delovnim organizacijam, šolam in drugim, ki so z njimi dobro sodelovali, oddolževala tako, da jim je v znak hvaležnosti podeljevala priznanja – plakete in zahvalne listine. V tej zvezi borci posebej omenjajo prav celjske tabornike, s katerimi je bilo doslej sodelovanje več kot vzorno; mladi so tudi poskrbeli za vezi, ki še dodatno utrjujejo bratstvo in enotnost, ko so se povezali s taborniki iz Šida,

Beograda, Pulja, Staičeva in Skopja.

Obe knjigi, ki popisujeta bojno pot Druge grupe odredov, sta že pošli (tako Ferleževe II – grupa odredov in štajerski partizani kot tudi Vodič po poteh II. grupe odredov), zato bo treba, so menili, najti pot, kako priti do ponatisov obeh publikacij.

»... Ko zjutraj prebiramo dnevno časopisje, so naše prvo branje osmrtnice. So zelo različnih velikosti, odvisno pač od denarnih zmognosti naročnikov in tega, koliko je bil umrl pri ljudeh čislani. Od tega je tudi odvisno, koliko vencev in cvetja bo na grobu ovenelo v nekaj dneh...

Še hitreje kot cvet pa ovenejo in gredo v pozabo misli, ki smo jih prav na pogrebu uspeli obuditi. To so spomini na skupaj prehojene poti, na znoj in kri, na tovarištvo, na to, kako smo si delili zadnji kosček kruha in skupaj pokadili zadnji čik. Čeprav je bil kdo bolj zaslužen za uspešno izvedeno akcijo, ni v njegovo porcijo kanilo nič več juhe. Zato prav, da na nekaterih grobovih borcev ovane za tovrstni in več cvetja, medtem ko drugi samovajo s komaj kakšnim šopkom žalujočih svojcev ali pa še brez tega. To ni dostojen odnos do pokojnika, ki je bil NAŠ! Zaradi medsebojnega spoštovanja poisto enotnejša merila za ta poslednja slovesa. Ne ustvarjajmo razlik, zoper katere smo se borili in zoper katere so padali najboljši sinovi naše domovine.«

Zdraviliško-klimatsko zdravljenje po zveznih predpisih

Razpoložljiva sredstva skrčena

Zvezni komite za vprašanja borcev in vojaških invalidov je 24. 2. 1986 na 21. seji sprejel sklep o razdelitvi sredstev za zdraviliško-klimatsko zdravljenje vojaških invalidov, imetnikov »PS 41«, narodnih herojev in ostalih odlikovancev za leto 1986. Po navedenem sklepu odpade na upravičence po zveznih predpisih v SR Sloveniji in upravičence s stalnim prebivališčem v tujini 150.975.000 din za zdraviliško-klimatsko zdravljenje za leto 1986. Tudi v letošnjem letu bo Zvezni komite za vprašanja borcev in vojaških invalidov ta sredstva nakazoval na žiro račun Republiškega komiteja za borce in vojaške invalide po tromesečjih in to v skupnem znesku za upravičence v SR Sloveniji in za upravičence s stalnim prebivališčem v tujini.

Republiški komite je pri pripravi razdelilnika od skupnega zneska 150.975.000 din zadržal 3% sredstev, ki so namenjena za plačilo stroškov zdraviliško-klimatskega zdravljenja upravičencem, katerim bo zdravljenje odobrila komisija izvedenec po njihovem ugovoru na negativno odločitev zdravniške komisije I. stopnje, in za plačilo stroškov dela te komisije. Po odstetju 3% sredstev, ki se bodo vodila na žiro račun republiškega komiteja, ostane tako za zdraviliško-klimatsko zdravljenje 146.444.936 dinarjev. Sredstva za zdraviliško-klimatsko zdravljenje so določena za vse republike po enotnem ključu in sicer glede na število potencialnih upravičencev na dan 31. 12. 1985. Zato je tudi republiški komite ta razpoložljiva sredstva razdelil po posameznih občinah, glede na število potencialnih upravičencev, po zveznih predpisih: za upravičence iz SRS 142.928.248 din, za upravičence s stalnim prebivališčem v tujini – v Avstriji 724.024 din in v Italiji 2.792.664 din.

Republiški komite za borce in vojaške invalide prav zavoljo močno omejenih sredstev za zdraviliško zdravljenje iz zveznih sredstev opozarja na

varčnost in dosledno upoštevanje pravil, oziroma predpisov s tega področja, hkrati pa predlaga občinam, naj v primerih, ko bi jim omenjenih omejenih sredstev (za te, posebne potrebe) zmanjkalo, skušajo pokriti primanjkljaj v okviru regije in šele ko bi bila izčrpana še ta zadnja možnost, naj se obrnejo z vprašanjem na republiški komite za borce in vojaške invalide.

Komite je za nemoteno delo

pri zagotavljanju zdraviliško-klimatskega zdravljenja invalidov, zlasti tistim, katerih zdravstveno stanje to nujno terjaja, že decembra lani posredoval občinskim upravnim organom, pristojnim za zadeve borcev in vojaških invalidov, vsa potrebna navodila za delo zdravniških komisij. Zato delo slednjih poteka nemoteno, brez prekinitve v začetku novega koledarskega leta. S tem je bilo doseženo (da se ne bo-

do) več kopicili bolniški listi v mesecih visoke sezone (v zdraviliščih), kar je v preteklosti povzročalo zastoje pri vabljenju invalidov na zdravljenje.

Hitro slabšanje zdravstvenega stanja upravičencev in z njim vse večje število kandidatov za zdravljenje v zdraviliščih (ob limitiranih sredstvih v te namene in močnem porastu cen zdravstvenih storitev) bo v letošnjem letu narekovalo še skrbnejšo presojo in še dosled-

nejše upoštevanje dogovorjenih kriterijev za zdravljenje. Zato bo še bolj kot v minulih letih morala priti do izraza individualna obravnava vsakega posameznega primera, to pa bo pomenilo zdravljenje v zdravilišču za medicinsko najnujnejše primere (ne glede na vire financiranja). Takšno stanje in tak pristop zahtevata še tesnejše sodelovanje z občinskimi borčevskimi organizacijami in občinskimi zdravstvenimi skupnostmi – za dopolnitve posameznikov zdravstvene dokumentacije. Še enkrat poudarimo, da je ponavljajoči refren na številnih sestankih v zdravstvu in komiteju za borce, da so odmere dolžine zdravljenja, izbira zdravilišča in navodila za terapijo v izključni pristojnosti zdravniških komisij, da je odobritev zdravljenja utemeljena na osnovi presoje o celotnem zdravstvenem stanju posameznika, pri čemer se upošteva tudi podatek, kolikokrat v preteklih letih je bil ta isti posameznik že na zdravljenju v zdraviliščih. Prav zaradi vsega omenjenega je zahteva po najbolj svežih medicinskih izvidih tem bolj utemeljena.

Zdravniške komisije naj, so zapisali strokovnjaki komiteja za borce in vojaške invalide v okrožnici občinskim upravnim organom, odobravajo zdravljenja v zdraviliščih v trajanju 21 dni, v primerih pa, ko presodijo, da je tudi 14 dni dovolj, naj odločijo tako.

Lani so se kazale nekatere težave in nejasnosti ob izvrševanju pogodb z zdravilišči (glede plačila računov za storitve), zato je v letošnji pogodbi spremljen 20. člen, ki določa obseg terapije. Tako je z zdraviliščem dogovorjen oskrbni dan, ki je sestavljen iz nemedicinskega in medicinskega dela storitev. Z nemedicinskim delom je opredeljena cena hotelskega dela (namestitvev in prehrana v dvoposteljni sobi B kategorije). To slednje je zlasti v veljavi za upravičence po zveznih predpisih, pri čemer mora posameznik vsako dodatno ugodnost (enoposteljno sobo na primer) dodatno poravnati iz lastnega žepa. Medicinske storitve zajemajo vse storitve, ki jih (ob upoštevanju medicinske indikacije in tistega, kar v zdraviliščih imajo na voljo), predpiše lečeči zdravnik. Na ta način, piše v komitejevi

okrožnici, smo se izognili predpisovanju števila terapij in so se zdravilišča obvezala zagotavljati invalidom vso potrebno terapijo in zdravstveno oskrbo.

Cene v zdraviliščih se v letošnjem letu oblikujejo na podlagi veljavnih cen, ki jih priznava Zdravstvena skupnost Slovenije. Na seštevke medicinskega in nemedicinskega dela storitev (oskrbnega dne torej), pa zdravilišča priznavajo upravičencem po zveznih predpisih (o katerih je tukaj beseda), dvajsetodstotni popust. Ob vsakokratni spremembi teh cen pri Zdravstveni skupnosti Slovenije bodo upravni organi prejeli nove razpredelnice s ceniki za posamezna zdravilišča. V izjemnih primerih, ko pa bi šlo za prav posebne usluge (v težkih primerih invalidnosti ipd.), bodo takšne račune občinski upravni organi odstopili v nadaljnjo obravnavo komiteju za borce. Posebej se bo ta komitej tudi dogovarjal o potrebi po nudenju specialnih diagnostičnih preiskav (kot je na primer hotel v Šmarjeških Toplicah).

Menijo, da je glede na inflacijska gibanja v tem letu pričakovati večkratno medletno spreminjanje cen v zdraviliščih. Predvidevanja so, da bo povprečna cena zdravljenja v slovenskih zdraviliščih 130.000 dinarjev, kar je še en podatek več k opozorilu za varčno ravnanje s sredstvi.

Vsak invalid, ki bo napoten na zdravljenje, mora biti seznanjen s pogodbo (z zdraviliščem), zlasti z obsegom terapije, ki so jo zdravilišča dolžna nuditi, pa tudi z doplačili za posebne usluge mimo te pogodbe, katerih breme nosi vsak posameznik.

Velja še povedati, da so letos v Poslovno skupnost slovenskih zdravilišč vključene tudi Terme Portorož (predvsem za obolenja dihal, obolenja lokomotorne aparata in revmatična bolečinska stanja). To zdravilišče nima bolnišničnega oddelka, zato je primernejše za pokretne invalide, za težje invalide pa predvsem v spremstvu.

Za zdravilišče Strunjan so zapisali, da se v zadnjem času usposablja predvsem za zdravljenje astmatičnih in drugih pljučnih obolenj in se tudi kadrovsko krepi za nudenje takšnih medicinskih storitev.

Bistvene novosti na področju zdravljenja v naravnih zdraviliščih v SR Sloveniji

(o vsebini pogodbe, po kateri se bodo v letu 1986 zdravili v slovenskih naravnih zdraviliščih vojaški invalidi, nosilci »Partizanske spomenice 1941« in narodni heroji ter borci za severno mejo)

Slovenska naravna zdravilišča so se s pogodbo zavezala, da bodo na zdravljenje vabila upravičence po zveznih predpisih v 60 dneh po sprejemu bolniškega lista. O nastopu zdravljenja bodo upravičence obvestila 15 dni pred začetkom zdravljenja. Bolniški list velja za 6 mesecev; če upravičenec v tem času zdravljenja ne nastopi, je potrebno bolniški list vrniti v presojo zdravniški komisiji na I. stopnji.

Poseben člen pogodbe določa oskrbni dan v zdravilišču, ki je sestavljen iz nemedicinskega in medicinskega dela storitev. Z nemedicinskim delom storitev je opredeljena namestitvev in prehrana v dvoposteljni sobi hotela B kategorije. Upravičenec, ki želi nastanitev v enoposteljni sobi, lahko to uveljavlja na izrecno zahtevo (ob doplačilu za enoposteljno sobo po veljavnem ceniku zdravilišča). V okvir medicinskih storitev so zajete vse medicinske storitve, ki jih predpiše zdraviliški zdravnik (ob upoštevanju medicinske indikacije posameznika, standardizacije zdravilišča ter usmeritev, ki jih v bolniškem listu priporoča zdravniška komisija). Pri tem so se zdravilišča zavezala, da bodo upravičencem po zveznih predpisih nudila vse ostale medicinske usluge.

Invalid, ki bo na podlagi presoje zdravniške komisije nameščen na bolnišnični oddelke, bo deležen posebne bolnišnične nege in oskrbe.

Spremljevalca odobri invalidu (v postopku odobranja zdravljenja) zdravniška komisija, ob upoštevanju medicinske indikacije invalida ter kadrovske zasedenosti negovalnega osebja v posameznem zdravilišču. Zdravilišče mora zagotoviti invalidu in spremljevalcu bivanje v isti sobi.

Zdravniške komisije bodo pri odobranju zdravljenja dosledno upoštevale kriterije za zdravljenje, potrjene na najvišjih forumih, odgovornih za politiko in zagotavljanje zdravstvenega varstva borcev in invalidov: RO ZZB NOV Slovenije in Komisije za vprašanja borcev pri Skupščini SR Slovenije.

Zaostrene razmere, v katerih komisije odobravajo zdravljenje, (vse večje število upravičencev do zdravljenja, limitirana sredstva ter visoke cene v zdraviliščih), zahtevajo individualno obravnavo posameznika. Zato je nujno bolniški list opremiti z zadnjim medicinsko dokumentacijo, po možnosti s specialističnimi izvidi, laboratorijskimi in drugimi preiskavami ter potekom zdravljenja v zadnjem letu. Zdravilišča bodo opravila dodatne diagnostične preiskave le v nujnih primerih, specialne diagnostične preiskave (kot je preiskava na holterju – Šmarješke Toplice) pa izjemoma, le ob soglasju s komisijo izvedencev na II. stopnji. V primeru nepopolne dokumentacije bodo zdravniške komisije vračale bolniške liste v dopolnitev. Pri svojem delu bodo strogo upoštevale sprejete kriterije, Pravilnik o zdraviliško-klimatskem zdravljenju vojaških invalidov in drugih upravičencev po zveznih predpisih, pri odločanju o dolžini zdravljenja in izbiri zdravilišča pa upoštevale celotno zdravstveno stanje posameznika, vključno z zaporedjem let predhodnih zdravljenj. Ob upoštevanju takih meril, bo zdravljenje zagotovljeno zdravstveno najbolj potrebnim upravičencem.

Usmerjanje mladih v vojaške in obrambne poklice Za nekatere je to problem drugotnega pomena

Usmerjanje mladih v vojaške in obrambne poklice je eden od bistvenih sestavnih delov razvoja sistema splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite v naši republiki in v Jugoslaviji na sploh. Z uresničevanjem zasnove SLO in DS ter s podružljanjem obrambnih in samozaščitnih priprav narašča tudi pomen in vloga kadrov, ki so sposobni izvajati te priprave.

Kljub prizadevanjem za boljšo obveščenost javnosti o vojaških poklicih, se v naši republiki že ves čas po vojni odloča premalo mladih za šolanje v vojaških šolah. To se kaže v tem, da zastopanost slovenske narodnosti v starejšinskem sestavu JLA ni sorazmerna deležu Slovencev v prebivalstvu Jugoslavije.

To vprašanje pa je za narode in narodnosti naše države, za oborožene sile, še posebej pa za Slovenijo še posebej pereče. O problemih glede usmerjanja mladih v vojaške in obrambne poklice so zato razpravljali tudi najvišji republiški organi, priporočila za delo organov, ki se ukvarjajo s tem, pa je dalo 1982. leta tudi predsedstvo Jugoslavije.

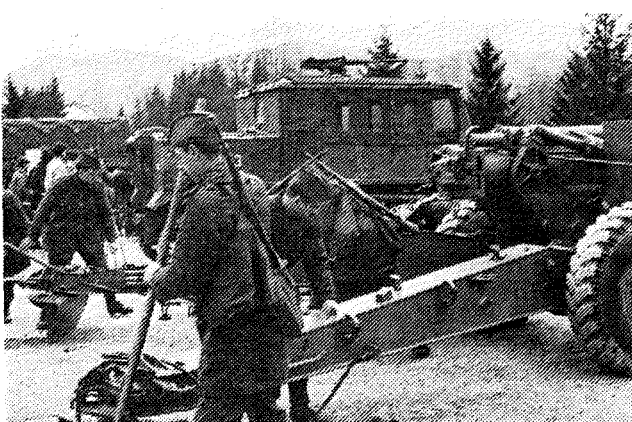
Od leta 1981 do lani se je v Sloveniji prijavilo za šolanje na vojaških šolah 1395 kandidatov, ki so izpolnjevali pogoje vpisa. Sprejetih jih je bilo 593 ali 42,5 odstotka. Največ kandidatov se je prijavilo in bilo sprejetih na šolanje na Splošno srednjo vojaško šolo Franc Rozman stane v Ljubljani. V teh letih se je za šolanje na SSVŠ Franc Rozman Stane prijavilo 665 kandidatov ali 49,5 odstotka vseh prijavljenih za vojaške šole. Sprejetih je bilo 334 kandidatov ali 56,4 odstotka vseh vpisanih v vojaške šole. To dokazuje, da je ta šola zelo privlačna za kandidate iz naše republike. Hkrati pa potrjuje dejstvo, da je eden od vzrokov za nezanimanje mladih za druge vojaške šole v oddaljenosti od njihovega doma, saj so vse druge šole v drugih republikah.

Analiza vzrokov, zaradi katerih kandidati niso bili sprejeti na šolanje na vojaških šolah kaže, da večina kandidatov odpade zaradi zdravstvenih razlogov. Teh bi bilo še precej več, če ne bi bila že drugo leto v veljavi spremene.

njena, milejša zdravstvena merila. Zadnja leta pa se je izboljšal učni uspeh kandidatov za vojaške šole. Tako se zdaj zanje odločajo učenci s primernim šolskim uspehom, kar lahko štejemo za kakovostni premik pri usmerjanju mladih v te poklice.

Zanimivi so podatki usmerjanja v Ljubljani. Tako se je v obdobju od 1981. do 1985. leta v ljubljanskih občinah prijavilo 152 kandidatov, ki so izpolnjevali pogoje za vpis, na šolanje pa jih je bilo sprejetih 56 ali 36,8 odstotka. Leta 1981 se je prijavilo 29 kandidatov, na šolanje pa jih je bilo sprejetih osem. Lani se je prijavilo enaindvajset kandidatov, sprejetih jih je bilo kar enajst. Glede na število prijav v zadnjih letih v Ljubljani v povprečju izpolnjujejo devetindvajset odstotkov potreb.

V Ljubljani so lani namenili posebno pozornost delu s srednješolci in izdelali poseben načrt dela z njimi. Tako so se udeležili aktivna ravnatelj srednjih šol in jih seznanili s temi vprašanji, predstavniki organov za usmerjanje mladih v vojaške poklice pa so se udeležili tudi seminarja o poklicnem usmerjanju za svetovalne delavce na srednjih šolah. Veliko več pozornosti so namenili informativno propagandni dejavnosti in mladim so posredovali več zanimivega pisnega in slikovnega gradiva.

Kateri so vzroki, da se tako malo Slovencev odloča za vojaški poklic, bo dala raziskava o odnosu mladih do teh poklicev.

Sicer bo o vzrokih za majhen odziv mladih za vpis na vojaške šole celovitejši odgovor dala raziskava o odnosu mladih do vojaških poklicev, ki je v teku, njeni rezultati pa bodo uporabni v prihodnjem šolskem letu. Vsekakor je eden od vzrokov visoka stopnja zaposlenosti v naši republiki, veliko štipendij za srednje šole in visokošolski študij, dokaj dobra tehnična opremljenost šol in še nekateri drugi dejavniki, zaradi katerih se mladi odločajo za šolanje v domačem mestu ali njegovi bližini.

Zaradi vseh teh dejavnikov, ki pa verjetno še niso vsi, je še toliko bolj pomembno, da je dejavnost tistih, ki se ukvarjajo z usmerjanjem v vojaške šole in poklice redna, stalna in celovita. V nekaterih okoljih se še ne zavedajo, da je zagotavljanje slovenskih starešin dejansko zelo pomemben del naše kadrovske politike. Vzrok za to je verjetno v tem, da se s posledicami ne srečujemo vsak dan in da se jim zdi ta problem odmaknjen od vsakdanjosti.

Za preseganje sedanjega stanja na področju usmerjanja mladih v vojaške poklice bomo morali v naši republiki nadaljevati z vsemi akcijami, ki so se v preteklosti pokazale kot učinkovite, ob tem pa bo nujno okrepiti delo s srednješolci. Posebno pozornost bo potrebno nameniti boljšemu in učinkovitejšemu kadrovanju s pomočjo štipendij republiškega sekretariata za ljudsko obrambo, ki zdaj znašajo 16 tisoč dinarjev. Te bo treba sproti usklajevati s štipendijami v republiki, ki so namenjene kadrovsko deficitarnim področjem.

Eden od bolj perečih vprašanj na tem področju je tudi vprašanje usmerjanja na študij obramboslovja in kasnejše zaposlovanje diplomiranih obramboslovcev. Pri tem so še vedno premalo odgovorni sveti za SLO in DS pri skupščinah občin, ki dajejo soglasja za študij posameznim kandidatom. Pri tem ne ugotavljajo, ali so ti res primerni za tovrstni študij, ne nudijo jim štipendij, niti ne ocenjujejo ali takšen kader sploh potrebujejo. Po eni strani imamo tako ljudi, ki so končali študij obramboslovja, pa nimajo službe, po drugi pa imamo v strokovnih organih za ljudsko obrambo vrsto delavcev z neustrezno izobrazbo, v šolah srednjega izobraževanja pa predavatelje, ki ne izpolnjujejo predpisanih pogojev za to delo.

Bojan Kuntarić

Uspela vaja Triglav 3

Na območju vzhodnotajarske pokrajine so se dalje časa pripravljali na vajo Triglav 3, ki bi čim bolj uspela in pokazala resnično pripravljenost vseh struktur v pokrajini za delovanje v težjih vojnih razmerah. Vodstveno vajo Triglav 3 so dobro pripravili in že organizirali na območju vzhodnotajarske pokrajine, kamor sodijo mesto Maribor s svojimi šestimi občinami, Lenart, Ptuj, Ormož in Slovenska Bistrica. Na vaji so preverili pripravljenost in usposobljenost družbenopolitičnih skupnosti in njihovih teles za delovanje v težjih vojnih razmerah. Na vaji so sodelovali tudi vsi predstavniki družbenopolitičnih skupnosti, družbenopolitičnih organizacij in pripadniki teritorialne obrambe. Vaja je bila načrtovana tako, da so v njej sodelovale vse sestavine splošne ljudske, kar pomeni, da so bili vključeni vsi nosilci funkcij desetih občin, mesta in pokrajine.

Vaja Triglav 3 je pokazala izjemno prizadevnost vseh njenih udeležencev in dobro pripravljenost družbenopolitičnih skupnosti ter njihovih teles za delovanje v takih razmerah. Na njej so bili prisotni tudi številni predstavniki republiških organov, med njimi tudi član predsedstva SR Slovenije Lojze Brški, ki je z zanimanjem spremljal potek vaje in uresničevanje posameznih nalog.

M. Kos

Seminarji za štabe civilne zaštite

Programi dopolnilnega usposabljanja štabov civilne zaštite v krajevnih skupnostih na širšem slovenskem prostoru so prav gotovo ena od oblik utrjevanja znanja pri obrambi in samozaščiti. Vse pogostejši požari, naravne nesreče, kot so poplave in potresi ter nenehno stopnjevanje vojne nevarnosti narekujejo stopnjo pripravljenosti in znanja pripadnikov civilne zaštite.

Smo dovolj pripravljeni za morebitni sovražni zračni napad? Prav slednjemu so namenjeni seminarji za štabe civilne zaštite v popolni sestavi in krajevnih skupnostih. Enemu takšnih smo se pridružili tudi mi, potekal pa je za štab CZ krajevnih skupnosti Vodmat in Poljane na območju občine Ljubljana Center.

V tem zapisu skušamo zaleti le nekaj osnovnih ciljev

opremo ter sile CZ ter bili usposobljeni za izvajanje nalog v sklopu SLO in DS.

Ob morebitnem sovražnem napadu, pa naj bo ta iz zraka ali zemlje, naravnih nesreč, in drugih nevarnostih, (v zadnjih letih se srečujemo s pogostimi nevarnimi ekološkimi nesrečami), so poleg pripadnikov CZ še kako pomembne tudi druge strukture, ki so neločljiv del civilne zaštite, oziroma SLO in DS.

Vsakoletne vaje nazorno kažejo, kako so enote CZ, RK in gasilcev neločljivo povezane med seboj.

tega dopolnilnega usposabljanja in sicer, da bi posamezniki in štabi CZ ter DS spoznali cilje in vrednote SLO in DS, spoznali in razumeli vire nevarnosti oziroma nesreče in možne posledice, spoznali naloge civilne zaštite, spoznali in razumeli vlogo in naloge štabov in enot za CZ ter posameznih članov, pridobili operativno znanje pri opravljanju nalog CZ, spoznali sredstva in

Organizirane enote Rdečega križa, patronažna in socialna služba, gasilske enote in še vrsta drugih so prav tako neločljivi členi v verigi obrambnega in samozaščitnega sistema. Seminarji, ki se potekajo v krajevnih skupnostih, bodo prav gotovo dosegli svoj namen, kar je tudi želja organizatorja teh seminarjev - Republiškega sekretariata za obrambo.

Jože Čurin

Nova generacija vojakov v enotah JLA

Prvi vtisi so odlični

Pred nedavnim je prišla v enoto JLA, ki ji poveljuje starešina Vladimir Bočarić, nova generacija mladih vojakov. Pred njihovim prihodom so se v enoti dobro pripravili za sprejem, pri tem sta bili najbolj dejavni mladinska in partijska organizacija. Prisrčen sprejem in vsestranska pomoč sta pripomogla, da so se mladi vojaki hitro navadili življenja v uniformi. O njihovem sprejemu in prvih vtisih iz vojaškega življenja smo se pogovarjali z nekaterimi vojaki iz te enote.

Andrej Toporišič: »V JLA sem prišel sredi marca. Še kot študent sem bil na dvotedenskih študentskih vajah, zato sem bil na prehod iz civilnega v vojaško življenje bolj pripravljen kot drugi, saj sem vedel, kaj pomeni biti vojak. Kljub temu, da imamo zelo naporen delovni dan, imam še vedno čas za prebiranje knjig. Po poklicu sem diplomirani filozof - sociolog in branje sodi med moje redne dejavnosti tudi v civilstvu. V armadi spozna človek vedno kaj novega. Osebnost me je najbolj presenetila skrbnost starešin. Tudi vojašnica je sodobno opremljena in urejena, kar omogoča doseganje najboljših rezultatov. Hrane je dovolj in je tudi okusna. V vojašnici imamo tudi kantino, kjer lahko kupimo kakšno drobnjarijo. V mestu pa je dom JLA, kjer je dovolj prostora za vse oblike kulturnega snovanja.«

Slavoljub Milovanović: »Na služenje vojaškega roka sem odšel po končani srednji

Andrej Toporišič

Slavoljub Milovanović

Janoš Kiš

Momčilo Krušić

šoli. Po poklicu sem kovinostugar, doma pa sem iz Kruševca. Okolje v katerem sem živel, se zelo razlikuje od tukajšnjega. Pa vendar sem se v vojašnici, kot tudi v bližnjem mestu, že dobro vživel, saj vojaki lepo sodelujemo s krajanji. Ti so nam predstavili svoj domać kraj in njegovo okolico. Upam pa, da sem jim bomo oddolžili s sodelovanjem v delovni akciji. Tako bomo v praksi utrjevali bratstvo in enotnost. Čeprav sem imel prve dni v vojaški suknji nekaj težav, sem se ob pomoči starešin in starejših vojakov že prilagodil in mi je življenje v vo-

jašnici všeč. Jemo dobro, veliko se gibljemo, tako da se dobro počutim.«

Janoš Kiš: »Rojen sem v Temerinu in sem po narodnosti Madžar. Ker sem hodil v madžarsko šolo bolj slabo govorim srbohrvaščino. Pred odhodom v JLA sem se spraševal, ali bom kos nalogam, ki bodo pred menoj. V vojski pa sem spoznal, kaj pomeni bratstvo in enotnost med narodi in narodnostmi. V enoti smo vojaki vseh narodnosti. Med seboj si pomagamo, tako da sem se s pomočjo tovarišev naučil nekaj srbohrvaščine. Vojašnica in mesto sta mi všeč. Pri nas v

Vojvodini je vse ravno, tu pa je veliko hribov, ki so name naredili velik vtis. Tudi prebivalci so zelo prijazni. Pokazali so nam svoje mesto in občino, še posebej pa smo se seznanili s člani mladinske organizacije.«

Momčilo Krušić: »Rojen sem v Ivangradu in sem Črnogorec. Zelo sem vesel, da slu-

žim vojaški rok v Sloveniji in sem prepričan, da je naša vojašnica med najbolj urejenimi v Jugoslaviji. Preden sem šel v JLA, sem veliko poslušal zgodbe o »težavnem« vojaškem življenju. Ko sem prišel sem, sem naletel na veliko razumevanje svojih starešin, tako da sem se na red in disciplino hitro navadil. Zdaj vem, da življenje v skupini ni možno brez reda in discipline. Spoznal sem veliko fantov iz vseh krajev Jugoslavije, med seboj se že dobro spoznamo. Minilo je tudi domotožje, ki me je mučilo prve dni po prihodu v JLA.«

P. Nikolić

Drugo zimsko tekmovanje obrambnih struktur

Občinski štab teritorialne obrambe Titovo Velenje je konec marca pripravil drugo zimsko srečanje pripadnikov JLA, TO in članov ZRVS in ZZB NOV. Čeprav se je prijavilo več kot devetdeset tekmovalcev, jih je prišlo na start samo petdeset, razvrščenih v petnajst ekip. Pri stari moziški koči so se tako zbrale ekipe občinskih štabov TO iz Mozirja, Radelj ob Dravi, Šmarje pri Jelšah in štiri iz Titovega Velenja. Poleg njih so bile na tekmovanju še ekipe upravnega organa za ljudsko obrambo občine Velenje, občinskega štaba civilne zaštite iz Velenja in krajevnih organizacij ZRVS Podkraj-Kavče, Škale, Salek-Gorica, Staro Velenje in Gornji grad. Na tekmovanju pa je sodelovala tudi ekipa iz garnizije v Celju.

Po končanem tekmovanju so zmagovalni ekipi občinskega štaba TO iz Radelj ob Dravi izročili prehodni pokal. Udeležba na tem tekmovanju je bila skromna zato, ker so imeli takrat v velenjskih delovnih organizacijah delovno soboto.

Martin Slatinšek

V teh dneh se spominjamo

17. aprila

... leta 1937 se je na Čebinah (nad Zagorjem) sestal ustanovni kongres KPS in sprejel manifest o potrebi boja za združeno in svobodno Slovenijo v okviru zveze bratskih jugoslovanskih narodov v federativni državi. Izvolili so CK KPS in za njegovega sekretarja Franca Leskoška.

... leta 1941 sta poročnika jugoslovanske vojne mornarice Spasić in Mašera v Kotskem zalivu poglala v zrak rušilec Zagreb, da ni prišel v roke okupatorjem, pri tem pa tudi sama žrtvovala življenje. (Taistega dne sta divizijski general Janković in dotedanji jugoslovanski zunanji minister Cincar Marković v Beogradu podpisala brezpogojno kapitulacijo jugoslovanske vojske).

18. aprila

... leta 1942 je prišlo do znane bitke na Nanosu, prvega večjega boja na Primorskem, ko so Italijani napadli na gori zbrane primorske partizane, ki so se pod vodstvom Janka Premrla-Vojka junaško prebili skozi sovražnikov obroč.

19. aprila

... leta 1943 sta 1. in 2. proletarska divizija NOV zlomili odpor četnikov in italijanskih enot, prekoračili Drino ter nadaljevali prodor proti Sandžaku in severu Črne gore.

20. aprila

... leta 1919 se je začel v Beogradu prvi združitevni kongres socialistične stranke Jugoslavije: pod tem imenom je začela delovati KPJ. Kongres je pomenil rojstvo organiziranega jugoslovanskega naprednega gibanja. Nova stranka je dobila ime socialistična delavska partija Jugoslavije s pristavkom: komunistov.

... leta 1942 se je začela tretja sovražnikova ofenziva proti partizanskim silam v zahodni Bosni, Hercegovini in Črni gori.

21. aprila

... leta 1942 so Nemci napadli skupino 13 borcev Kokrške partizanske čete, ki se je bila zatekla v naravno votlino blizu Okroglega nad Savo. Boj je trajal dva dni in bil za bojujoče se partizane tragičen.

22. aprila

... leta 1941 sta si Nemčija in Italija kot okupatorja po poprejšnjem dunajskem sporazumu razdelili slovensko ozemlje in ga razkosali.

... leta 1943 se je na Krbavsko polje v Liki spustila prva skupina zavezniških vojaških opazovalcev, poslanih h glavnemu štabu NOV za Hrvaško.

... leta 1958 se je začel v Ljubljani (na Gospodarskem razstavišču) sedmi kongres ZKJ.

23. aprila

... leta 1944 je minerska skupina partizanske brigade Janka Premrla-Vojka izvedla drzen diverzantski napad na Postojnski jami, kjer je poglala v zrak veliko nemško skladišče bencina (760 sodov). Na ta dan praznujejo v Postojni občinski praznik.

»Prizadeti mladi interniranci«

Da so bili naši ljudje ob hrvaški meji na levem bregu Čabranke, v Krajevni skupnosti Draga in Osilnica, v vojnem času eni najbolj prizadetih, o tem ni nobenega dvoma.

Gorelo je več kompleksnih vasi, padali so talci, živina je tulila, dokler ni prišla v roke okupatorja, ki je ne glede na spol in starost v dolgih kolonah zavedne in nedolžne ljudi transportiral v tako imenovana taborišča smrti. Mesto Kampor na otoku Rabu je bil v vročem poletju 1942. poškrbljen s solzami, kmalu za tem pa je začel požirati prve žrtve, ki so omagale s praznimi želodci. Po pripovedovanju preživelih tudi ostala koncentracijska taborišča, kot so Gonars, Treviso, Reni in podobni niso bila veliko boljša, toda na otoku Rabu leži največ kosti naših ljudi. Zato ni slučajno, da je

prišlo do pobratenja naše KS s Kamporjem na otoku Rabu ter med samim mestom Rabom in mestom Kočevje. Vse to so posledice nepopisnega trpljenja naših ljudi. Generacija, rojena v letu 1928/34 je bila najbolj prizadeta, saj jim je bilo onemogočeno osnovno šolanje, med ustreljenimi talci, po zaporih in po logorjih so jim ostala tudi po oba starša, največ pa jih je v NOB ostalo brez očetov. Po osvoboditvi so se vračali na pogorišča svojih domov. Že s samo obnovo domačij so izgubili veliko časa, ki jim danes manjka pri seštevanju delovne dobe. Boljše so storili tisti, ki so naredili križ čez svoj dom in čez pasivno posestvo in odšli v mesta. Toda vsi niso imeli te možnosti. Odzivali so se klicu domovine po obnovi in vstopali v delovne brigade po vsej domovini in

pozneje našli zaposlitve v domačem kraju. Danes, ko se ta generacija razrahlja, ga zdravja odpravlja v pokoj, je polna razočaranja, ko išče priznanja za njihovo trpljenje po taboriščih. Prosijo namreč, da se jim čas, prebit po logorjih, prizna v delovno dobo vsaj enojno. Toda tu je menda, po nekkih Pravih nekakšen pogoj, ki pravi, da so do tega upravičeni le proslilci, ki so bili zajeti pri delu za NOP in odpeljani v internacijo.

Kako naj ti ljudje danes dokažejo, saj so bili na začetku vojne vihrje stari komaj 8,10 ali 12 let in so prestali vsa gorja po logorjih ZARA-

DI SODELOVANJA NJIHOVIH STARŠEV V NOV? Ali ni tak pogoj za te ljudi nerazumljiv, če en celo smešen? Pri vsem tem pa je za proslilce najbolj boleče to, da so nekateri njihovi vrstniki predmetno priznanje že dosegli. Veliko se jih danes obrača na borbeško organizacijo, ki pa jim ne more pomagati.

Pošteno in prav bi bilo, da bi te ljudi Republiški odbor ZZB NOV Socialistične republike Slovenije – komisija za zapornike in internirance spravil pod eno oziroma pod enakostreho. S tem bi bilo sedanjim proslilcem zaradi njihovega trpljenja za boljši jutri nas vseh vsaj delno zadoščeno.

Alojz Pantar

Dodatek k članku »Koroški muzej revolucije je marljiv«

Drago Miklavc je v zadnjih treh vrstah zadnjega stavka članka »Koroški muzej je marljiv« zapisal: »Isti avtor (mišljen je prof. Marjan Linasi, op. A.I.) je ob podpori muzejskih delavcev in soavtorstvom Antona Ikovića nedolgo tega že izdal Koroško partizansko zdravstvo.«

S to ugotovitvijo se v celoti ne strinjam. Knjigo Koroško partizansko zdravstvo je izdala in založila Založba Partizanska knjiga s pomočjo Osrednjega odbora koroških partizanov v Ljubljani, seveda tudi ob podpori koroškega pokrajinskega muzeja revolucije in drugih, kot je opisano v dogovoru omenjene knjige. Hkrati bi želel opozoriti na majhno nepravilnost: prof. Marjan Linasi te publikacije ni izdal kot avtor, pač pa je pri njej sodeloval kot oblikovalec besedila in urednik.

Anton Iković

Obletnica in srečanje Mauthausenčanov

Združeni narodi so proglasili letošnje leto kot »Mednarodno leto miru«. V to akcijo se je vključil tudi Mednarodni komite Mauthausen s svojimi proslavami, ki bodo trajale od 8. do 12. maja, z osrednjo proslavo 11. maja 1986 v Mauthausnu.

Zveza združenj borcev NOV Srbije je v imenu Jugoslavije zadolžena, da organizira sodelovanje na tej proslavi. Letos bodo kulturni program pred našim spomenikom izvajali otroci naših zdomcev, ki živijo v Avstriji. Iz Slovenije ne bomo organizirali skupne udeležbe na proslavi, zaželjeno pa je, da se posamezniki te proslave udeležijo.

Taboriščni odbor Mauthausen pri komisiji za bивše politične zapornike, internirance in izgnance pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije organizira srečanje vseh nekdanjih internirancev iz Mauthausna iz Slovenije. Srečanje bo v soboto, 17. maja 1986 ob 10.00 uri v Muzeju ljudske revolucije v Celju, Trg V. Kongresa 1. Na srečanju bo poleg kulturnega programa tudi pogovor o pripravah za izdajo zbornika o Mauthausnu.

Po programu bo skupno kosilo (1.200,00 din), kjer se bo še naprej razvijalo tovariško srečanje.

Udeležence prosimo, da svojo udeležbo do 9. maja 1986 pismeno sporočijo na naslov: Karel Jug, Malgajeva 2, 63000 Celje.

Komisija za bивše politične zapornike, internirance in izgnance pri RO ZZB NOV Slovenije

Gustav Ajdič

Junaški podvig pilota Karla Murka v aprilski vojni 1941

Minilo je že petinštirideset let

O junaških podvigih letalcev bивšega vojnega letalstva, ki so branili svobodno jugoslovansko nebo ob napadu Hitlerjeve »Luftwaffe« 6. aprila 1941, pa ni kdove koliko napisanega. Čas, ki se neusmiljeno odmika, z vso naglico blede spomine na mnogotera pogumna dejanja in usodo branilcev modrega neba, kar bo bolj ali manj ostalo pozabljeno in ne bo zapisano. Zato je vsak, tudi najmanjši podatek o vojevanju naših letalcev v usodnih aprilskih dneh 1941, leta, pomemben in dragocen prispevek k obogatitvi naše letalske zgodovine, na katero smo lahko upravičeno ponosni.

Zapisati je potrebno, da je v začetku sovražnosti leta 1941 bивše vojno letalstvo imelo le 142 lovskih letal, 147 bombnikov in 11 izvidniških letal, ki so bila sposobna za borbo. Letalci, zlasti podoficirji in oficirji nižjih činov so se z vso zagrizenostjo in neustrašno postavili v bran močnejšemu in bolj izkušenemu napadalcu, ki je z vso surovostjo že v zori 6. aprila z velikimi letalskimi formacijami brez vojne napovedi bombardiral Beograd. Zato lahko upravičeno trdimo, da je bila vsaka akcija kateregakoli od naših letalcev junaško dejanje. V akcijah, ki so trajale od 6. do 15. aprila 1941, so opravili 1359 borbenih poletov, od tega 414 z bombniki, 945 pa z lovskimi letali. V tem obdobju so sovražni lovci in njihova protiletalska obramba sestrelili 41 naših bombnikov s 76 letalci, na zemlji pa so uničili še okoli 80 bombnikov. Tudi naše lovsko letalstvo je pretrpelo velike izgube, saj je bilo uničenih 52 letal; od tega jih je bilo v zraku sestreljenih 14, poškodovanih pa 38 letal. Številna letala pa so bila uničena še na letališčih, uničil jih je sovražnik ali pa so jih naše enote zažgale, da ne bi prišle v roke sovražniku. Tako je jugoslovansko letalstvo v usodni aprilski vojni izgubilo kar okoli 95% svojih borbenih letal. Seveda so tudi Nemci nad Beogradom samo 6. in 7. aprila izgubili 40 letal; od tega jih je naše protiletalsko topništvo sestrelilo 26, naši piloti-lovci iz sestave 6. lovškega polka, kateremu je bila zaupana letalska obramba glavnega mesta, pa 14 letal. V teh bojih je 11 naših pilotov-lovcev darovalo svoje življenje za obrambo domovine.

Teh nekaj podatkov dovolj nazorno kaže na izredne podvige svobodoljubnih in pogumnih pripadnikov nekdanjega letalstva in vsako novo dognanje o njihovih borbenih dejanjih bogati knjigo zgodovine jugoslovanskega letalstva.

Pred časom sem ob prebiranju časopisa »Politika« po naključju naletel na zanimiv felton dopisnika Dušana Dimitrijevića, ki je pod naslovom »Čovek koji je bombardovao raj«, v nekaj nadaljevanjih opisoval akcijo pilota Karla Murka, pripadnika nekdanjega jugoslovanskega vojnega letalstva v aprilskih dneh leta 1941. Precej »zromansirana« vsebina me je pritegnila. Čeprav že skoraj deset let preučujem zgodovino jugoslovanskega letalstva, za tovrstno akcijo nisem vedel. Zato sem sklenil obiskati nekdanjega narednika vodnika I. kl., pilota-bombarderja in upokojenega kapetana-jurišnika 421. jurišnega letalskega polka NOVJ Karla Murka in se z njim podrobno pogovoriti o omenjeni akciji.

Le s težavo sem našel dom 72-letnega Karla Murka v predmestju Maribora, v Tzernem. Njegov oče je leta 1928 dogradil hišico, ki je takrat še z nekaterimi drugimi stala na odprtem polju, danes pa se hiše stiskajo ob velikih objektih giganta »Metalne«. Na prostornem domačem dvorišču sem našel Karla Murka s košaro v rokah; namenil se je obirati slive. Prisrčno sva se pozdravila, saj se nisva videla že skoraj 40 let. Namuznil se je, ko sem mu povedal, da me je njegova pripoved o bojnem poletu nad Gradcem, ki je bila objavljena, navdušila in da sem ga v zvezi s tem tudi obiskal. Prav nič ni bil nejevoljen, čeprav sem ga prekinil v nattrčevanem delu. Pod senco drevesa je prinesel vrtno mizico in dva stola in takoj sva začela pogovor. Pojavila se je tudi njegova prijazna soproga Cilka, ki je bila, po vsem sodeč, za Karla vedno »srečna« zvezda. Zanesljivo tudi tisti dan, ko je Karel bombardiral Gradec. Najbrž bi ga nasledujoča nemška lovca sestrelila, če ne bi nizko nadletel Cilkinе hiše v Mariboru.

Ob čašici domačega borovničevca je stekel nevezan pogovor in nisem se mogel zadržati,

da ga ne bi vprašal, zakaj je bila šele sedaj, po 44 letih, objavljena njegova letalska akcija.

»Mislim, da si začel z najzanimivejšim vprašanjem, ki bi mi ga verjetno zastavili tudi drugi, potem ko je bil objavljen podlistek v »Politiki«. Dolžan sem ti povedati, da je o mojem tedanjem podvigu vedelo le nekaj najboljših prijateljev iz bивšega letalstva, ni jih pa več mnogo, ki sem jim pripovedoval svoje dogodivščine ob koncu druge svetovne vojne. Sicer pa so dogodki iz časa aprilске vojne 1941 v glavnem pozabljeni ali pa so le sledi v spominu tedaj sodelujočih. Nekaj akcij bивših pilotov-lovcev je sicer bilo objavljeno, o akcijah bombardierjev pa nisem ničesar zasledil. Povod za objavo opravljenе moje naloge pa je sprožil članek v avstrijskem časopisu »Süd-Ost Tagespost«, ki ga je njihov bralec objavil ob 6. aprilu, dnevu, ko je leta 1941 mesto Gradec prvič bombardiralo jugoslovansko letalo. Pisec teh vrstic Walter Franz, je tako spomnil Gradčane, da se je takrat letalo tipa »Bristol Blenheim«, ki je nosilo znake jugoslovanske države, približalo mestu leteč iz formacije nemških letal YU-88, ki so se vračala z opravljeneга bombardiranja v Jugoslaviji. Mestna protiletalska obramba ni smela streljati nanj. To priložnost pa je jugoslovanski pilot izkoristil in bombardiral železniško postajo in mesto. Ko so nemška letala drugo za drugim

pristajala na bližnje letališče Talerhof, so šele sprožili znak za zračno nevarnost in poleteli so tudi njihovi lovci. V mestu je zavladala panika, ker nihče ni pričakoval, da se bo slabo oboroženo jugoslovansko letalstvo pojavilo na nebu »Rajha«. Kajti tudi sam Göring, poveljnik »Luftwaffe«, je zagotavljal državljanom velikega »Rajha«, nekaj dni pred tem, da je njihovo nebo zavarovano pred kakršnimkoli zračnim napadom Jugoslovancov. Že dan ali dva za tem so časopisi objavili, da so njihovi lovci na južnem Štajerskem sestrelili letalo, ki se mu je posrečilo bombardirati Gradec.

Ta sestavek v omenjenem časopisu je prebral tudi neki Beograjec, ki se je tedaj mudil v Gradcu. Prispevek ga je spodbudil, da je v »Politiki« v skrajšani obliki napisal o tem, kar je prebral, hkrati pa zaprosil, naj se oglasi v uredništvu tisti, ki bi lahko dali natančnejše podatke o tem dogodku. Res se je čez nekaj dni objavil uredništvu moj prijatelj, ki je vedel za ta moj dogodek ter je povedal, da živim v Mariboru. To pa je bil uvod v akcijo novinarja Dušana Dimitrijevića, ki me je obiskal in sem mu pripovedoval o tem in še drugih svojih doživetjih. Kot vidiš, so torej dali pobudo za tole pisanje v Avstriji, saj sam tega dogodka nisem nikoli populariziral v javnosti.

(se bo nadaljevalo)

Vroče poletje 1944

V našem glasilu TV 15 št. 9 dne 6. 3. 1986 je V. Kraševac Igor v sestavku z gornjim naslovom opisal boje Devete brigade, ki je v sestavu 18. divizije bila boje z nemško-domobranskimi kolonami. Oglašam se vam v zvezi z objavljeno fotografijo »Komandant Devete brigade in njegov kurir.« Rad bi vedel za ime in priimek komandanta in kurirja. Imam podatke, da je na sliki Alfonz LENART, kurir in Mile KILIBARDA.

Letos mineva 42 let od Drugega kongresa USAOJ – Protifašistične mladine Jugoslavije, ki je zasedal v Drvarju. Na tem zboru mladine, ki je bil sredi bojev, je sodelovala tudi slovenska mladina.

V Beli Krajini smo se zbrali delegati iz Dolenjske, Štajerske, Gorenjske in Slovenskega Primorja. Dne 16. aprila smo iz Metlike krenili na dolgo pot proti Kordunu in dalje v Bosno. Le vodstvo delegacije je vedelo, da je naš cilj Drvar.

Na pohodu, pri premagovanju naporov, smo se delegati spoznali in zblížali. Spletile so se neštete vezi in poznanstva. Kovalo se je pravo tovarništvo. Pripovedovali smo si o delu med mladimi in si izmenjali izkušnje. Borci iz brigad so govorili o bojih in dolgih pohodih ter o tegobah, ki so jih spremljale. Prislunili smo minercem, mitraljezcem in bolničarkam.

Prvi maj smo praznovali v Boboljušcih pred Drvarjem. V osnovni šoli smo na proslavi zapeli nekaj slovenskih pesmi: delavske in partizanske.

Kongres se je začel 2. maja zvečer. Velika dvorana je bila polna mladih iz vseh krajev Jugoslavije. Z dolgotrajnim ploskanjem smo pozdravili maršala Tita, ko je prišel med nas v lepo okrašeno dvorano. Nagovoril je zbrane delegatke, mladino Jugoslavije je pozval v odločilni boj za osvoboditev domovine in vključitev v izgradnjo ljudske oblasti in h graditvi nove demokratične federativne Jugoslavije, ki bo odslej dom enakopravnih narodov. Z burnim aplavzom smo sprejeli Titove napotke.

Kongres so pozdravili številni domači in tuji gostje.

Slavko Komar je prebral poročilo Mladine in ustvarjanje demokratične federativne Jugoslavije. Dana Perovič pa je zatem poročala o Deležu mladine v osvobodilni vojni Jugoslavije. Naslednji dan je Rato Dugonjič prebral poročilo Enotnost mladine v borbi proti okupator-

ju – prva in najvažnejša naloga.

Za govorniškim odrom so posegli v razpravo predstavniki iz vseh krajev Jugoslavije. Govorili so o boju proti okupatorju in domačim izdajalcem. Spoznali smo, da dajejo mladi ogromen delež v narodnoosvobodilni borbi.

Med sklepe in obveznosti smo postavili na prvo mesto izgon okupatorja in njegovih pomočnikov ter uresničenje sklepov Avnoja, ki so bili

Na sliki: na sredi Alfonz Lenart, ob njem neznana mlada borca. Neznani je tudi datum posnetka.

sprejeti v Jajcu. Razšli smo se z željo, da sprejete obveze, ko se vrnemo na svoja območja, začnemo uresničevati.

Kljub neštetim oviram smo se brez žrtev vrnili v Metliko. Na poti po gorati Plešivici smo delegati premagovali nadčloveške napore, ko nas je zajela v Liki sovražnikova ofenziva. Ob vrnitvi nas je Metlika toplotno sprejela. Nekaj dni smo počivali. Borci so odšli v svoje enote, ostali pa na delo med mladino na terenu.

Iz 18. divizije so se kongresa udeležili: Alfonz Lenart, sekretar Skoja v štabni četi; iz Devete brigade Fani Pernišek (Stampahar) in Stane Sitar, sekretarja Skoja v četi; iz Osme brigade Marija Boštjančič, sekretarka Skoja bri-

gade in Franc Tavčar, sekretar Skoja v bataljonu; iz Desete Majda Šilc, sekretarka Skoja brigade, Davorka Piplovič in Dušan Gojković, sekretarja aktiva Skoja.

18. divizija je napadala utrjene okupatorjeve postojanke in se bojevala z nemškimi in domobranskimi enotami, ki so vpadale v osvobodjene vasi. V teh bojih je padlo veliko borcev, med njimi tudi delegati, ki so se vrnili s kongresa.

Alfonz Lenart je preminil 7. julija. V bojih pri Žužemberku je pri opravljanju kurirske dolžnosti utonil v reki Krki.

Stanislav Sitar je padel 24. oktobra pri Hinjah v Suhi krajini. Ko je 2. maja začel z delom kongres je dopolnil 18 let. V mladinskem glasilu brigade Mlada rast je objavil prispevek, ki govori o dru-

stu. Oče je bil železničar in se je priselil iz Kamnika v Novo mesto. Osnovno šolo je obiskoval v rojstnem kraju in nato tudi gimnazijo. Bil je marljiv dijak. Sošolci so ga cenili. V sokolskih vrstah se je udeleževal pri naraščanju.

Za osvobodilno fronto se je opredelil v novomeški gimnaziji. Poleti 1941 je vstopil v partizane. Kmalu so ga Italijani ujeli in internirali. Pred kapitulacijo Italije mu je uspelo priti iz internacije in se je ponovno priključil enotam NOV. Boril se je v Deveti brigadi. Izkazal se je v bojih in je bil sprejet v SKOJ. Ko so volili delegate za drugi kongres, so ga izvolili kot sekretarja aktiva, da je skupaj s Fani Pernišek zastopal borce na velikem zboru v Drvarju.

Dopisoval je v brigadni mladinski list Mlada rast. V dvojni številki 4–5 je pisal o drugem kongresu USAOJ. Sestavek je zaključil z besedami, ki jih je na kongresu izrekel maršal Tito: »Pridobiti je treba še tisto mladino, ki stoji ob strani ali je celo na strani okupatorja, da se vključi v vrste narodnoosvobodilne vojske in se bori za dokončno osvoboditev Jugoslavije«.

Bil je pokopan v Ljubljani. Svoji so ga leta 1950 prekopali in prenesli njegove ostanke na pokopališče v Ločni pri N. mestu. Stanislavovo ime je vklesano na spomeniku padlih v Hinjah, v avli gimnazije, avli študijske knjižnice in avli Dolenjskega muzeja NOB v Novem mestu.

S temi vrsticami želim prispevati nekaj podatkov h gradivu Devete brigade. Mladi so v brigadah prispevali največ, kar so mogli. Veliko jih je omahnilo v hudih bojih. Ne pozabimo padlih. Ne varčujmo s črnolom, če je potrebno zapisati ime in priimek k objavljeni fotografiji. Brigade so sestavljali borci, kurirji in starešine z imeni in priimki. Naj bo tako tudi danes.

Iz Osme brigade sta padla delegata: Marija Boštjančič, sekretarka SKOJ v Levstikovki, 5. septembra pri Cernem vrhu in za posledicami hudih ran je v bolnišnici na Rogu (Jelen breg) umrl 19. decembra Franc Tavčar, ki je bil sekretar SKOJ v bataljonu. Ko je bil ranjen, je pripadal jurišnemu bataljonu 18. divizije.

Iz Desete brigade sta padla delegata: Dušan Gojković 3. julija in Majda Šilc 14. julija, oba v bližini Novega mesta.

Jerko Skok

pride nocoj v večernih urah na Polico partizanska enota 35-tih mož. Pripraviti jim je treba hrano in priskrbeti vodiča, da jih bo odpeljal v taborišče Debeli hrib med Panci in Gorenjo vaso. Italijani so takoj po tej akciji prihrumeli na Spodnje Brezovo in odpeljali vse moške v zapor v Višnjo goro. V nočnih urah so Italijani še enkrat prišli na Brezovo in požgali nekaj gospodarskih poslopij.

Moram povedati, da je na Polici že prej obstajal in deloval rajonski odbor. Tudi tega dne, ko sem prišel iz Grosuplje, smo se člani odbora takoj sestali: Lado Potokar, ki je bil vojni referent, Jože Skubic, poveljnik rajonske zaščite in moj brat Stane, rajonski kurir. Pripravili smo jim hrano in se dogovorili, da jih bosta do taborišča pospremila Jože Skubic in moj brat Stane.

Zvečer je prišel k meni kurir Simona Sekirnika in rekel, da

komandir želi, naj se mu oglašim. Z nama je šel še Lado Potokar. Borci smo pripeljali v vas v Bregarjevo štal, da so se pogreli in najedli ter odpohili. Janko Sekirnik in njegov spremljevalec sta šla z menoj na moj dom. Janko se je ulegel na kmečko peč, spremljevalec pa na klop ob peči. Še prej smo pogledali plen, ki ga je Sekirnikov spremljevalec odložil na mizo v sobi. Kaj je bilo, sem že povedal. Tisti dve puški je dal Sekirnik meni v šrambo.

Medtem ko so borci počivali, je proti Polici prišla Grosupljska četa. Straža jih je ustavila in skupaj so se odpravili proti taborišču. Našima vodičema je bila pot poznana, saj sta že 18. decembra 1941 v to taborišče pospremila tovariša Stanteta Skalo. V taborišču so se srečali s tovariši Stanetom Rozmanom, Dušanom Kvedrom in Stantetom-Skalo.

Anton Babnik-Lovro

Partizanski znaki in medalje 132, 133

Artilerija 9. korpusa

Na Trnovem pri Novi Gorici je bilo 26. maja 1985 srečanje borcev – nekdanjih pripadnikov topništva 9. korpusa. Ob tej priložnosti so bile borcem podeljene spominske medalje. Za likovno osnovo medalje je bil uporabljen motiv topovske cevi, ki se stalno pojavlja na značkah artilerije IX. korpusa. Skupno 415 medalj je bilo izdelanih v Delovno varstvenem zavodu Ponikve. Vse so že podeljene, za pojasnila o morebitni možnosti izdelave še dodatnih medalj naj se nekdanji pripadniki topništva 9. korpusa, ki medalje še nimajo, obrnejo na naslov tajnika odbora skupnosti borcev (Franc Bačnik, Celovška 143, Ljubljana).

Dandanes je bojna zastava topništva IX. korpusa v Muzeju ljudske revolucije v Ljubljani, v bojnih časih pa je vihrala črna naznanjala grmenje partizanskih topov. Partizanski topovi so na Primorskem sodelovali v bojih že septembra 1943, marca 1944 je bil ustanovljen artilerijski divizion 31. divizije, 24. junija 1944 v Lokovcu štab artilerije in 24. avgusta istega leta še drugi topniški divizion. V tem času je imela artilerija IX. korpusa približno 350 borcev in gre v bistvu za formalno vpra-

Spominska medalja topničarjev IX. korpusa visi na traku v slovenskih narodnih barvah

šanje, da pišemo o artileriji in ne o artilerijski brigadi. Artilerija IX. korpusa se je borila kot korpusno topništvo, kar se je zlasti izkazalo 1. septembra 1944 pri napadu na postojanko Črni vrh nad Idrijo. Decembra 1944 sta bila divizion dodeljena 30. in 31. diviziji, vendar januarja 1945 spet združena. Topništvo IX. korpusa je svojo bojno pot sklenilo z zadnjimi boji za osvoboditev Slovenskega Primorja. Dodajmo, da je skupnost borcev skupaj z medaljo borcem podelila tudi posebno plaketo, to zlato plaketo so dobile tudi domicilne občine in drugi (skupno 31 plaket).

Kamniško-zasavski odred

Leta 1978 je bilo na Slivni, kjer je bil odred ustanovljen, odkrito spominsko obeležje in ob tej priložnosti je nastala tudi posebna spominska značka. Po motivu s te značke je bila lani oblikovana tudi spominska medalja borcev Kamniško-zasavskega odreda. Skupno 205 medalj je izdelal An-ton Orehek iz Ljubljane, do lanske jeseni jih je bilo podeljenih 105. Prva podelitev je bila 10. avgusta 1985 na zboru borcev v Zagorju ob Savi. Ob 40-letnici zmage je bilo srečanje povezano z občins-

skim praznikom v zagorski domicilni občini.

Likovna govorica medalje značilno pripoveduje o bojnem območju odreda. Na medalji so predstavljene tri težke ovire, ki so jih pripadniki odreda morali premagovati iz dneva v dan – reka Sava, strmi hribi in bodeča žica na nemško-italijanski meji. Odred je bil pod imenom Kamniški ustanovljen februarja 1944, šele kasneje se je uveljavilo ime Kamniško-zasavski. Prvi odredov bataljon se je boril na desnem bregu Save, drugi bataljon na levem, jeseni 1944 je bil ustanovljen še tretji bataljon. Spomladi istega leta so prizadejali sovražniku veliko škodo zlasti minerci. Kljub nemškemu zavarovanju so neprestano rušili železniško progo na odsekih Laze–Zidani most in Zidani most–Celje. Julija 1944 so se borci dvakrat močno spopadli z Nemci in 11 sovražnikov ubili ter 13 ranili. V decembrski nemški ofenzivi se je odred boril nad Kamnikom, v zimi je imel hude izgube. 13. februarja 1945 so ga Nemci presenetili v vasi Zaplanina, padlo je 20 borcev, tudi odredni komandant. V boju z ustaši je odred 9. maja izgubil 24 borcev pri Rimskih Toplicah, zadnjič pa se je boril 12. maja 1945 v Laškem.

Janez J. Švajncar

Spomin na leto 1942

V začetku marca 1942 se je četa Janka Sekirnika izpopolnila oziroma povečala pri Spodnji Slivnici pri Grosupljem. Tam se je takrat pridružil še precej fantov. Četa je šla 13. marca v akcijo na Peščenjak, v vas pri Višnji gori. Obveščeni so namreč bili, da se bodo tega dne pripeljali višji italijanski oficirji. Ko so borci odšli od taborišča pri Slivnici, so prečkali cesto in železnico med Ljubljano in Novim mestom. Tukaj so naleteli na italijansko patrolo in dva vojaka ubili ter zaplenili dve puški, ki sta imeli razbiti kopiti. Ko so prišli na cesto Ljubljana–Novo mesto pri Višnji gori, so postavili zasede in čakali na italijanske napovedane avtomobi-

le. V popoldanskih urah so se Italijani brez pripeljali. Borci so iz zasede udarili po prvem avtomobilu in ubili dva italijanska oficirja. V drugem avtu se je peljal italijanski general. Ko je šofer v drugem avtu videl, kaj se dogaja prvemu, je avto obrnil in ušel nazaj proti Višnji gori. Iz razbitega avtomobila so borci zaplenili kovček, v katerem je bila povsem nova parabola in bluza z vsemi odlikovanji in škornji.

Po uspehi akciji so borci odšli mimo Spodnjega Brezovega na Polico. Istega dne sem že dopoldan dobil obvestilo o okrožnega predsednika OF Grosuplje, da naj se takoj oglašim pri njem. Bil je tovariš Stane Valentinčič. Takoj sem se odpravil peš v sedem kilometrov oddaljeno Grosuplje. Predsednik mi je povedal, da

Avstrijski bataljon v sestavi NOV in POJ

Naša NOB je s svojimi ideali pritegovala antifašiste raznih narodnosti. Poleg italijanskih brigad, ruskih bataljonov in četr drugih evropskih narodov je bilo od novembra 1944 do konca vojne na ozemlju Jugoslavije tudi pet avstrijskih bataljonov.

Ti so bili ustanovljeni po temeljitih pripravih, ki so se začele maja 1944 v Moskvi. Takrat se je v Moskvi mudila jugoslovanska vojaška delegacija, tam pa je bilo tudi jedro avstrijske KP. Navezali so stike in se dogovorili za ustanovitev partizanskih enot. V avgustu 1944 je v Beli krajini s padalom pristal član CK KP Avstrije Franz Honner in se takoj lotil priprav za ustanovitev prvega avstrijskega bataljona.

Oktober 1944 je priletelo k nam še eno letalo z 20 avstrijskimi antifašisti. Ti so potem pripravljali ustanovitev 1. in 3. avstrijskega bataljona. V Srbiji pa so delovali 2., 4. in 5. avstrijski bataljon.

Glavni štab NOV in POS je obvestil partizanske brigade in odrede o ustanavljanju avstrijskih bataljonov in ukazal, naj vse ujetje Avstrijce takoj napotijo v Belo krajino. Z odredbo z dne 24. novembra 1944 je tudi razglasil, da je avstrijskim državljanom, ki se žele boriti proti nacifašizmu, dovoljeno ustanoviti avstrijske bataljone. Vsi, ki se želijo boriti, naj pod levim rokavom skrito nosijo avstrijske barve (rdeča-bela-rdeča). Bataljoni naj imajo svoje poveljstvo z avstrijskim poveljnikom, zaradi koordinacije pa je vsaka enota dobila dva naša operativna oficirja. V vasi Tribuče je bila zbirna baza, kamor so partizani pošiljali ujetje Avstrijce, ki so se želeli vključiti v boj proti nacifašizmu. Nekateri avstrijski vojni ujetniki so se takoj prijavili v bataljon, druge pa so morali partizani šele politično pridobiti.

Glavni štab NOV in POS je naročil Oficirski šoli v Metliki, naj odbere tri oficirje, ki znajo nemščino. Izbrani so bili: Jože Zaletel-Cene, Boris Butina iz Kočevja in Leopold Lesnik-Friedl iz Celovca. Komandant bataljona je bil Max Bair, ki ga je pozneje zamenjal Leopold Stanzl. Komisar bataljona je bil Roman Fuchs, ki je bil 5. marca 1945 težko ranjen in ga je zamenjal Franz Gebhard-Alois. Vsi ti so bili prekaljeni revolucionarji. Komandirja čet sta bila Johann Truppe, ki ga je sredi decembra 1944 zamenjal Roman Fuchs in Anton Schober, politična komisarja čet pa Leo Breininger in Peter Tatschl.

Do novembra 1944 se je zbralo nekaj več kot sto borcev.

Prvotni načrt, naj se avstrijski partizani prebijejo do avstrijske meje, je bil spremenjen, verjetno zaradi neuspeha, ki ga je že prej doživela skupina Avstrijcev na poti proti Avstriji.

V začetku je bil naš avstrijski bataljon samostojna enota, podrejena neposredno Glavnemu štabu NOV in PO Slovenije, 8. januarja 1945 pa so ga vključili v 15. divizijo

in končno 24. januarja 1945 v Cankarjevo brigado.

6. 1. 1945 je štab 7. korpusa izdal povelje, naj se bataljon iz Tribuče premakne na območje Podhoste. Prva njegova operativna naloga je bila braniti desni breg Krke. 18. januarja 1945 je tu doživel svoj ognjeni krst.

Nekaj dni po njem se je bataljon premaknil iz področja najhujših belogardističnih napadov na položaje pri vasi Podhosta. Še precej časa se je boril v Suhi krajini in sicer okoli vasi Jama, Lašče, Topla reber, Smuka, Hinje, Ambrus, Sela in Liplje. Tu je bilo tudi več ranjenih in mrtvih. Najhujše boje je bataljon vzdržal 18. januarja na Jami, 19. februarja v Smuki, 27. februarja pri Laščah, 5. marca pri vasi Lašče in od 4. do 10. aprila na položajih pri Ambrusu in Topli rebri. Dvakrat so bataljon poslali iz Suhe krajine na mirnejše sektorje vzhodno od Kočevskega Roga, da bi se odpočil in pripravil na nove napore. Po tretjem odhodu z borbenih položajev prve dni aprila se bataljon ni več vrnil v Suho krajino. Medtem je imel tudi več smrtnih žrtev.

5. maja 1945 se je začel bataljon hitro pomikati proti severu in sicer skozi Kočevje in Grosuplje do Ljubljane, kjer je 10. maja slavnostno vkorakal v mesto.

26. maja je prejel bataljon ukaz brigade, naj se pripravi na odhod v Avstrijo. Na Paki se je vkrcal v železniške vagonne in se prepeljal do Maribora. Potem je šel peš do Feldbacha, kjer ga je prevzela 29. maja 1945 Rdeča armada. Poveljstvo zbirnega taborišča v Feldbachu je bataljon zadržalo do 5. junija, tako da je prišel na Dunaj šele 7. junija 1945.

Bojna pot 1. avstrijskega bataljona je bila takrat v Jugoslaviji končana. Za svobodo Avstrije je dalo življenje 10 borcev, 19 pa jih je bilo ranjenih. Za hrabrost pa je Tito odlikoval 9 borcev z redom hrabrosti in 17 borcev z znakom hrabrosti.

Avstrijski bataljoni so povzročili sovražniku tudi veliko politično škodo, saj so s svojimi boji proti nemškim oboroženim silam spodbudili mnoge avstrijske rodoljube za sodelovanje odporiških skupin v Avstriji.

Poglejmo še k drugim avstrijskim partizanom.

2., 4. in 5. avstrijski bataljoni so bili ustanovljeni na Batajnici pri Beogradu. Odločujočo vlogo za njihovo formiranje je imela skupina avstrijskih emigrantov – komunistov. Raztreseni so bili po taboriščih Švice, Francije in Belgije, kjer so se že vključili v odporiška gibanja. Za prvi avstrijski bataljon so izvedli preko radijskih vesti. Do decembra 1944 se jih je v Marseillu zbralo že okoli dvajset. Pod pretvezo, da so francosko govoreči Jugoslovani, so se prijavili jugoslovanski zbirni bazi in potem prišli z zavezniško ladjo v Bari. Že v začetku januarja 1945 so odšli z letalom v Beograd. Tu so stopili v stik z jugoslovanskimi vojaškimi oblastmi in jim povedali svojo željo, da se želijo vključiti v boj proti nacifašizmu. Razdelili so se v dve skupini. Manjši del je ostal v Beogradu z nalogo, da pride v stik s člani CK KP Avstrije in 1. avstrijskim bataljonom in se dogovori o aktivnosti. Drugi del pa je postal borbeni skupina, ki je februarja 1945 krenila proti severu z namenom, da prodre na avstrijsko ozemlje in tam prične z oboroženim odporom. Vendar se jim ni posrečilo prekoračiti Donave. Vrnili so se v Batajnico, kjer so našli že organizirano bazo za formiranje avstrijskih bataljonov.

Naj omenim samo nekatere avstrijske tovariše, ki so pozneje postali komunisti in komisarji bataljonov. Na čelu skupine je bil Othmar Strobl, član CK KP Avstrije in pozneje viceprezident avstrijske policije. V veliko pomoč mu je bil dr. Emanuel Edel, zdravnik in španski borec, ki je dobro govoril srbohrvaščino. Španski borec Peter Hofer je bil organizator in nato komandant 2. avstrijskega bataljona, politični komisar pa Peter Spitaler. Španski borec Max Goldberger je bil organizator 4. avstrijskega bataljona, Peter Herrenstadt pa politični komisar. Otto Spitz je bil komandant 5. avstrijskega bataljona, njegov politični komisar pa Alfred Wiesinger.

Ko je Strobl dobil privoljenje jugoslovanskih oblasti, so člani njegove skupine začeli obiskovati taborišča za vojne ujetnike in med Avstrijci agitirati, naj stopijo v avstrijske bataljone osvoboditve. Posrečilo se je tudi navzati stike z avstrijskim političnim vodstvom v Sloveniji. Ko je tu Franz Honner zvedel za aktivnost Avstrijcev v Srbiji, se je z manjšo skupino odpravil na pot. Potoval je peš do Zadra in potem z letalom do Beograda. Honner je odobril dotedanje delo v Srbiji in pri jugoslovanski oblasti izposloval privolitev za formiranje avstrijskih bataljonov.

V zbirni bazi v Batajnici se je do 19. aprila zbralo približno 160 mož. Ta dan je bila ustanovitvena svečanost, na kateri so Avstrijci prisegli, da se bodo borili za svobodo Avstrijo.

Bataljon je bil sestavljen iz štaba in treh čet. Oborožen je bil s pehotnim orožjem, imel je avstrijsko poveljevanje in avstrijske nacionalne oznake. Za razliko od 1. avstrijskega bataljona pa temu in tudi ostalim avstrijskim bataljonom niso bili dodeljeni

jugoslovanski operativni oficirji, po vsej verjetnosti zato, ker je njihovo vključitev v boje preprečil konec vojne. Vojško je bil 2. avstrijski bataljon vključen v 51. divizijo 3. jugoslovanske armade in je bil dodeljen divizijski rezervi. Konec vojne je bataljon dočkal v Batajnici. Hiter razvoj vojnih operacij na ozemlju Madžarske in Avstrije je omogočil, da je bataljon že 7. maja 1945 na poti proti Avstriji. Preko Kapovsvara je potoval na Dunaj, kamor je prišel 12. maja. Tu so bataljonu priredili svečan sprejem, na katerem so bili tudi predstavniki tedanje avstrijske vlade z visokimi zavezniškimi oficirji. Navzoč je bil tudi Franc Leskošek-Luka, ki se je takrat mudil na Dunaju.

Za formiranje 4. in 5. bataljona ni bilo večjih težav. Kmalu po ustanovitvi 2. bataljona je sledila ustanovitvena svečanost, na kateri je zapislego 143 borcev 4. bataljona. Podrejen je bil štabu 3. jugoslovanske armade. 25. maja je bataljon dobil ukaz, naj preko Leibniza odpotuje do Feldbacha, kamor je prišel 29. maja tudi 1. avstrijski bataljon iz Slovenije.

Zadnji je bil v Batajnici formiran 5. bataljon. Alfred Spitz in Alfred Wiesinger sta pridobivala prostovoljce iz vrst vojnih ujetnikov iz ujetniškega taborišča Zemun. Do konca maja sta zbrala bataljon z nad 200 prostovoljci z dvema četama. Bataljon je preko Graza prispel na Dunaj 2. junija 1945.

Do ustanovitve 3. avstrijskega bataljona je prišlo bolj ali manj slučajno. Franz Honner se je na potovanju v Beograd ustavil v Gospiću, kjer je bil aprila 1945 tudi štab 4. jugoslovanske armade. Avstrijce je štab povabil na večerjo in so ti izvedeli, da ima 4. armada v taboriščih veliko Avstrijcev. Honner je dobil privolitev štaba 4. jugoslovanske armade, da zbira prostovoljce, za kar sta ostala tam Lorenz Hiebl in Georg Humbolt. Obiskala sta taborišča v Zadru, Senju, Kninu in Šibeniku in nabirala prostovoljce. Do konca aprila se je v Gospiću zbralo 560 do 580 prostovoljcev. Bataljon je imel 4 čete. Komandni kader je bil v celoti iz vrst vojnih ujetnikov.

Konec vojne je bataljon doživel v Gospiću, od koder je krenil v Ljubljano, kjer se naj bi združil s 1. avstrijskim bataljonom in se skupaj z njim vrnil v Avstrijo. V Ljubljano je bataljon prispel 26. maja, vendar do združitve s 1. avstrijskim bataljonom ni prišlo, ker je bil ta že v Ljubnem in je krenil na pot proti Avstriji. V Ljubljani so borci prejeli uniforme in dopolnili oborožitev. 8. junija je bataljon zapustil Ljubljano ter 10. junija zadnji prispel na Dunaj.

Po končani vojni je večina borcev teh bataljonov prostovoljno službovala v avstrijskih varnostnih silah. V Jugoslaviji ustanovljeni avstrijski bataljoni so bili edina oborožena sila avstrijske vlade in so opravili pomembno delo pri vzdrževanju reda in varnosti. Od leta 1964 dalje se pripadniki teh bataljonov večkrat srečajo v Sloveniji.

Boris Butina

Pred časom se je tudi na straneh našega časnika razvnela polemika o Otu Terglavu-Gromu. Dodobra je razburila duhove v Savinjski dolini. Te dni smo prejeli »sklepni zapis« o tej zadevi iz občinskega odbora ZZB NOV Žalec.

Resnica o sporni zadevi

Začetek polemike sega v leto 1981, ko so na Polzeli postavili spomenik žrtvam fašizma. Takrat se je pojavilo med žrtvami tudi ime Ota Terglava-Groma. Občinski odbor ZZB NOV Žalec je na to takoj reagiral, ker je bilo znano, da Ota Terglav-Grom ni bil žrtev fašizma, pač pa je NOV obsodila na smrt zaradi dezerterstva iz partizanov in povezave z belo gardo. Na tako odločitev OO ZZB NOV Žalec so negativno reagirali nekateri posamezniki in pa tudi sorodniki iz Polzele. Zaradi tega je občinski odbor ZZB NOV Žalec, bil prisiljen pridobiti pismena dokazila o sovražnem delovanju Ota Terglava-Groma v času NOV, predsem po letu 1943. Dokazila, ki se nahajajo v arhivu OO ZZB NOV Žalec in tudi v Muzeju revolucije Celje so predvsem:

– številne pismene izjave borcev NOV, ki so bili s Terglavom v partizanih do pobega.

– dopis RSNZ Ljubljana, ki ima gestapovske dokumente, iz katerih je razvidno, da je bil Ota Terglav-Grom dezerter in prepričan belogardist

– originalni dokumenti gestapa Celje o sodelovanju Ota in Matije Terglava z njimi – dokumenti so v Muzeju revolucije v Celju.

Po temeljiti raziskavi primera je bilo ugotovljeno, da ime Ota Terglava-Groma ne spada na spomenik žrtvam fašizma na Polzeli. To je bila skupna ugotovitev KK ZZB NOV Polzela in OO ZZB NOV Žalec in s tem je tudi bila zadeva končana v letu 1981.

Ob prazniku občine Žalec leta 1984, ki se je odvijal na Polzeli, je bila v programu tudi izdaja Monografije Polzele. V ta namen je bil imenovan uredniški odbor z urednikom Vilijem Vybihalom in Stankom Novakom. Monografija je izšla v letu 1984, v njej pa se je ime Ota Terglav-Grom zopet pojavilo kot žrtev fašizma. Ko se je Monografija pojavila v Javnosti, je nastalo pravo ogročenje, predvsem med tistimi borci in aktivisti NOV, ki so primer Ota Terglav dobro poznali. Pričelo se je z objavo člankov v časopisih, najprej proti objavi Ota Terglava v monografiji kot žrtve fašizma, nato obramba urednikov, da Ota Terglav ni bil sovražnik NOV. Predsedstvo občinskega odbora ZZB NOV Žalec, je ugotovilo, da je objava spornega imena v monografiji Polzele samovolja urednikov, kar so potrdili tudi KO ZZB NOV Polzela in drugi odgovorni funkcionarji DPO in KS Polzele. To potrjuje dejstvo, da KO ZZB NOV Polzela sploh ni bila povabljen k sodelovanju pri pisanju monografije, tudi k poglavju, ki zajema NOV Polzele ne.

Predsedstvo OO ZZB NOV in predsedstvo OK SZDL Žalec skupno s predstavniki KO ZZB NOV, KK SZDL, in KS Polzele so soglasno ugotovili, da ime Ota Terglav-Grom ne spada v monografijo med žrtve fašizma in da je to ime treba črtati iz še ne razpečatene monografije, javnost pa obvestiti o resnični zadevi okrog dezerterja in pristaša bele garde Ota Terglava-Groma. To obveznost so prevzeli predstavniki DPO Polzele, vendar do danes tega niso storili.

Občinski odbor ZZB NOV Žalec je pristojne organe Polzele pismeno opozoril na izvedbo te naloge, oziroma, da bo odgovor dal on, če tega ne bodo storili do navedenega roka.

Da je bil Ota Terglav-Grom dezerter 1. Pohorskega bataljona in pristaš bele garde dokazujejo naslednji dokumenti:

1. Izjava Toneta ULRIHA-KRISTNEA z dn 15. 5. 1981 (v arhivu OO ZZB NOV Žalec)

Izjava Janeza ŠTRIGLA, 12. 5. 1981 (arhiv OO ZZB NOV Žalec)

3. Izjava Antona ŠKRLA, 27. 5. 1981 (arhiv OO ZZB NOV Žalec)

4. Knjiga – Franc ZALAZNIK, DOLGA IN TEŽKA POT 1941–1945)

5. Izjava Jožeta LESJAKA, gestapovskega zastopnika – Hansa Götteleja z dne 27. 4. 1944 o tem, da je Ota Terglav dezerter in se tako znebil partizanstva (Arhiv, Muzej revolucije, Celje)

6. Izjava Jožeta REMENIHA – PETRA z dne 5. 6. 1981 (arhiv ZZB NOV Žalec)

7. Dopis RSNZ Ljubljana, z dne 17. 9. 1981 o pripadnosti Terglava beli gardi.

8. Iz gestapovskih dokumentov je razvidno, da je bil Ota Terglav-Grom povezan z gestapovskimi zaupniki kot sta bila Jože Lesjak in Matija Terglav, ki je bil med vojno blok führer na Polzeli. Vsebinsko sodelovanja je razvidna iz gestapovskih dokumentov, ki se nahajajo v Muzeju revolucije Celje.

Iz vseh navedenih dokumentov je jasno razvidno, da je Ota Terglav-Grom dezerter iz partizanov in da je bil resnični pristaš bele garde, zato tudi ne more biti njegovo ime napisano med tistimi, ki so dali svoja življenja v borbi proti okupatorju in domačinim izdajalcem.

Urednika monografije oziroma pisca člankov Vybihal in Novak sta s svojim pisanjem poskušala rehabilitirati Ota Terglava-Groma s tem, da je bila Terglavova družina med prvimi na Polzeli, ki se je vključila v OF, kar nesporno drži, to pričajo tudi žrtve. Pismo, ki ga pisca navajata, oziroma, ki ga hrani sestra Ota Terglava, Štefka pa je povsem sumljivo, saj je opremljeno z datumom 15. 8. 1943, takrat, ko je Ota Terglav bil že 8 mesecev izven svoje enote in se je skrival nekeje v Šmihelu. V pismu je tudi vse polno protislovij, ki niso v skladu z dogajanjem v NOV.

Delež družine Terglav je za NOV vsekakor ogrožen, saj so žrtvovali 5 življenj, vendar to ni opravičilo in rehabilitacija za Ota Terglava-Groma, ki si je že konec leta 1942 premislil in zapustil partizane, se skrival in navezoval stike s sovražniki OF.

V času NOV je odgovarjal vsak za svoje dejanje, vojna je bila taka, da je del družinskih članov delal za OF, del pa za okupatorja, še posebej za belo gardo.

Občinski odbor ZZB NOV Žalec, je na volilni skupščini 24. 1. 1986 zadevo Ota Terglav-Groma ponovno razjasnil, v prepričanju, da bodo predstavniki tiska to informacijo tudi objavili v časopisu, vendar so se vsi spretno izognili imenu Ota Terglava. Predsedstvo OO ZZB NOV občine Žalec je na seji dne 19. 2. 1986 obravnavalo to zadevo in sprejelo sklep, da se predstavniki zadržijo, da sporno zadevo Terglav prikaže javnosti v pravi luči. Nadaljnje stališče predsedstva je, da taki kot so Vybihal in Novak ne moreta opisovati dogodkov iz NOB, posebno pa ne popačenih zadev, ker s tem rušita ugled borcem in aktivistom NOB.

Rado Cilensek

ZIMA INDUSTRIJA ŠČETK, p.o.

61000 LJUBLJANA, Trpinčeva 108

Telefon: n.c. (061) 48-

047,

Dir. 48-233

Telex: YU ZIMA 31598

Žiro račun:

50103-601-15190

p.p. 10

Janez Lušina-Mali

Prvi bataljon Jožeta Gregorčiča

Zasluzna, a pozabljena partizanska enota Gorenjskega odreda

Posamezna obdobja razvoja partizanskih enot na Gorenjskem tudi po štiridesetih letih še niso dovolj raziskana. Nejasna so predvsem jesen 1942 ter zima in pomlad 1942/43. Res, po več desetletjih je težko zbrati podatke o sestavi, oborožitvi in borbeni dejavnosti posamezne partizanske enote, kar velja tudi za bataljon, naveden v naslovu. Pisanih dokumentov o njem skoraj ni, spomini borecev pa so pomanjkljivi. Redki borci te enote, ki še živijo, se pomanjkljivo spominjajo svoje enote. Borci, ki so se bataljonu priključili po januarju 1943, največkrat celo ne vedo, da so bili v enoti, poimenovani po padlem komandantu Prve grupe odredov NOV in POS Jožetu Gregorčiču. Posamezniki zamenjujejo Gregorčičev bataljon s Prvim bataljonom Gorenjskega odreda, ustanovljenim v začetku junija 1943. Drugi spet imenujejo ta bataljon Cankarjev bataljon. Ta je res oktobra 1942 prišel izpod Stola na Jelovico in je ime Cankarjev nosil do konca decembra 1942. Res je le, da je bataljon Jožeta Gregorčiča nastal prve dni januarja 1943 iz sestave ukinjenega Cankarjevega bataljona. Nekatere krajevne kronike imenujejo Gregorčičev bataljon z bataljonom Simona Gregorčiča, kar velja le za primorske enote. Skratka: Gregorčičev bataljon je postal z leti pozabljen. Tudi napisi na nekaterih spominskih obeležjih in v knjigah o NOB so nepravilni. Zgodovinskeje mora to popraviti.

Narodni heroj Jože Gregorčič-Gorenjec, komandant Cankarjevega bataljona v 1941. letu in komandant 1. grupe odredov Gorenjske. Padel 9. septembra 1942.

Ohranjeni dokumenti potrjujejo, da je Prvi bataljon Jožeta Gregorčiča v sestavi Gorenjskega odreda nastal 26. decembra 1942. Do 12. februarja 1943 je imel tri, nato štiri čete. Marca, aprila in maja 1943 pa se je postopno »pretopil« v novo nastale enote. Svoje ime je nosil do konca maja 1943. Njegova prva četa je v začetku maja 1943 odšla pod Storžič. Iz nje in iz ostanka nekdanjega Kokrškega odreda je bil junija 1943 ustanovljen peti bataljon Gorenjskega odreda, imenovan Kokrški. Iz druge in četrte čete je bil v začetku marca 1943 ustanovljen četrti bataljon Gorenjskega odreda, imenovan Selski. Iz sestava Selskega bataljona je v maju 1943 zrastle devet bataljon, imenovan Dražgoški. Iz tretje čete Gregorčičevega bataljona je v začetku junija 1943 na Jelovici zrastle novi prvi bataljon odreda, imenovan Jelovski. Tretja četa je prav tako prispevala večje število borecev za sedmi bataljon, imenovan Kranjski. Iz navedenega je videti, da je imel Gregorčičev bataljon zasluge pri ustanavljanju devetih bataljonov Gorenjskega odreda.

Graditev igrišča Kovinar 1930. leta na Jesenicah (levo J. Gregorčič)

Kako je v naslovu imenovani bataljon nastal, se razvijal, deloval in kako se je pozneje devet partizanskih bataljonov v sestavi preliło v Gorenjski odred, ni mogoče odkriti. Po vsem sodeč je bil pri tem zelo zadržan bataljon, ki se je imenoval po junaku Jožetu Gregorčiču. Čeravno je Gregorčičev bataljon, danes pozabljen, je bila njegova vloga pomembna. Veliko je prispeval k mobilizaciji novih borecev v zimi in spomladi 1942/43. Doslej še ni razčiščeno, iz katerih enot je

nastal bataljon Jožeta Gregorčiča. Vsega o njegovih borcih in poveljnikih danes v podrobnostih ni mogoče razjasniti. V tisti zimi in spomladi je prešlo skozi partizanske enote na Jelovico in v Seliški dolini veliko borecev. Znale so le glavne razvojne smeri in naloge bataljona. Ustanovitev bataljona decembra 1942 je omogočila razredčenim enotam, da so se spet organizirale. Danes je znano, da je bilo to najtežje leto za partizane na Gorenjskem. Nemci so to leto imeli velike uspehe. Širom po Gorenjskem predvsem na Jelovici, v Škofjeloškem hribovju, Pokljuki, Udenborštu, na Karavankah in Kamniških alpah so se jim hajke posrečile. O velikih izgubah v partizanskih vrstah najboljše govori podatek, da je v 1942. letu padel ves vodilni kader NOB Gorenjske: Stane Žagar, Jože Gregorčič, Lojze Kebe, Polde Stražišar, Stane Starc, Matija Blejc, Franc Ravbar, Viktor Kejžar, Jaka Bernard in drugi. Ali drugače povedano: padel je en delegat glavnega poveljstva slovenske partizanske vojske, dva komandanta grupe odredov, en namestnik političnega komisarja grupe odredov, en politični komisar odreda, dva komandanta bataljona, sedem komandirjev čet in štirje politični komisarji čet, en komandant odreda pa je bil pogrešan. Mrtvih ali zajetih je bilo okoli 250 borecev. Pri tem niso vštete žrtve iz Druge grupe odredov, ki so to leto prešli Gorenjsko. Zimo 1942/1943 je pričakalo samo okoli 250 borecev z nepopolnimi poveljstvi. Ti preživeli borci so bili raztreseni po enotah od Kamniških planin in Karavank, do Pokljuke, Jelovice, Selske in Poljanske doline. Nesorazmerje proti številnim sovražnim postojankam po Gorenjskem je bilo veliko.

Močne nemške postojanke (600–900 mož) so bile v Škofji Loki, Kranju, Kamniku, Domžalah, Bledu, Lescah, Jesenicah, Bohinjski Beli in Sentvidu pri Ljubljani. Srednje močne postojanke (80–150 mož) so bile v Gorenji vasi v Poljanski dolini, Sorici, Zelez-nikih, Selcih, Bohinjski Bistrici, Begunjah–Poljčah, Brezjah, Trziču, Predvoru in Mengšu. Manjših postojank z nemško žandarmerijo in obmejnimi enotami (30–80 mož) je bilo na desetine. Takšne postojanke so bile v vseh važnejših vaseh. Jeseni 1942 je bilo v teh vaseh med 5000–6000 mož nemške policije, žandarmerije, obmejnih enot, redne vojske, enot SS in gestapa. Poleg njih so železniške proge, pomembne predore, mostove in važnejše objekte varovale posebne

»Po vsej Italiji so bili razpršeni primorski Sloveni, nasilno mobilizirani v italijansko vojsko ali v napol suženjske posebne kazenske delavske bataljone. Po zaustavljeni invaziji nemško-italijanske vojske pri El Alameinu je novembra 1942 nad 150.000 italijanskih ujetnikov po najhušji vročini pešalo po severnoafriškem pesku. Eden naših je začel peti »Triglav, moj dom...«. Do Marsa Matruha v Egiptu je po sto kilometrskem maršu v ujetništvo nastal že slovenski pevski zbor...«

Kultura nas je pojila

Korenine moramo ohraniti, saj so še vedno žive, iz njih prihajajo sokovi, ki nam pomagajo, da družba lahko preživi – Z leti se je mnogo moči seveda porazgubilo, a iz temeljev še vedno prihajajo pomembne sile, ki so opora in spodbuda mladim, ki želijo danes pokazati kaj več! – Kulturni delavci med prekomorci-borci NOVJ o nalogah, ki jih hočejo uresničiti.

Zgodovina vojaških dogodkov je za posamezna obdobja NOV prav podrobno opisana, takega celotnega pregleda o kulturnem delu pa še vedno nimamo. Rimsko pravilo, da »vojna ni čas za kulturo«, je bilo v NOB postavljeno na glavo: kultura je zajela prav vse enote NOV. Celo v taboriščih je zmagovala: v Gonarsu smo imeli npr. edinstveno kulturno dejavnost, pripravili smo celo slikarsko šolo: več kot sto mladih fantov se je vanjo prijavilo, da so morali z njimi narediti izbor s pomočjo risarskih poskusov. Tekla je tudi slavistična šola, a tudi ta kulturna vloga še ni obdelana.

Gradivo o bogatem in raznovrstnem kulturnem ustvarjanju v prekomorskih enotah NOVJ še vedno ni zbrano v celoti, čeprav smo imeli npr. v Carbonari, Gravini in v drugih taborih prekomorcev borecev na Siciliji, Sardiniji, Alžiriji, na Bližnjem vzhodu, Egiptu, pa v Grčiji in celo v Albaniji izredno močno razvito kulturno življenje. Na Visu so npr. imele zlasti topniške enote sila zanimivo in izvirno kulturno delo.

O teh in sorodnih vprašanjih, predvsem pa o kulturni dejavnosti v odborih skupnosti borecev prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot NOVJ ter o dodatnem zbiranju gradiv o tem delu je tekla beseda na seji komisije za kulturo pri Osrednjem odboru prekomorcev-borcev NOVJ, ki je bila 28. marca v Ljubljani. Njen predsednik Miro Kocjan, člani komisije in gostje, med njimi še zlasti dr. France Hočevar, Janko Perat, dr. Rudi Kyovsky, Janez Vrhunc, dr. Milko Matičetov, Franjo Volk, Klavdij Koloini, Albert Klun in Stane Škrabar so obogatili zanimivo razpravo, v kateri je mag. Milica Trebše-Štolfa, raziskovalka v koprskem Pokrajinskem arhivu, s tem zgostnim skupnim imenovalcem opozorila na zanimivo posebnost:

»Primorski človek je bil v primerjavi s slovenskim ali jugoslovanskim partizanom glede kulturne dejavnosti nekaj posebnega: njegova dejavnost se je v letih NOB izražala zlasti skozi močna osebna čustva. Slovensko pisati ni znal, pel pa je lahko že v letih, ko so fašisti zaslužili slovensko in istrsko primorsko zemljo. Izpoved kulturnega dela primorskega človeka je zato enkratna; izreden je pomen že zbranih, pa tudi še raztresenih gradiv in v Kopru se z veseljem letevamo priprave rokopisa o 'Kulturni ustvarjalnosti v prekomorskih enotah NOVJ', kot je sedanj delovni naslov naloge. Muzej v Kopru, ki ima že zdaj največ tega gradiva, se zaveda izrednega pomena in odgovornosti, ki jo prevzema z novim delom.«

Z mladimi posodobiti kulturno življenje!

V opisu izrednega deleža prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot NOVJ njihova kulturna ustvarjalnost še ni dobila ustreznega mesta, niti ni zbrano o njej vse bistveno in najvrednejše. Med prekomorci je bilo veliko kulturnikov, ki pa so po vojni premalo nastopali, kar je zaradi vseh drugih obsežnih nalog v letih obnove in graditve države sicer razumljivo, zaradi tega pa

je nekako obledel njihov delež v NOB. V prekomorskih brigadah se je z glasbenim življenjem, s pesništvom in siceršnim pisanjem, z razstavami in z drugimi oblikami kulturnega življenja ukvarjalo nad 700 kulturnih delavcev. Kar 50 med njimi je bilo uglednih poklicnih kulturnih ustvarjalcev, ki so se uveljavili že pred in med vojno ter po njej. V povojnih letih je bilo na vsaj 140-ih proslavah v prekomorskih enotah nad 500 raznovrstnih kulturnih točk, poleg številnih koncertov, razstav in različnih drugih prireditev.

Posodobiti kulturno življenje, v katerem bo bogata preteklost spojena z zlahtnim poslanstvom tega dela naše danosti, bo ena izmed prvih nalog, ki si jo nalaga komisija za kulturo pri osrednjem odboru prekomorcev – borecev NOVJ. V njej naj bi sodelovali zlasti kulturni delavci iz nekdanjih partizanskih enot s svojimi izkušnjami, ki naj bi jih prenašali predvsem na mladino iz šol, krajevnih skupnosti in na mladince, ki se na kakršenkoli način povezujejo s prekomorskimi borci. Recitacije, igre, razstave, nastopi in vse drugo naj bo brez šablon, na dostojni višji kulturni in umetniški ravni. Pogovor z mladimi, zlasti pa tudi s predsedniki skupščin občinskih kulturnih skupnosti na Primorskem, naj olajša in poglobi prehod v nove kvalitete, ki naj ostanejo seveda še naprej žive, polne spodbud za vse plemenito in dragoceno, kar ponujajo bogate kulturne tradicije te dejavnosti iz let NOB. Z vsem tem so razen vojaške tesno prepletene tudi druge dejavnosti, značilne za NOB, saj sodijo sem tudi številni ukrepi, ki jih je NOV in mlada ljudska oblast že med vojno uresničevala na gospodarskem, socialnem, splošno humanitarnem, pravnem in na drugih področjih. V enakem smislu so vse povezane s širokim kulturnim ustvarjanjem.

»...saj se je v NOB porajalo novo življenje, ki je hotelo pogoniti nove korenine na vseh področjih našega življenja. Nova družba naj bo osvobodjena vseh prejšnjih ovir, šlo je resnično za novi svet«, kot je na posvetovanju poudaril dr. France Hočevar, predsednik osrednjega odbora prekomorcev-borcev NOVJ.

Prihodnosti ni mogoče graditi brez temeljev NOB

Čeprav so leta in čas posegla v generacijo, ki odhaja, nekdanji kulturni delavci teh enot vidijo še vedno veliko priložnosti, da so lahko kar najbolj koristni pri tem delu tako, da zbežejo in prikažejo širino in bogastvo ohranjenih korenin, ki pomagajo družbi, da bo lahko preživela sedanje težke razmere. Zlasti mladim naj nudijo oporo in spodbude, saj le-ti hočejo danes pokazati kaj več kot smo zmogli nekoč mi. Na seji so z razumevanjem govorili o upravičenem ogorčenju mladitij, katerih revolucionarni zagon bo moral rasti v presega-nje sedanjega stanja. Poudarili so, kako škodljivo bi bilo, če mlada generacija ne bi nič vedela o NOB, ko lahko prav v njem in njegovih nedrih najde enkratne navdihe za svoje da-

našnje delo. Prihodnosti ni mogoče graditi brez temeljev NOB in OF. Žal naše proslave zdaj dostikrat le malo povedo o pravih, zlahtnih prvinah narodnoosvobodilnega boja in revoluciji, kot da jih prirejamo zase. Če bi jih prirejali mladi in bi bili na njih samo gostje, bi mnogo starih, že škodljivih šablon hitro odpadlo. Vsemu temu novemu, seveda vedno naprednemu, je zato treba prisluhniti, gre za delovni stik z mlado generacijo o vseh teh vprašanjih. Take stike smo leta nazaj zanemarjali in tudi zato mladi rod ni dobival ustreznega prostora v družbi. Danes mladi nič več naivno ne nasedajo lažnim zgetdom in sumljivim avtoritetam: mislijo s svojo glavo in vsa sreča, da je takol! Zaradi zanemarjene etike in morale v družbi smo dober del, zlasti delavske mladine, izgubili, ji s prikrivanjem resnice škodovali in sami smo krivi, da obstajajo tim. tabu teme. Končno gre tudi za to, da o sila pomembnih in naprednih vprašanjih danes skoraj ne znamo več poljudno pisati in govoriti, pa nam zavoljo sivega, uradnega in docela suhega jezika ostane ogromno predragocenih resnic nespoznanih. Tudi to je eno izmed kulturnih vprašanj sedanjega časa.

Potreben in pomemben načrt dela

Na seji so člani odbora sprejeli delovni načrt. Poudarili so, da se predstavitev kulturnega dela v prekomorskih enotah ne bo naslanjala le na tako aktivnost v brigadah, bataljonih in četah prekomorcev-borcev NOVJ, saj se le-to ni začelo šele v teh enotah, marveč je živelo v srih in konkretnem početju Primorcev in Istranov že doma, v Afriki in skoraj povsod v Italiji, kjer je najprej pesem združevala naše ljudi in jim kalila slovensko zavest. S posodobljenimi sporedi na letošnjih srečanjih prekomorcev npr. v Postojni, Izoli, Novi Gorici, Lipici, s slovenskimi pomorščaki v Piranu in drugje bodo obogatili dosedanje stike. Zbirali bodo zgodovinsko gradivo o kulturnem ustvarjanju v prekomorskih enotah NOVJ in ga shranili v koprskem Pokrajinskem arhivu. Obogatili bodo zbirko tekstov in instrumentov, ki jih še vedno hranijo posamezniki. Odbor ob tem vabi nekdanje kulturne delavce-prekomorce iz taborov v Carbonari, Gravini, na Sardiniji, Siciliji, Alžiriji, na Bližnjem vzhodu, Grčiji, Albaniji in Makedoniji, da pošljejo svoje zapise, spomine in dokaze o materialni kulturi in njeni dejavnosti Pokrajinskemu arhivu v Kopru. Le tako bo mogoče zbrati in ohraniti neprecenljivo bogastvo in pričevanje o opravljenem poslanstvu. Posebej bodo skrbeli tudi za gradiva, ki govorijo o velikem deležu slovenske inteligence v NOB, o njenem delovanju v taboriščih in v prekomorskih enotah NOVJ. Ob vsem tem bodo poudarili tudi delo italijanskih borecev-prekomorcev, ki so v naših in svojih partizanskih enotah delovali tudi na kulturnem polju.

Odbor bo končno poskrbel za poimenovanje glasbene šole v Novi Gorici po Radu Simoničju, kateremu bodo postavili tudi doprsni kip. Razne prireditve bodo spomnile na 40-letnico nastopov partizanskega zbora JA »Srečko Kosovel« v Parizu in v drugih krajih Francije, Belgije in Švice.

Tone Gošnjak

Iz naših krajev

Povzemamo iz pisma, ki nam ga je po opravljenih volitvah poslal **Ludvik Šest**. »Pred volitvami,« pravi, »se je kar precej slišalo, da je treba na gospodarska mesta izvoliti sposobne, poštene, nepristranske in delovne kadre. Saj je potrebno naše gospodarstvo, kot nam je znano, dobro pognojiti in okopati, pa tudi na zalivanje ne bi smeli pozabiti, ker bo sicer še naprej hitelo rakovo pot, kakršno hodi že nekaj zadnjih let.«

Pred tedni opravljene volitve, razmišlja dalje, pa tudi novo izvoljeni strokovno usposobljeni ljudje ne bodo pomenili kaj prida, če se bo naša družba še kar naprej oklepala preživelih navad, ko eno govorimo in drugo delamo. Ljudje, ki tako ravna, niso in ne morejo uživati zaupanja svojih volilcev.

Vseeno pa je pri teh letošnjih volitvah spodbudno to, da je bilo izvoljenih toliko mladih ljudi. Ne smemo sicer misliti, da bodo naše gospodarstvo ozdravili kar čez noč. Trajalo bo več let, da bodo naredili, kar je narediti treba. Važno pa je, da imamo vanje zaupanje in da se bodo v prid našemu družbenemu razvoju lotili dela v znaku tega zaupanja.

Dan civilnih invalidov vojne

Ob 6. aprilu, dnevu civilnih invalidov vojne, nam je iz Celja pisal **Janko Cencelj**, predsednik tamkajšnjega medobčinskega društva, ki je v sodelovanju z republiško zvezo društev civilnih invalidov vojne ob letošnjem mednarodnem letu miru organiziralo v mestu ob Savinji manifestativni pohod »za mir« ter priredilo osmo republiško prvenstvo invalidov v plavanju, kegljanju, namiznem tenisu in streljanju z zračno puško.

Po svetu še vedno pustošijo vojne, ki terjajo vse več žrtev med civilnim prebivalstvom. Civilni invalidi vojne bodo vedno in povsod obsojali vse oblike množičnega uničevanja, nasilja, fašizma, neonacizma in agresije ter se zavzemali za mir v svetu.

Geslo, po katerem se ravna organizacija civilnih invalidov vojne, je: »Popolna enakost in sodelovanje invalidov.« Gre za aktivno socialno politiko, s katero ne želijo zagotavljati varnosti teh invalidov zgolj z dodeljevanjem denarne pomoči, pač pa predvsem z njihovim usposabljanjem za življenje in delo ter z ne-nehno skrbjo za izboljšanje njihovih delovnih in življenjskih razmer.

O celjskem praznovanju je svoj prispevek poslal tudi **Jože Mrovlje**. Navedel je ista dejstva, a pridodal še rezultate športnih tekmovanj. V kegljanju so zmagali Kranjčani (s 566 podrtimi keglji), v streljanju Ljubljancani (s 477 krogi), v namiznem tenisu prav tako Ljubljancani pred Kranjčani in v plavanju Ljubljancani (s 5544 točkami) pred Novogoričani in Celjani. Med posamezniki se je najbolj izkazala Jeseničanka Milena Juran.

90-letnik Jože Gulin

O njem nam iz Šempetra piše **Leopold Kotar**. Jože Gulin je slavil svoj visoki življenjski jubilej konec lanskega leta, doma, v Vrtojbi. Pri 13-tih letih se je začel učiti zidarskega poklica, ki mu je ostal zvest vse do upokojitve leta 1961. Še kot mladenič se je vključil v napredno delavsko gibanje. Leta 1909 se je zaposlil v Ljubljani kot zidarski pomočnik. Bil je aktiven agitator v sindikalni organizaciji ter sodeloval v časopisu Zarja in pri Ljudskem odboru. Deloval je z Edbinom Kristanom in drugimi revolucionarji.

Jože Gulin

Prvo svetovno vojno je preživel v avstrijski vojski. Bil je poslan v Karpatih, kjer je bil 1915. ranjen in ujet. Tri leta je prebil v ruskih taboriščih. Ob izbruhu oktobrske revolucije se je

vrnil domov. Ker pa vojna še ni bila končana, je moral v Radgono, kjer je sodeloval v znanem radgonskem vojaškem prevratu. Tu je bil zopet hudo ranjen. Kot aktivnega udeleženca vojaškega puča so ga izročili vojaškemu sodišču v Mariboru. Zaradi hude rane in oslabelosti ni bil obsojen. Po končani vojni se je spet vrnil domov, se povezal s SDS in postal predsednik Ljudskega odra. Leta 1920 je kot delegat sodeloval na konferenci v Trstu, kjer so tekale priprave za ustanovitev KPI in socialistične stranke. Zaradi političnega delovanja ga je italijanska policija vedno zasledovala. Leta 1921. je postal član KPI in bil delegat na kongresu KPI. Za tem se je Jože udeleževal številnih sestankov, pokrajinskih konferenc in posvetovanj ter bil povezan z Ivanom Regentom, Jožetom Srebničem in drugimi revolucionarji.

Kot politični nasprotnik fašizma ni dobil dela doma. Odšel je po svetu. Leta 1929 se je znašel v Švici, nato v Turčiji, v Iranu in še drugod. Leta 1943 je v Iranu kot predsednik Jugoslovanskega kluba organiziral zbiranje sredstev in materiala za NOV Jugoslavije. Leta 1961 se je vrnil domov in se takoj povezal z ZK in drugimi organizacijami na vasi. Več let je vodil organizacijo DU v Vrtojbi. Čeprav je star 90 let, še vedno rad prebira TV-15, Primorske novice, Delo in druge časopise. Spomin ima še vedno dober, rad se pogovarja o politiki doma in po svetu. Ob visokem jubileju je prejel vrsto priznanj, pohval in čestitk z željo po nadaljnjem zdravju.

Čestitkam se pridružuje tudi naše uredništvo.

Športniki upokojenci se pripravljajo

Upokojenci – športniki organizirano tekmujejo že enajsto leto v raznih športnih disciplinah: v trim teku, kolesarjenju, ribolovu, go-barstvu, kegljanju, balinanju, smučanju, šahu in streljanju. O tem nam pred letošnjimi občinskimi tekmovanji, ki so na vrsti v aprilu (in področnimi v maju) piše – prav na kratko – **Vinko Bavcon** iz Ljubljane. Priprave na tekmovalno petih ljubljanskih občinah so v polnem teku. Letos je precej več prijav mladih upokojencev, ki so začeli delati po vojni in so se pravkar upokojili. Ta generacija je imela v življenju več možnosti za športno udejstvovanje, kot so jih imeli starejši, zato je tudi pričakovati boljše rezultate. Sicer pa se starejša generacija športnikov počasi umika. Najboljše ekipe v posameznih športnih panogah z občinskih tekmovanj se bodo udeležile področnega tekmovanja. Pokroviteljstvo prevzema mestna Zveza društev upokojencev.

Republiško tekmovanje, ki bo sledilo, pride na vrsto v septembru.

Nikolaj Kraševac-Niko

40-letna strelska kariera

Naš redni ilirskobistriški dopisnik **Petar Nikolić** si je za sobesednika tokrat izbral Nikola-ja Kraševca-Nika. Njun nekoliko daljši pogovor smo primerno skrajšali. Takole pravi Nikolić o svojem sobesedniku: »Ni lahko postati strelec, še teže pa je biti odličen strelec, dobiti status, ki ga ima zdaj 55-letni zaljubljenec v športno streljanje...«

Kdaj ste se začeli ukvarjati s streljanjem?

Datuma se natanko ne spominjam, bilo je nekoč na začetku leta 1946. V Pivki sem bil med svojimi mladimi vrstniki najboljši, zato so me dali v ekipo, ki je tekmovala proti ekipi vojakov. Osvojil sem tretje mesto. Vsi so me trepljali po ramenih in to je bilo zame dovolj, da se nisem nikoli več ločil od puške.

Potem pa ste prišli v Ilirsko Bistrico?

Bilo je ob koncu leta 1957, ko sem delal kot uslužbenec v organih za notranje zadeve. Vpisali so me v strelsko družino »4. julij« in mi naročili, naj v posameznih krajih v občini ustanovim kar največ takih družin. Pa sem jih: v Jelšanah, v Knežaku, v Podgradu, v Baču, ustanavljali pa smo tudi strelske sekcije v delovnih organizacijah.

Ste se ukvarjali še s kakšnim športom?

Pač: 33 let se že ukvarjam s športnim lovom, 25 let s planinarjenjem, 28 let z ribolovom, 23 let z balinanjem, 13 let s kegljanjem...

Kaj je bilo največ, kar ste dosegli v streljanju?

Trikrat zlato puščico in povrh tega kar 31 medalj, med njimi 11 zlatih za prva mesta. Ker pa sem v strelskem športu vsa leta opravljal tudi vodilne funkcije, mi veliko pomenita tudi zlata Bloudkova značka in priznanje OF, ki sem ju prejel v občini.

Zdaj ste upokojeni. Ste še športno aktivni?

Pa še kako! Casa imam zdaj na pretek, predvsem za strelska tekmovanja, pa tudi za vse druge športe.

Če primerjate strelski šport nekoč in danes, kaj ugotovite?

Nekoč smo skrbeli za množičnost, ki je bila tudi pogoj za kakovost. Zdaj je drugače. Vsakdo teži le k vrhunskim rezultatom, vendar pa puščamo množičnost in precej tistega, zaradi česar je šport lep. Pa nam zato ta športna panoga tudi po malem usiha.

Novi rod kurirjev

Iz Kranja je prišlo pismo **Karla Makuca**, ki poroča o letni skupščini Skupnosti relejnih kurirjev Gorenjske. Sodelovanje v kurirskih partizanskih oblikah, ugotavlja, se zadnja leta širi. Vse več je pionirjev in mladine, ki stopajo po naših partizanskih poteh in nadaljujejo tradicije revolucionarnih dni.

To je bilo razbrati tudi iz poročila predsednika Skupnosti relejnih kurirjev Gorenjske na njihovi letni skupščini v Kranju, na sedežu patronata – PTT Kranj. Vse večja udeležba pionirjev je zlasti opazna na zdaj že tradicionalnem smuku karavanških kurirjev v Javor-niškem Rovtu. Jeseniški kurirji so poleg skrbi, ki jo namenajo izvedbi tega smuka, postavili ob progi celo »kurirski dom«, kjer imajo pionirji na voljo brezplačno 3-dnevno bivanje.

Iz šol in od drugod se prijavlja vse več pohodnikov tudi za pohod po transversali partizanskih kurirjev Gorenjske. Kar 27 pohodnikov je že obšlo vseh 40 nekdanjih relejnih kurirskih postaj. To sta dve obliki najuspešnejšega navezovanja mladih na tradicije partizanstva. Poleg tega pa, kot so poročali delegati iz Domžal, Škofje Loke in drugod, organizirajo pripovedovanja po šolah o kurirjih in partizanstvu (v sodelovanju z društvi prijateljev mladine, taborniki, garnizoni JLA in mladinskimi organizacijami).

Pravkar izdana obsežna monografija o Partizanskih kurirjih je, kurirje (kot je dejal eden izmed razpravljalcev), končno le izenačila s pripadniki drugih partizanskih enot, le da je bilo za razliko od njih potrebno zbirati gradivo za 152 enot – kurirskih postaj po vsej Sloveniji, kar je bilo izredno zahtevno delo, ki se je vlekel več let.

Ob vsem drugem, kar jih čaka, so se kurirji Gorenjske dogovorili za letošnje tradicionalno srečanje v Lomu nad Trzicem, kjer je bila nekoč postaja G-34, oni pa imajo patronat nad tamkajšnjim pionirskim odredom (pa tudi nad pionirji G-26 v Bukovščici).

Za predsednika odbora je bil znova izvoljen Janez Kavčič-Orlov, za tajnika pa Lojze Hafner.

»Ja, znate, to je dolga štorija«

»V Izoli sem obiskal družino Silva Muzeni-ča, prijatelja in soborca iz NOB ter se srečal tudi z njegovo dvaindesetletno mamo Antonijo. Povprašal sem jo, česa vsega se še spominja iz svojega življenja. Odgovorila je: Ja, znate, to je dolga štorija. Spominjam se vsega hudega, ker dobrega v svojem življenju nisem doživela.« Tako zastavlja svoj zapis o Antoniji Muženič **Ivan Škrjanec**,

Rodila se je 17. januarja 1894. v Kovaličih pri Kopru. Mladost ji je nalagala trdo delo na mali kmetiji. Prva svetovna vojna se je za 24-letno dekle končala žalostno: umrla sta ji skoraj hkrati, oče in mati, pa še Istro in primorske kraje so zasedli Italijani. Poročila se je in rodila sedem otrok. Njeno življenje je bilo ena sama večna stiska. Trije izmed otrok so še čisto majhni umrli. Iz tistih dni se spominja svojih rednih poti v Trst, kamor je s svojo staro ubogo mušo Lindo, ki je čez čas obnemogla in poginila, tovorila zelenjavo na trg.

V letu 1926, ko je bil fašizem na vrhuncu svojega divjanja po naših krajih, se je družina

preselila v Šared nad Izolo. Z možem sta vzela v najem majhno kmetijo. Moža Toneta so fašisti kot zavednega Slovenca ves čas preganjali in pogosto tudi zapirali, zato je leta 1930 zbežal v Jugoslavijo, dve leti pozneje pa mu je s štirimi otroki sledila tudi sama. V Ljubljani so se nastanili v tako imenovanih ruskih barakah: v njih so med prvo svetovno vojno bivali ruski vojni ujetniki. Življenje v njih je bilo turobno. Živel so v bedi, večkrat lačni kot siti. Eden izmed otrok je umrl, dvoje otrok je socialno skrbstvo poslalo v neki zavod v Maribor.

Od vsega tega strtl se je mož Tone leta 1933 odločil, da se vrnejo v Šared. Tam pa so ju fašisti zaprli: moža v koprskeske zapore, njo v tržaško Coroneo, oba za tri mesece; sinova sta bila ta čas v domu onemoglih v Izoli.

Ko se je začela vojna so se vsi trije sinovi vključili v narodnoosvobodilni boj, onadva z možem pa sta v svoji hiši v Šaredu skrivala ranjence, hranila sanitetni material, imela javko in še na druge načine sodelovala z narodnoosvobodilnim gibanjem.

Mož Tone je umrl leta 1963.

Ona kljub slabemu zdravju in naveličana življenja še živi – pri sinu v Izoli. Zapuščata jo vid in sluh.

Avtor tega zapisa ob koncu naslavlja svojo pripombo na občinsko zvezo borcev in na druge organizacije, ki bi morale imeti več poslušaja za ostarele in izčrpane zaslužne ljudi, kot je Muženičeva mama. Vsaj enkrat na leto bi jo lako kdo obiskal s skromnim darilcem in ji pokazal, da ni pozabljena. Kajti 92-letna Antonija se lahko s ponosom oziroma na svojo prehojeno življenjsko pot.

Vabila

Skupnost borcev 1. dolenskega partizanskega bataljona vabi vse borce tega bataljona na odkritje spominskega obeležja četam bataljona na Kampiljah pri Gabrovki, kjer so čete v gozdu pod Cirknikom bivale konec aprila in v začetku maja 1942. leta ter od tu izvajale številne uspešne akcije proti sovražniku.

Slavje bo v soboto, 26. aprila ob 15. uri popoldne na Kampiljah, v organizaciji KO ZZZ NOV in ostalih DPO KS Gabrovka.

Vsi udeleženi borci bataljona bodo ob tej priložnosti prejeli »Zlato značko bataljona«, ki bo to pot prvič podeljena. Odbor skupnosti borcev bataljona bo podelil svojem padlim in umrlim borcev bataljona s tega območja »Spominsko medaljo bataljona«. Slavje pa bo spremljalo ustrezen program in tovariško srečanje udeležencev.

Skupnost borcev bataljona

KO ZZZ NOV in ostale DPO KS Gabrovka vabijo vse preživele borce I. dolenskega partizanskega bataljona, njihove sorce in ostale na praznovanje krajevnega praznika, ki bo v SOBOTO, 26. 4. 1986.

Ob 15. uri bo na Kampilju pri Gabrovki odkritje spominskega obeležja I. dolenskega partizanskega bataljona in kurirski javki.

Sledi tovariško srečanje.

Ob 19. uri pa bo v dvorani osnovne šole Gabrovka koncert ob 10. obletnici Zenskega pevskega zbora.

Sekcija internirancev občine Hrastnik vabi vse bivše internirance koncentracijskih taborišč, da se udeležijo že tradicionalnega srečanja v torek, 29. aprila 1986, ob 10 uri v planinski postojanki Gore nad Dolom pri Hrastniku.

Vabimo tovarišice in tovariše iz Hrastnika, Trbovelj, Zagorja, Laškega in Savinjske doline, ki se tega srečanja redno udeležujejo.

Odbor

Svet in družbenopolitične organizacije krajevnih skupnosti Sentjerne, Skupnosti borcev 5. SNOUB Ivan Cankar in Skupnost borcev Gorjanskega bataljona **VABIJO** borce, občane, mladino, še posebno sorodnike padlih borcev 4. bataljona na 42. obletnico zadnjega boja borcev 4. bataljona Cankarjeve brigade ter proslavo krajevnega praznika KS Sentjerne.

Slovesnost bo 1. maja ob 11. uri na Javorovici.

Obvestili

Aktiv ZB Kovinoplastika Lož in KO SZDL Loška dolina obveščata vse bivše borce Notranjskega odreda, da bo DO Kovinoplastika Lož podelila domicilno listino partizanski enoti Notranjskem odredu, dne 25. 4. 1986 ob 19. uri v kinodvorani v Starem trgu pri Ložu.

Slavnostna prireditev bo združena z osrednjo občinsko proslavo ob dnevu ustanovitve OF. Vabimo vse borce Notranjskega odreda in medvojne SKOJ-evce Loške doline, da se podelitve in proslave udeležijo v čim večjem številu.

»INTERNIRANKE SCHÖNEFELD PRI BERLINU, ob obletnici osvoboditve se ponovno zberemo v četrtek, 24. aprila ob 17. ure dalje v restavraciji Slavija, Gosposvet-ska 6, Ljubljana.«

Pogovor z dr. Bojanom Accettom o starosti in starostnih boleznih

Enaindvajseto stoletje bo v znamenju gerontologije

Če smo v seriji člankov, ki smo jih objavljali lani, obravnavali varstvo okolja kot eno bistvenih vprašanj naše sedanosti in prihodnosti, seveda nismo s tem mislili, da nekatera druga vprašanja niso enakovredno pomembna in potrebna naše pozornosti. Človek, ki bi moral biti še vedno naše največje bogastvo, njegovo zdravje in dobro počutje, je vprašanje, ki mu moramo vsekakor posvečati vso družbeno skrb. Kajti, kaj pa bi svet brez ljudi? Današnji pogovor z dr. Bojanom Accettom je, upamo, le nekakšen začetek v intenzivnejši pogled v problematiko gerontologije, k vprašanju, ki se porajajo ob staranju ljudi. To bi navsezadnje moralo zanimati nas, tiste, ki se že bližajo starejšemu starostnemu obdobju in tudi tiste, ki so še mlajši in polni moči.

Dr. Accetto, že dlje časa se odpravljamo na pogovor z vami o vprašanjih geriatrije in gerontologije. Zdaj pa je naš obisk sovpadel s čestitkami k pravkaršnji Potrčevi nagradi, ki ste jo pre-

jeli za svoj delež v medicinskem delu. Koliko let se pravzaprav že ukvarjate z medicinskimi vprašanji iz geriatrije?

Nekako petindvajset, šestindvajset let je že. Pred

tem sem se bolj ukvarjal s hematologijo, potem pa je neneslo, da sem med drugimi nalogami prevzel občasne preglede bolnikov v domu za starejše ljudi na ljubljanskih Bokalcih. Tam sem srečeval težko bolne stare ljudi, med katerimi so nekateri po zlomih ekstremitet kar za vedno obležali v postelji... Videl sem veliko žalostnih prizorov in bede. Stvari so me pritegnile tako iz humanističnih kot tudi iz medicinskih pobud.

Potlej se je korak za korakom začelo delo za ustanovitev pediatrične klinike in prav letos praznujemo že dvajsetletnico njenega obstoja. Ta metodološki center,

ki se ukvarja z medicinskimi, deloma tudi s socialnimi vprašanji starostnikov, je zastavljal tudi strokovno pedagoško delo.

Takrat, pred petindvajsetimi leti, me je pravzaprav k temu delu pritegnilo tudi dejstvo, da se po medicinski plati pri nas s starejšimi ljudmi ni nihče posebej ukvarjal. Rehabilitacija na sploh je bila še v povojih, pri starejših ljudeh pa je bilo sploh slabo s tem.

Ima pospešeno znanstveno-raziskovalno delo na področju geriatrije in širše gerontologije kaj opraviti z dejstvom, da se slovenska populacija stara?

Gotovo. V manj razviti deželah, kjer je rast prebivalstva še vedno velika, se v medicini še vedno bojujejo z različnimi nalezljivimi boleznimi, medtem ko je značilnost populacije, kakršna je naša, v večjem številu srčnih bolezni in bolezni ožilja, (kar

Vsekakor! Pri tem pa je nad vse pomembno, da zdravnik ni prisiljen delati »po tekočem traku«, zgolj na osnovi kopice podatkov, ki jih navržijo laboratorijske, računalniško obdelane raziskave. Zdravnik mora imeti čas za presojo in odbiro zdravljenja osnovne bolezni.

Ali se tudi geriatrija ukvarja z vprašanji aktivnega življenja starejših ljudi?

Geriatrija se kot veja medicine ukvarja predvsem z medicinskimi vprašanji, medtem ko širša gerontologija zajema najobsežnejše področje, ki vključuje tako medicino kot sociologijo in še številne druge vede. Seveda pa se tudi pri nas v geriatrični bolnišnici srečujemo s socialnimi vprašanji že v hipu, ko je treba bolnika odpustiti iz zdravstvene ustanove. Pogosto nastopi vprašanje, kdo bo bolnika negoval doma, kdo mu bo nosil hrano... Pa sva po posredni poti spet prišla k vprašanju, ki sem ga načel na začetku pogovora – k vprašanju rehabilitacije starejših ljudi. Če bomo namreč poskrbeli za dobro rehabilitacijo starejših bolnikov, bodo le-ti še sposobni poskrbeti zase in bomo imeli manj socialnih problemov. Na Nizozemskem, kjer sem bil na strokovnem obisku, imajo na številnih domovih za starejše občane poleg naslova v krogu narisano črko R. Ko sem jih vprašal, kaj to pomeni, so mi pojasnili, da ta R pomeni, da v ustanovi rehabilitirajo starostnike za čim uspešnejše in kar se da samostojno življenje. V kratkem (proti koncu maja) bo v Ljubljani (v organizaciji Zavoda za rehabilitacijo invalidov) simpozij prav o teh vprašanjih. Ne po naključju. Podatki namreč kažejo, da se v Zavodu za rehabilitacijo invalidov rehabilitira kar 70 odstotkov starejših (in ne mlajših) ljudi, zato moramo k temu vprašanju tako tudi pristopati. Vse kaže, da bo tudi enaindvajseto stoletje v medicini vse bolj poudarjalo vprašanja geriatrije in da bodo splošna gerontološka vprašanja prišla še bolj na površje.

Ni naključje, da po podatkih o zasedenosti bolnišnic kar četrtno pokrivajo starejši pacienti. Po podatkih Kliničnega centra v Ljubljani je bilo tam v letu 1981 (upoštevajoč vse oddelke, tudi otroške) kar 25 odstotkov starejših hospitaliziranih bolnikov.

V zadnjem času gredo vsa prizadevanja v podaljšanje študija medicine še za eno leto in pri tem menim, da pa je izredno pomembno, da v ta študij vključimo tudi področje geriatrije.

Če se spominjate študije, ki so jo opravili na beograjskem vojnomedicinskem inštitutu pred leti, je bilo v njej zapisano, da imajo borci v povprečju kar tri bolezni hkrati. So to posledice vojne ali je to za starejša obdobja življenja običajno?

Takole bi dejal: posledice vojne so se drastično kazale predvsem tako, da so njeni udeleženci umirali mlajši. Sicer pa na sploh velja, da se z višanjem starostne dobe veča tudi število obolenj, k temu pa je treba upoštevati še naravne starostne procese. Tako na primer pri zdravem mlademu človeku deluje ledvice sto odstotno, pri zdravem sedemdesetletniku pa povprečno le še trideset odstotno.

Ravno v tem času opravljamo raziskovalno študijsko nalogo o zdravstvenem stanju starejših Ljubljčanov. V številnih primerih ugotavljamo spremenjeno funkcijo posameznih telesnih organov, pri čemer pa je težje določiti, kolikšen del gre na rovaš naravnega procesa staranja in koliko je dejanskih obolenj. Iz študij o tem vprašanju v svetu je znan podatek, da kar 30 odstotkov starejših ljudi zares zboli zaradi čezmernega uživanja raznovrstnih zdravil zoper različne bolezni.

Ali to pomeni, da se mora zdravnik pri starostniku odločiti za »glavni udarec«, se pravi, za zdravljenje predvsem glavne bolezni?

Še eno vprašanje: kaj pa gerontološko društvo Slovenije, koga vse združuje in kaj delajo njegovi člani?

Slovensko društvo deluje že štirinajst let in je del jugoslovanske zveze, ki je vključena tudi v mednarodno gerontološko organizacijo. Njegovi člani so tako zdravstveni delavci kot tudi sociologi, socialni delavci, psihologi, urbanisti, arhitekti in sploh vsi, ki imajo na kakršenkoli način opraviti z vprašanji staranja. Imamo tri sekcije: medicinsko, eno, ki se ukvarja s proučevanjem staranja, in socialno. Mi, medicinci, imamo že vsa ta leta enkrat na mesec strokovne sestance, kjer si izmenjamo znanje, novosti iz literature...

Kaj pa menite o naši nameri, da bi začeli objavljati vrsto člankov s področja gerontologije, popestrenih z reportažnimi zapisi in intervjuji?

To je zelo dobra zamisel in bi pomenila izobraževanje ljudi ter boljše poznavanje tega področja dela. Številni strokovnjaki bi lahko prispevali svoje zapise, zlasti pa tisti, ki so že sicer aktivni v gerontološkem društvu.

B. Ž. J.

Partizanski pevski zbor

Dobitnik srebrne plakete mesta Maribor

Zveza kulturnih organizacij Slovenije in Pevska zveza ter Mestna zveza kulturnih organizacij Maribor so organizirale v dneh 12. in 13. aprila 1986 v dvorani Union v Mariboru deveto tekmovanje slovenskih pevskih zborov, pod skupnim imenom »naša pesem 1986«.

V zaključnem delu tekmovanja je sodelovalo 5 ženskih, 5 moških in 7 mešanih pevskih zborov.

Tekmovalni program je za moške zборе zahteval 4 obvezne skladbe – eno iz obdobja do leta 1750, drugo od leta 1750 do 1945, tretjo slovensko ljudsko pesem in še pesmi po lastni izbiri.

PPZ je prijavil in izvedel program, ki je razpisanim pogojem ustrezal. Zapeli so: Jakob Gallus – Ascendit Deus, Marjan Kozina – Obroč, Alojz Srebotnjak – Kolona, Marko Tajčević – Komitske pesme, Jakob Jež – Eno pesem peti (iz Idil Jurija Vodovnika), France Marolt – Travn'ci so žie zeleni in Emila Adamiča – Vasovalec.

Unionska dvorana je bila ta večer napolnjena do zadnjega sedeža. Z dolgotrajnim aplavzom je nagradila pevce za vsako pesem. Žirija, ki so jo sestavljali predsednik Marko Munih, dirigent iz Ljubljane in člani Boris Černogulov, profesor AG Novi Sad, Klavdij Kolonini, zborovodja iz Ajdovščine, Pavle Merku, skladatelj iz Trsta in Branko Rajšter, dirigent iz Maribora, je PPZ iz Ljubljane dodelila srebrno plaketo mesta Maribor.

Dirigent Ciril Cvetko med vajo

To priznanje je pevce PPZ dvignilo za stopnico višje in jih približalo do končnega cilja – osvojitve zlate plakete na tem pomembnem prazniku slovenske pevске kulture.

Tekmovanje je za nami. Vsi nastopajoči so z dirigenti vred vložili ogromno truda. Žal vseh dobrih zborov v tem zaključnem delu nismo videli. Morda je bila letošnja pot do finala težja?

NAŠA PESEM 1986 je izzvenela in opravičila uvodne besede predsednika ZKO Slovenije Jožeta Ostermana, ki je dejal: »Zagotovo je to veselje, do petja, ki ne sprašuje niti za čas niti za denar, posebna vrednota, ki je v teh časih še posebej pomembna.«

Jože Jenič

Književniki, sodelavci OF

Izidor Cankar

Ob 100-letnici rojstva

Za slovensko literarno in umetnostno zgodovino je Izidor Cankar dragocen kot umetnostni zgodovinar, teoretik, esteti, pripovednik, urednik in kritik. O njegovi vlogi in pomenu njegovega dela so razpravljali ugledni slovenski strokovnjaki na letošnjem simpoziju v Cankarjevem domu in na novo osvetlili njegovo delo v prvi polovici stoletja, zlasti med leti 1908-1936.

Rodil se je pred sto leti, 22. aprila 1886. v Sidu v Sremu, po študijih bogoslovja, estetike (Loucain) in umetnostne zgodovine (Dunaj) je leta 1920 poučeval kot profesor na oddelku za umetnostno zgodovino na ljubljanski univerzi. Leta 1926 je bilo zanj prelomno obdobje, saj je opustil duhovniški poklic.

Druga svetovna vojna ga je zatekla v Argentini, kjer je bil veleposlanik v Buenos Airesu. V letih 1941 do 1944 je bil v diplomatski službi v Kanadi. Leta 1944 je prišel v London in postal prosvetni minister v Šubišičevi vladi. Po treh mesecih je odstopil in navezal stike z narodnoosvobodilnim gibanjem. Po vojni ga je nova jugoslovanska socialistična vlada poslala za poslanika v Atene.

V slovenski literaturi se je sprva pojavil kot beletrist, pisal je črtice, v katerih je bilo čutiti po mnenju slovenske literarne zgodovine

družbeno kritičnost in fleksivnost.

Kot urednik Doma in sveta je v obdobju 1914-1918 postavil katoliško estetiko na nove temelje in se v nasprotju z dogmatsko estetiko Antona Mahniča in Aleša Ušeničnika zavzel za sodobnejše, na umetniških načelih upodablajoče umetnosti temelječe presojanje literarnih del. (S. Janež). K sodelovanju v Domu in svetu je pritegnil tudi svojega bratranca Ivana Cankarja, ki je od leta 1913 posebej veliko pisal za Dom in svet. Kot dober poznavalec literarnega dela Ivana Cankarja je uredil Cankarjeve Zbrane spise v devetnajstih zvezkih (1925-1936) in Cankarjeva pisma v treh knjigah (1948). Uveljavil se je tudi kot genialen prevajalec iz angleške literature (Swift, Dickens, Thackeray, Lewis).

Njegovi poglobljeni literarni deli sta zbirka esejistično pisanih razgovorov s slovenskimi pisatelji OBISKI (1911-1920) in potopisni roman S POTI (1913-1919), ki se dogaja v kozmopolitski umetniški družbi v severni Italiji. Roman se ukvarja z umetniško problematiko, Izidor Cankar skuša razrešiti vprašanje relativnosti umetne lepote, kar povezuje z osebnostjo in zadregami glavnega junaka, tipičnega evropskega intelektualca pred začetkom prve svetov-

ne vojne. Sam avtor je svoj roman imenoval poučni roman, Bojan Stih mu je dal oznako psihološko intelektualni roman, Franček Bohanec ga je krstil za ideološki in filozofski roman, Janko Kos za besedilo z močnimi potezami esejističnega romana, Franc Zadravec pa za sintetično izpoved njegovih življenjskih izkušenj ter filozofsko umetnostnih iskanj in spoznanj v živi umetniško nesporni besedi.

Slovenska umetnostna zgodovina mu brez pridržkov priznava, da je postavil temelje umetnostno zgodovinski vеди pri nas. Napisal je vrsto temeljnih strokovnih del s tega področja. Zrasel je iz duha fin de siecla, kar se odraža tudi v njegovi prozi in esejistiki.

Izredno pomembne so njegove razprave. Uvod v umevanje likovne umetnosti (Sistematika stila, 1926) in Zgodovina likovne umetnosti v Zahodni Evropi (1926-1951). Stane Mikuš je o tem njegovem delu zapisal, da je bil pr-

vi, ki je postavil problem univerzalnega razvoja umetnosti zahodne Evrope pod enotno luč.

Gojil je izredno prefinjen slog in jezik. Skladnost in red sodita med poglobitve odlike njegove estetike, hkrati pa sta tudi osrednja pojma njegove življenjske filozofije (F. Zadravec). Anton Trstenjak meni, da je bil Izidor Cankar eden izmed najinteligentnejših Slovencev svoje dobe. Njegovo delo se je z velikim vplivom razvijalo v treh smereh: v smeri znanosti, umetnosti in politike.

Po mnenju Aleša Erjavca je Izidor Cankar imel odločilno umetnostno teoretsko, umetnostno-zgodovinsko in estetiško vlogo v naši kulturni zgodovini.

Trenutno je v ospredju zanimanja slovenske kulturne javnosti njegov roman S poti (pred leti je doživel tudi svojo filmsko upodobitv), notranja struktura je izjemno moderna. Roman S poti je po mnenju Denisa Poniža zasnoval iz globokega prepričanja o razlikah, ki se mu je tedaj kazala med meščanskim videzom in umetniško resnico. Ne glede na to, za kaj se je odločil v svojem zasebnem življenju, je z romanom začrtal tako globoko sled, da jo odkrivamo v njeni razkritosti še danes.

Kot človek se je v težkih dneh druge svetovne vojne odločil za stran, na kateri je bila večina človeštva, za borbo proti nasilju in imperializmu. Tudi ta poteza kaže na njegov značaj in močnatost, njegovo zvesto privrženost domovini in narodu.

Dušan Mevlja

Kuričkova torbica v Šentlovrencu

»Lepo je živeti v
svobodni domovini!«

Ali poznate dolino, po sredi katere živijo »žabarji«, na enem bregu »peclarji« (baje zato, ker imajo veliko sadnega drevja in trte), na drugem pa »kranjčani«; sicer ne tisti pravi iz Kranja ali iz dežele Kranjske, mejijo pa že nanjo? Takšna poimenovanja so se že nekoč vrasla v domačine in zdaj ni nič drugače.

Vsaka vasica ali zaselek ima svoj glas, svoje narečje, čeprav so tako blizu skupaj. Štirinajst jih je v krajevni skupnosti, sama lepa slovenska imena: Mačji dol, Mišji dol, Muhabran, Martinja vas (pa nima nobene zveze z Martinom Krpanom, so mi povedali), Mala Loka, Velika Loka itd. Skoraj bi se zdelo, da smo v pravični deželi, pa je vse čisto resnično.

Do Šentlovrenca me je iz Ljubljane pripeljala dolenska železna kača. Ni se mi bilo treba veliko ozirati na okoli, kako bi prišla do tamkajšnje osnovne šole. Andrej, Maja in Karolina s pionirskimi kapami in rdečimi rutami okoli vratu so me pričakali na železniški postaji. Kako sem jih bila vesela! Tako pristranske sprejema res nisem pričakovala. Po vaški cesti (medna je bila to nekoč »rimska cesta« in ob njej so našli tudi rimske izkopanine) mimo polj in travnikov, ki se kakor v upognjeni dlani vabljivo spuščajo vse do hiš, smo čez zidani mostičke preko Temenice prispeli na trg, v pravo vaško središče z zelo staro cerkvijo vaškega zavetnika sv. Lovrenca iz 16. stoletja, v nekoliko mlajšo, a še

vedno dovolj staro šolsko stavbo, v kateri se je začel pouk leta 1868 in v vaško gostilno, kjer si vsak truden potnik lahko oplakne usta. Okoli trga se zbirajo hiše – kakor piščanci okoli koklje.

Moji trije spremljevalci so me med potjo že seznanili, da je njihova šola podružnica, da imajo pouk do četrtega razreda, včasih tudi kombiniran, da spadajo pod centralno šolo v Trebnjem, kjer potem učenci dokončajo osemletko, lahko pa se odločijo tudi za nadaljevanje šolanja v osnovni šoli Veliki Gaber. V Šentlovrencu imajo tri učilnice in tri tovarišice, učencev pa je petinštirideset. Ni veliko, pa tudi tako malo ne, da bi bilo dopustno zapreti šolska vrata, kakor so pred dvema letoma poskušali

»Glej, da boš varno nosil kurirčkovo torbico do naslednje javke!«

li občinski forumi, češ da ni denarja in da je zato treba šolo ukiniti, otroke pa premestiti v centralno šolo. Prava škoda bi bila! Mar naj bi to »mlado brezje«, še vso upogljivo in prožno, iztrgali iz rodne okolice? Mar ni prav vraščenost v rodno zemljo v najbolj rosnih letih jamstvo, da ta dolina nekoč ne bo ostala prazna? Tega so se in se še zavedajo tudi domačini. Stopili so skupaj in v en glas sklenili: »Šole ne damo!« Ostali so neomajni in obveljali je njihova. Zdaj pa je tu in tam že slišati govoriče, da hočejo šentlovrensko šolo spraviti pod streho v Veliki Gaber. Verjetno se domačini tudi tokrat ne bodo dali. Ne samo to, da si v šoli nabirajo znanje njihovi otroci, pač pa je šola sploh središče vasi, kulturnega in političnega življenja njenih prebivalcev. V šoli se vse dogaja: če je treba raznesti vabila iz krajevne skupnosti po vaseh ali če je treba proslaviti

ti ta ali oni praznik. Šola in krajani delajo z roko v roki. Gotovo ne bi imeli asfaltirane igrišča, če bi se krajani ne zavzeli zanj, zdaj pa bo šola dobila še centralno ogrevanje. Tudi mladinski aktiv v krajevni skupnosti navezuje tesne stike z življenjem v šoli in spodbuja mladost.

Zakaj vse to pisanje, če smo prišli sem zato, da bi pospremili kurirčkovo torbico z dolenske proge? Prav zato, da nam bo bolj jasno, v kakšnih in katerih krajih, med kakšnimi ljudmi se je torbica mudila prejšnji četrtek.

Pionirski odred Marije Kmetove (ime nosi po učiteljici in pisateljici, rojeni prav v tej šolski stavbi, njen oče pa je bil prvi tamkajšnji učitelj) z načelnikom Valentinom Bajukom iz 4. razreda, je že ves nestrpen. »Bo prišla torbica?« Gledajo na uro. »Jih pa dolgo ni...«. Borisa, Beti, Brigitte in Boruta s pionirskim praporom, ki so jih poslali v dva in pol kilometra oddaljeno Martinjo vas, da prevzamejo kurirsko pošto od učencev osnovne šole dr. Petra Držaja v Velikem Gabru. Zakaj so izbrali prav te učence za nosilce in spremljevalce torbice? O, saj bi jo vsi radi nosili, v spomin na partizanske kurirje v tistih težkih vojnih dneh in v potrditev svobode. To je kakor nagrada. Zato učenci med

Je pa že kar nekaj kilometrov prepotovala ta naša torbica.

seboj izberejo najboljše, dobre tovariše. Tine Pangerc, Valentin Bajuk in Mateja Rožnik iz 4. razreda pa Robi Šepc in Karolina Gorec iz 2. razreda so v prejšnjih letih že okusili slast spremljati kurirčkovo torbico.

Zdaj je tu. Končno! »Torbico smo brez zaprek srečno prinesli do šole«, je povedal Borut. Zdaj je v rokah načelnika pionirskega odreda. Vsi

zreda ga že poznajo, zato lažje razumejo. Tovarišici Martina in Marija pojasnjujeta, kolikor se pojasni da. Potem pride na vrsto dnevnik. Še vedno so vsi tiho kakor miške in pričakujejo, kaj bo. Same oči so jih. Pravi »Mišji dol«, si potihem mislim, ko se spomnim na ime enega od njihovih krajev, ki sem ga maloprej slišala. Valentin bere, kaj se je pred kako uri

Moji spremljevalci Andrej, Maja in Karolina

Kje so naše torbice v tem tednu?

Na progi TV-Dolenska je včeraj kurirčkova torbica, ki smo jo prejšnji četrtek srečali v Šentlovrencu, prispela v Novo mesto, Novomeščani pa jo bodo v ponedeljek, 21. aprila, izročili črnomaškemu vrstniku. Prav tako so včeraj, 16. aprila, sprejeli torbico ajdovski pionirji-kurirji, in sicer na progi P-Primorska, ostala pa bo pri njih do 22. aprila, ko jo bodo dalje odnesli postojnski osnovnošolci. Danes, 17. aprila, je torbica s poti G-Gorenjska prispela v Škofjo Loko, nadaljevala pa bo smer proti Logatcu. Žalčani, ki so danes sprejeli torbico na progi K-Koroška, jo bodo 24. aprila zaupali v varstvo učencem iz Titovega Velenja, pionirji iz Ormoža, ki so danes sprejeli kurirčkovo torbico od Ljutomerčanov na progi S-Štajerska, pa jo bodo odnesli naprej proti Ptuj, kamor bo prispela prihodnji četrtek.

Vsem torbicam želimo srečno pot!

Ž. D.

Poimenovanje trboveljske osnovne šole po Josipu Brozu Titu

Osemnajstega aprila bo za našo osnovno šolo velik dan. Po štirinajstih letih delovanja združene osnovne šole bo šola dobila ime – in sicer slavno ime našega velikega tovariša Tita.

V naši osnovni šoli pridno delujeta pionirska in mladinska organizacija. Organizirata očistiševalne akcije, sodelujeta na natečajih MI MLADI, pripravljata raziskovalne naloge, izdajata glasila, tako šolsko »Črno zlato« kot glasila posameznih pedagoških enot in celo posameznih razredov, zbiramo odpadne surovine, vključno smo tudi v proizvodno delo v okviru šolske zadruge. Udeležujemo se raznih tekmovanj, ki jih pripravi naše ŠSD Pionir, razredi pa tekmujejo za »najboljši športni razred«. V ŠKD Srečno poteka tekmoval-

na akcija »Kultura in mi«, ob koncu leta pa določimo najbolj kulturni razred. V naši šoli deluje šolska skupnost, pa seveda klub mladih tehnikov, šolska hranilnica, organizacija MČRK, klub OZN...

Prvi v Sloveniji imamo COŠ od 1. do 8. razreda.

Veliko smo že naredili v teh letih in dobili številna priznanja: republiško priznanje za SLO in DS, red zaslug za narod s srebrno zvezdo (visoko državno odlikovanje), Žagarjevo priznanje (ki ga dobivajo uspešni pedagoški kolektivi), prvojunjsko nagrado (najvišje občinsko odlikovanje) in še dosti drugih.

Tako smo bili predlagani, da bi se poimenovali po tovarišu Titu. Sklep o tem bomo sprejeli na praznični dan naše šole – 18. aprila, ki smo si ga izbrali

za naš dan v počastitev ustanovnega kongresa KPS.

Ko smo zvedeli za predlog o poimenovanju, smo pripravili poseben program, ki ga izvajamo že nekaj časa. Tako smo med drugim organizirali tekmovalno osmošolcev na temo »Delo, največja vrednota človeka«. Naš učitelj, akademski slikar Leopold Hočvar nam je izdelal napis – ime šole, mi pa smo pripravili razstavo risb in kipov. V posameznih enotah smo pripravili vedre, vesele glasbene, pevske in plesne prireditve. S pomočjo planincev in tabornikov pripravljamo različne športne aktivnosti in tekmovalja, zasadili pa bomo tudi 25 brez. Ustvarjali smo tudi na temo svoboda, mir, sonce, mladost, veselje, in sicer na pustih stenah ob šolskih stavbah.

Osemnajsti april ne bo naveden dan, ampak bomo organizirali skupne prireditve za posamezne razrede pod geslom: Srečajmo se – spoznajmo se. Učenci 5. razredov bodo tekmovali v poznavanju življenja in dela tovariša TITA. V galeriji bo likovna razstava.

Osrednja prireditev z objavo poimenovanja šole po tovarišu Titu bo potekala v dvorani Delavskega doma. Kulturni program bodo izvedli učenci naše šole. Na prireditvi bomo povabili veliko gostov.

Tako, sedaj imamo ime! Ponosno, častno ime! Osnovna šola Josip Broz Tito. Zato obljubljam: »Ponosno in častno bomo nosili to ime in nikdar se mu ne bomo izneverili!«

ALENKA PEČNIK
literarno-dopisniški krožek
trboveljske osnovne šole

Zdaj pa hitro naprej do Velike Loke, kjer že čakajo trebanjski pionirji-kurirji.

se zgrnejo okoli Valentina. Rahlo se mu tresejo roke, ko odpenja torbico. Komu pa se ne bi? In kako so med vojno trepetale roke, ki so razgrinjale pomembna, življenjsko pomembna sporočila! Zdaj je drugače. Zdaj je svoboda. Zato so pionirji v pozdravno pismo predsedstvu SZDL, ki ga nosijo v torbici, med drugim zapisali: »Zavedamo se svojih pionirskih dolžnosti in obljubljam, da nas bo še naprej vodila Titova misel: »Lepo je živeti v svobodni domovini!«. Z vso odgovornostjo pa nadaljujemo tradicijo pionirjev-kurirjev, ki so varno prenašali partizansko pošto v težjih razmerah narodnoosvobodilnega boja.

Zdaj je treba poiskati zemljevid. Aha, tukaj je. Valentin ga varno razgrne po mizi in s prstom poišče Veliki Gaber. Zariše puščico proti vzhodu, da določi smer poti in še krogec za oznako kraja. V strnjem krogu se zvedave oči upirajo v zemljevid Slovenije. Tisti iz četrtega ra-

co ali dvema dogajalo v Velikem Gabru: Anton Praznik, borec, domačin, je pred osnovno šolo pripovedoval o dogodkih med narodnoosvobodilnim bojem. Potem še kratka proslava in torbica je odhitela do prve hiše v Martinji vasi, kjer so jo čakali šentlovrenčani. Geslo? Seveda, ob vsaki predaji, na vsaki javki je treba povedati pravilno geslo, toda tukaj ga ne smemo izdati, saj je geslo tajno, pot kurirčkove torbice do cilja pa je še dolga.

Valentin piše v dnevnik. Potem še štampiljka odreda, da vsi potrdijo zapisano. Torbica je pripravljena za pot. Zdaj mora k spomeniku padlim borcem na tri kilometre oddaljeno Veliko Loko, kjer jo bodo sprejeli trebanjski učenci. V pozdrav ji še zveni venček pesmi, ki jo jih pod vodstvom tovarišice Zvonke zapeli šentlovrenški učenci: »... tu med nami, v temnem gozdu, naš kurirček mirno spi.«

Živa Drole

Načrti našega krožka

Pri dopisniškem krožku imamo veliko načrtov, a vseh ne moremo takoj izpeljati. Pripravljamo zbirko pesmi z naslovom Naša šola. Potem bosta na vrsti še dve glasili TV-33, literarni večer z našimi sestavki, ki ga bomo združili z nastopom godcev in pevcev v kmečki hiši in povabili bomo še dva borca na pogovor. Ob koncu šolskega leta nas po raznih natečajih že čaka srečanje dopisnikov Novega tednika v Celju, nato zabavni izlet za vse marljive dopisnike našega krožka.

IVANKA KODRIN, 4. r
OŠ Stranice

Marija Vilman

Decembra lani je umrla članica organizacije ZB Javornik-Koroška Bela Marija Vilman, rojena Kogovšek. Od 1943. leta je organizirano delala v mladinski organizaciji in v SKOJ na Javornškem Rovtu.

**Leopold
Besednjak**

Lani smo se na kopaljšču v Gojačah poslovili od Leopoldo Besednjak, rojene pred 84 leti, žene prvega vaškega vojnega referenta. V začetku 1942. leta je z možem aktivno začela delati za cilje NOG in OF.

Ivana Šušteršič

Februarja smo se poslovlili od Ivane Šušteršič iz Tomišla. Rodila se je 1905. leta na Igu. Zaradi sodelovanja z OF je bila obsojena na 40 let ječe. Zaprta je bila v Italiji. Po kapitulaciji Italije se je vrnila domov. Moža je imela med partizani, ki je padel. Odlikovana je bila z redom zaslug za narod.

Terezija Jakič

Lani je v 90. letu umrla Terezija Jakič iz Zapotoka pod Ku-reščkom. Med okupa-cijo leta 1942. so ji Italijani požgali dom in ubili moža. Kljub temu je naprej sode-lovala z NOV. Tudi njeni trije otroci so se že 1943. leta vključili v partizanske enote.

Janez Vidic

Umrli je Janez Vidic iz Zgornjih Gorij. Rodil se je 1913. leta. V NOV je vstopil septembra 1944 in bil bolec Prešernove brigade.

Alojzija Vahter, rojena 1902. leta iz Brezja, sodelavka NOV.

S pohodom počastili Dan železničarjev

Letošnji praznik železničarjev – 15. april so železničarji v Sloveniji in Istri obeležili s številnimi prireditvami, ki so imeli svoj delovni značaj, poudarjeno pa je bilo tudi pomembno zgodovinsko izročilo železničarjev. Bolj kot kdajkoli doslej pa pomeni letošnji praznik uresničevanje prizadevanj in hotenj, za katere so se železničarji borili v vseh obdobjih naše revolucije, kar se odraža med drugim tudi v sprejetih gospodarsko-poslovni usmeritvi železnice in računalniško podprtem informacijskem sistemu za upravljanje prometa, ki je plod znanja domačih strokovnjakov.

Prav s slednjo pridobitvijo so slovenski železničarji dokazali, da so kos hitremu tehnološkemu napredku; še več, z dosežki na tem področju presenetajo celo najbolj razvite železniške uprave v svetu.

Med pomembnejše prireditve velja omeniti naslednje: 9. aprila so na postaji Je-

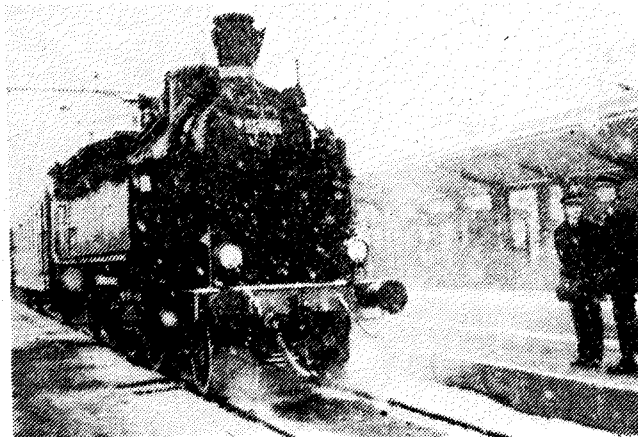
senice izročili v promet poseben reševalni vlak »Kara-vanka« za reševanje v predorih. Reševalni vlak je rezultat znanja domačih strokovnjakov in je to prva tovrstna kompozicija na jugoslovanskih železnicah. Prav tako so na vseh železniških vozliščih podelili delavcem za deset in

dvajset letno neprekinjeno delo na železniški delovno priznanje, v torek 15. aprila pa je bila v Festivalni dvorani v Ljubljani slovesna podelitev zlatih značk 325 delavcem za 30-letno neprekinjeno delo na železnici. Istega dne je bila tudi osrednja slovesnost ob letošnjem dnevu

železničarjev na Zaloški cesti v Ljubljani.

Spomin na veliko železničarsko stavko so obudili mladi, ki se šolajo za železniške poklice v mariborski srednji šoli, s polaganjem cvetja pred spomenik. Tako se je železniška mladina poklonila žrtvam stavke pred 66. leti.

Vreme pa je krepko pomagalo nekaj več kot dvestotim udeležencem 7. spominskega pohoda na Štampetov most. Člani železničarskih Planinskih društev so prišli domala iz vseh večjih krajev ožje domovine. Gosto sneženje ni prizaneslo niti številnim fotoreporterjem na ljubljanski železniški postaji, ki so na filmski trak zelezničarje posebni pečat vzdrušja ob posebnem vlaku in parni lokomotivi št. 17-006, ki je s pomočjo strojevodje Alojza Permeta in kurjača Alojza Kralja po dolgem času spet zapuhala proti Verdu, od koder so pohodniki pričeli s pohodom.

Parna lokomotiva posebnega vlaka oklenjena v močno sneženje čaka na znak za odhod proti Verdu

Pohod se je uspešno končal, za kar gre zasluga ZPD in njenemu predsedniku Franciju Kočevarju, ki je tudi vodil akcijo. Po nekaj urni naporni hoji in po dokaj debeli snežni odeji so planinci – udeleženci pohoda opravili svoje poslanstvo v zadovoljstvo vseh. Ob spominskih obeležjih so bili položeni venci, posebna delegacija je položila tudi venec k spome-

niku padlih železničarjev na Vogarju nad Bohinjem. V Borovnici, kjer se je pohod tudi končal, so udeleženci te prireditve prejeli spominske značke, mnogi pa so si obljubili, da se prihodnje leto spet srečajo in obudijo spomin na zadnji spominski pohod, ki mu je močno sneženje vtisnilo poseben pečat...

Jože Čurin

Z volilnoprogramske konference ZRVS mesta Ljubljane

Osrednja pozornost je veljala usposabljanju članov

Na programsko volilni konferenci ZRVS mesta Ljubljane je imel uvodno besedo njen predsednik Alojz Hren, ki je med drugim dejal, da je organizacija delovala na osnovi usmeritev Zveze komunistov, SZDL, še zlasti sklepov 13. seje CK ZKJ in izhodišč, ki so jih za organizacijo ZRVS določili Zakon o SLO in DS, Statut ZRVS Slovenije, še posebno pa sklepi Predsedstva SFRJ. Odločno se je zavzemala za njihovo uresničevanje v delovnih in življenjskih okoliščinah. V svojem delovanju si je organizacija pridobila bogate izkušnje tako na področju splošnega vojaškega in idejnopolitičnega usposabljanja rezervnih vojaških starešin kot pri prebivalstvu in mladini.

Mestna konferenca ZRVS in njeno predsedstvo sta v štiriletnem mandatu obdobju namenila osrednjo pozornost obrambnemu usposabljanju RVS. Občinske organizacije imajo vrsto predavateljev, ki se trudijo zagotoviti kakovostno podajanje novih znanj. Aktivni predavateljevi so v celoti opravili svoj obsto, vendar so v nekaterih

okoljih še prešibki. Veliko je bilo pogovorov, posvetovanj in motiviranja tistih RVS, ki so opustili sodelovanje, se pasivizirali, ki se niso udeleževali usposabljanja. Pri analizah usposabljanja pa še vedno ni dovolj ocenjevanja znanja in uspehov pri prenašanju znanja, poudarjene so le bolj številke o neudeležbi. Mestno predsedstvo si je prizadevalo tudi za čim ustvarjalnejše sodelovanje v vodstvenih organi znotraj organizacije. Tako so občasno imeli seje predsedstva na sedežih občinskih organizacij. Namen tega je bil, da gostitelji uvodoma seznanijo predsedstvo z delom, dosežki, problemi in izkušnjami svoje organizacije. Sodelovanje z garnizijo JLA, z mestnim štabom TO, s sekretariatom za ljudsko obrambo in drugimi dejavniki je bilo ustvarjalno.

Tudi področju SLO in DS ter drugih družbenih aktivnosti so namenili veliko pozornost. Sproti so na sejah predsedstva, posvetih, na problemskih konferencah ob sodelovanju z družbenopolitičnimi dejavniki v fronti SZDL ocenjevali vključevanje članov in organizacij

ZRVS v aktivnosti, ki se odvijajo v krajevnih skupnostih in šolah, pri vključevanju v delegatski sistem, usposabljanju prebivalstva, pri vključevanju v oblike skupnega dela z mladimi (obrambni krožki, obrambni dnevi, tekmovanja na področju SLO in DS, usposabljanje izvenšolske mladine, usmerjanje mladih v vojaške poklice, izbira kandidatov za SRO, aktivnosti v drugih interesnih in specializiranih organizacijah in društvi), delovanje rezervnih vojaških starešin v OZD – ustanavljanje in delovanje aktivov rezervnih vojaških starešin, varovanje družbene lastnine, varnost pri delu, delovanje civilne in narodne zaščite, komitejev za SLO in DS in drugo. ZRVS je torej aktivno delovala in prispevala, da zakonska določila o SLO in DS postanejo sestavina dela in življenja v temeljnih sredinah. Med okoli 15.000 rezervnimi vojaškimi starešinami je več kot 70% angažiranih, blizu 32% pa izredno aktivnih, celo problematiziranih z dolžnostmi v krajevnih skupnostih, organizacijah združenega dela in drugod. Mestna konferenca ZRVS

je sprejela pokroviteljstvo nad ljubljansko mladinsko pohodno enoto in s tem prevzela obveznost, da ustvarjalno in učinkovito sodeluje v izvajanju njihovih aktivnosti, kar se odvíja tekoče. Letos bo tradicionalno medregijsko tekmovanje ZRVS. Mestna konferenca je organizator tega 10. jubilejnega srečanja ZRVS, JLA, JVM in TO, ki bo septembra. Pozvali so prisotne delegate, da se je potrebno te naloge lotiti z vso odgovornostjo. To velja tudi za srečanje ZRVS Jugoslavije, ki bo od 2. do 4. julija v Sloveniji.

Konferenco so pozdravili in v razpravi sodelovali predsednik RK ZRVS Slovenije Stane Kotnik, predsednik MK SZDL Tone Florjančič, član predsedstva ZRVS Jugoslavije Sreten Zarić in predsednik občinske konference ZRVS pobratenege mesta Reke Franjo Šubat. Na koncu so izvolili 17-člansko predsedstvo. Za predsednika so izvolili Silvestra Turka, za podpredsednika Miloša Čelara in za sekretarja Dušana Dolena.

Dušan Rebolj

V 12. številki časopisa TV-15 – Naš tovariš so bili objavljeni zneski invalidskih in nekaterih drugih prejemkov borcev, vojaških invalidov in civilnih invalidov vojne. Ker so se, posebno upravičenci do družinskih invalidnin, obračali na Republiški komite za borce in vojaške invalide za dodatna pojasnila, navajamo sledeče:

V skladu s spremembami zakona o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev (Ur. l. SFRJ, št. 75/85) se je družinska invalidnina diferencirala glede na to, ali gre za družinsko invalidnino po umrlem vojaškem invalidu oziroma za družinsko invalidnino po padlem borcu.

Za uveljavitev družinske invalidnine, ki so to pravico uveljavili kot družinski člani padlega borca, se je znesek te invalidnine povečal tako, da znaša za enega uveljavca od 1. 1. 1986 dalje 10.225 din mesečno. Družinska invalidnina po umrlem vojaškem invalidu pa znaša za enega uveljavca od 1. 1. 1986 5.113 din mesečno. V primeru, da je upravičenec uveljavil pravico do družinske invalidnine po več padlih borcih oz. vojaških invalidih, mu gre družinska invalidnina za vsakega izmed njih.

Na 27.269 din mesečno se je s 1. 1. 1986 zvišala tudi višina tki. povečana družinska invalidnina. Do nje so upravičeni starši, zakonci in otroci padlega borca brez obeh staršev. Zakonec padlega borca ima pravico do povečane družinske invalidnine pod pogojem, da vdova dopolni 45 let starosti, vdovec pa 60 let starosti in nima otrok ali imajo enega ali več otrok, ki so pridobitno nezmožni, s tem, da je pridobitna nezmožnost otrok morala nastati pod posebnimi okoliščinami. Starši imajo pravico do povečane družinske invalidnine pod pogojem, da nimajo otrok ali imajo enega oz. več otrok, ki so pridobitno nezmožni. Otroci padlega borca brez obeh staršev imajo pravico do te družinske invalidnine pod pogojem, da so pridobitno nezmožni, če je nezmožnost nastala pred dopolnjenim 15. letom starosti, oziroma, če so se redno šolali, pred dopolnjenim 26. letom starosti. Pravica do povečane družinske invalidnine se lahko realizira samo po eni osebi.

Tovariško srečanje taboriščnikov iz Mauthausna v Celju

LJUBLJANA – Komisija za taboriščni odbor Mauthausen pri ZZB NOV Slovenije bo organizirala v Celju odprto prijateljsko srečanje bivših taboriščnikov iz tega zloglasnega taborišča smrti. Srečanje bo v soboto, dne 17. maja, s pričetkom ob 10.00 v muzeju revolucije, Trg V. kongresa št. 1. Program obsega predstavitev Celja, ki ga bo opravil tov. Edi Stepišnik, poročilo o letošnji mednarodni komemoraciji v Mauthausnu (Mato Utovič), zasnovano o zborniku KL Mauthausen (France Filipič), ogled muzeja revolucije, polaganje vencev v Starem piskru in pri spomeniku zmage. Sledil bo odhod vseh udeležencev v zdravilišče Dobrna, kjer bo ob skupnem kosilu tovari-

ško srečanje bivših taboriščnikov.

Pred tem srečanjem velja poudariti, da so se tovariši iz tega taborišča in 49 podružnic doslej le redko srečali. Prvi večji zbor je bil leta 1954 na Ostrožnem pri Celju ob množičnem mitingu »Stajerska v borbi« in leta 1955 ob 10-letnici osvoboditve z množičnim obiskom taborišča Mauthausen. Vsakoletne komemoracije v tem taborišču se je udeleževalo le majhno število političnih internirancev.

Celjsko srečanje v letošnjem letu ima zato poseben pomen. Še živeči tovariši si bodo imeli kaj povedati. Ne gre toliko za obujanje žalostnih spominov iz tega taborišča smrti, kjer je bilo ob leta

1941–1945 25.000 Jugoslovancev, domov pa se ni vrnila niti polovica taboriščnikov. Na spomeniku v Mauthausnu je na plošči podatek, da je v tem taborišču umrlo 12.890 političnih internirancev. Vsak drugi je omahnil v smrt pod SS režimom, ki je vladal v centralnem taborišču in podružnicah. Metode uničevanja so bile izredno prefinjene. Že prvi transport Slovencev v l. 1941 so preživeli redki. V l. 1942 so sledili še štirje transporti iz Jugoslavije, s tem so sledili še mnogi drugi. Od tako težko pričakovane svobode je poteklo že nad 40 let, pa bo predmet razgovorov vsekakor tudi življenje vsakogar v zadnjih 40 letih. V tem pestrem obdobju se je marsikaj zgodilo. Sklicatelj tovariškega srečanja je prepričan, da se bodo v Celju zbrali še vsi preživeli taboriščniki.

Prijave pošljite na naslov: Karel Jug, Malgajeva 2, 63000 Celje, do 9. maja t. l. zaradi rezervacije prehrane in prevoza iz Celja do Dobrne. Na svidenje 17. maja t. l. v Celju!

Karel Jug

Včeraj je zasedalo predsedstvo RO ZZB NOV Slovenije

O prekomorcih in o spremembah pravilnika o delu RO ZZB NOV

Na včerajšnji seji predsedstva RO ZZB NOV Slovenije so obravnavali več tekočih delovnih tem, med katerimi tudi osnutek sprememb in dopolnitev poslovnika o delu Republiškega odbora ZZB NOV Slovenije in njegovih organov, pravila o or-

ganizaciji, financiranju in izvajanju festivala Revolucija in glasba ter obsežnejšo temo o zgodovinskem obravnavanju tematike boja prekomorcev – njihovih posebnosti, udeležbe v zavezniških armadah, vstopa v NOB in deleža, ki so ga z bojem prispevali za skupno zmago.

To vprašanje je predsedstvo postavilo na dnevni red na zahtevo skupnosti borcev – prekomorcev, ki že nekaj let opozarjajo na pomanjkljiv znanstveni pristop k tej tematiki. Več o tem bomo zapisali v prihodnji številki.

B. Ž.

tv-15

naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Časopisni svet TV-15 naš tovariš: DUŠAN BENKO *ASTKO BRADARSKA, MILAN FILIPIČ, TONE GOŠNIK, MARIJAN LAH, FRANCE PEROVŠEK (predsednik sveta), ZORKA PER. VANDA ŠKODNIK, STANE ŠKRABAR, JULKA TAJNIKAR, DRAGO VRESNIK Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni t. dnik: VIKTOR KONJAR; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENK JTRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ – naša organizacija; Lektorica-redaktorica: MIRANDA MRČELA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: BOJAN ZVONAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelk: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 2.200 din, posamezna številka v prosti prodaji 50 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije šte. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektore in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

KL I okna LOGATEC